T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI

KURUMLAR VERGİSİ PLANLAMASI ETKİNLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BİR UYGULAMA

Engin DEVREZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Selim CENGİZ

Çankırı – 2022

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANABİLİM DALI

KURUMLAR VERGİSİ PLANLAMASI ETKİNLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BİR UYGULAMA

Engin DEVREZ
ORCID: 0000-0003-0418-329X

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Selim CENGİZ

Çankırı – 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ iii
TEZ KABUL ONAY iv
ÖNSÖZ v
ÖZET vi
ABSTRACT vii
KISALTMALAR viii
TABLO LİSTESİ x
ŞEKİL LİSTESİ xi

1. GİRİŞ 1

2. VERGİ PLANLAMASI KAVRAMI 3
2.1. Vergi Planlaması Tanımı 4
2.2. Vergi Planlamasının Nedenleri 6
2.3. Vergi Planlamasının Önemi 8
2.4. Vergi Planlamasının Amaçları 10
2.5. Vergi Planlamasının Olumlu ve Olumsuz Sonuçları 11
2.6. Vergi Planlamasının Unsurları 13
2.7. Vergi Planlaması ile Benzer Kavramlar 14
2.7.1. Vergi Planı 14
2.7.2. Negatif Vergi Planlaması 15
2.7.3. Agresif Vergi Planlaması 15
2.7.4. Peçeleme ve Muvazaa 17
2.8. Vergi Planlamasının Sınıflandırılması 18
2.8.1. Bireysel Vergi Planlaması 18
2.8.2. Kurumsal Vergi Planlaması 19
2.8.3. Uluslararası Vergi Planlaması 19
2.9. Vergi Planlamasının Aşamaları 20
2.10. Vergi Planlaması Yöntemleri 21
2.10.1. Vergi Ertelemesi (Vergi Ötelemesi) 22
2.10.2. Vergi Avantajlarından Yararlanma 23
2.10.3. Gelir Aktarımı 24
2.10.4. Vergi Arbitrajı 24
2.11. Vergi Planlamasını Sınırlayan Uygulamalar 26
2.11.1. Ekonomik Yaklaşım İlkesi Uygulaması 26
2.11.2. Vergisel Teşvik ve Uygulamaların Bazı Şartlara Bağlanması 27
2.11.3. Yer, Zaman ve Miktar Sınırlamaları 28
2.12. Vergilemenin İşletme Davranışlarına Etkileri 29
2.13. Vergi Planlamasının Dünyadaki Gelişim Seyri 30

3. SEKTÖREL VERGİ PLANLAMASI: BANKALAR 33
3.1. Banka ve Bankacılık Kavramları 34
3.2. Bankaların Ekonomide Yeri ve Önemi 36
3.2.1. Bankanın Mikro Düzeyde Anlam ve Önemi 38
3.2.2. Bankanın Makro Düzeyde Anlam ve Önemi 39

3.3. Banka ve Bankacılığın Tarihsel Gelişimi 40
3.3.1. Banka ve Bankacılığın Dünyada Tarihsel Gelişimi 40
3.3.2. Banka ve Bankacılığın Türkiye'de Tarihsel Gelişimi 44
3.4. Banka Türleri 53
3.4.1. Faaliyet Alanlarına Göre Banka Türleri 54
3.4.2. Kapsamlarına Göre Banka Türleri 56
3.4.3. Sermaye Kaynaklarına Göre Bankalar 58
3.5. Bankacılık Sektöründe Vergi Planlaması 59
3.5.1. Bankaların Yükümlü Sıfatıyla Ödedikleri Vergiler 64
3.5.2. Bankaların Sorumlu Sıfatıyla Ödedikleri Vergiler 76

4. Kurumlar Vergisi Planlaması Etkinliğinin Araştırılması: Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama 83
4.1. Literatür Taraması 83
4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 89
4.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları 89
4.4. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Seti 90
4.4.1. Vergi Planlamasının Ölçülmesi 90
4.4.2. Araştırmanın Veri Seti 91
4.4.3. Değişkenlerin Belirlenmesi 92
4.4.4. Araştırmanın Yöntemi 94
4.5. Araştırmanın Bulguları 96
4.5.1. Nakit Efektif Vergi Oranı Çerçevesinde Yapılan Vergi Planlamasının Analiz Sonuçları 100
4.5.2. Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı Kapsamında Yapılan Vergi Planlaması Analiz Sonuçları 106
4.5.3. Banka Türleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Analiz Sonuçları 112

5. SONUÇ VE ÖNERİLER 117
KAYNAKÇA 122
ÖZGEÇMİŞ 141

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Kurumlar Vergisi Planlaması Etkinliğinin Araştırılması: Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

25/07/2022

Engin DEVREZ

TEZ KABUL ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Engin Devrez tarafından hazırlanan *Kurumlar Vergisi Planlaması Etkinliğinin Araştırılması: Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama* başlıklı bu çalışma, 25*/07/1997* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oy çokluğuyla* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Bankacılık ve Finans* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Selim Cengiz	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Büşra TOSUNOĞLU	İmza: ……..
Üye	: Doç. Dr. Barış ÖZTUNA	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 2022 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Kurumlar Vergisi Planlaması Etkinliğinin Araştırılması: Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama tez konusu, diğer birçok kişinin desteği olmadan mümkün olmazdı. Öncelikle danışmanım *Doç. Dr. Selim CENGİZ*'e tez çalışmam boyunca verdiği değerli tavsiyeleri, ilham verici teşvikleri ve sabrı için teşekkür ederim. Onun geniş bilgi ve tecrübesi, akademik çalışmalarıma büyük katkı sağlamıştır.

Değerli dostum *Ali KAPUCU*'nun manevi destekleri ve paylaşmaları için teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bana her zaman güvenen, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen Canım ANNEM'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onun muazzam anlayışı ve teşviki olmadan, çalışmamı tamamlamam imkansız olurdu. Son olarak tez çalışmam boyunca her türlü desteğini esirgemeyen tüm arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım.

Bu tez çalışmasını, yaşasaydı benimle gurur duyacağına emin olduğum ve kendisinden hayata dair çok şey öğrendiğim babam merhum *Fazlı DEVREZ*'e ithaf ediyorum.

25/07/2022

Engin DEVREZ

ÖZET

Tezin Başlığı : Kurumlar Vergisi Planlaması Etkinliğinin Araştırılması: Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama

Tezin Yazarı : Engin DEVREZ

Danışman : Doç. Dr. Selim CENGİZ

Anabilim Dalı : Bankacılık ve Finans

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Kabul Tarihi : 25/07/2022

Bu çalışmada Türk bankacılık sektöründeki vergi planlaması analizi hem Nakit Efektif Vergi Oranı hem de Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranına göre hesaplanarak elde edilen ekonometrik model ile tahmin edilmesi amaçlanmıştır. Başka bir ifadeyle, çalışmada Türk bankacılık sektöründe bankaların vergi planlaması ile bankacılık sektöründe etkili olan hangi unsurlar ile arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Böylelikle, Türk bankacılığında vergi planlamasının yapılmasından hangi faktörlerin etkili olduğununum ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu amaç kapsamında, bankacılık sektöründe 2015-2020 dönem aralığı içerisinde faaliyet gösteren kamu, özel ve yabancı sermayeli 16 bankanın finansal verileri kullanılarak iki farklı vergi planlaması modeli ile lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Çünkü, bağımlı değişkenin iki düzeyli olduğu durumlarda lojistik regresyon analizi kullanılmaktadır. Elde edilen bulgular, Nakit Efektif Vergi Oranı vergi planlamasına göre, 16 bankadaki vergi planlaması ile faiz gelirleri, şube sayısı, faiz gelirleri, nakit ödemesi, sektör hesabı ve kaldıraç verileri arasında anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı vergi planlamasına göre ise, faiz gelirleri, personel sayısı, banka karlılığı, vergi karşılığı, vergi öncesi gelir ve sektör payı verileri ile vergi planlaması arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Vergi Planlaması, Kurumlar Vergisi, Bankacılık Sektöründe Vergi Planlaması, Efektif Vergi Oranı.

ABSTRACT

Thesis Title **:** Studying the Effectiveness of Corporate Tax Planning: A Turkish Banking Sector Application

Author **:** Engin DEVREZ

Supervisor **:** Assoc. Dr. Selim CENGIZ

Department **:** Banking and Finance

Thesis Type **:** Master's Thesis

Date **:** 25/07/2022

The objective of this study is to estimate the tax planning analysis in the Turkish banking industry using an econometric model that was created by calculating both the Cash Effective Tax Rate and the Effective Tax Rate under Generally Accepted Accounting Principles. In other words, in the study, it is aimed to reveal whether there is a significant relationship between the tax planning of banks in the Turkish banking sector and which factors are effective in the banking sector. It aims to expose the elements that Turkish banking uses to effectively prepare its taxes. The financial data of 16 banks with public, private, and foreign capital functioning in the banking sector between 2015 and 2020 were used in a logistic regression analysis for this aim, which used two different tax planning models. Because when the dependent variable has two levels, logistic regression technique is performed. The results show that there is a substantial correlation between tax planning in 16 banks and interest income, branch count, interest income, cash payment, sector account, and leverage data, according to the Cash Effective Tax Rate tax planning. It has been found that there is a considerable correlation between interest income, the number of employees, bank profitability, tax provision, pre-tax income, and sector share information and tax planning, as per Generally Accepted Accounting Principles Effective Tax Rate.

Keywords: Tax Planning, Corporate Tax, Tax Planning in Banking Sector.

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AK	Aktif Karlılık
ANOVA	Varyans Analizi
ATM	Otomatik Vezne Makineleri
ATP	Agresif Vergi Planlaması
BEPS	Kar Aktarımı Eylem Planı
BKK	Bakanlar Kurulu Kararı
BSMV	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi
CASH ETR	Nakit Efektif Vergi Oranı
CFA	Mali İşler Komitesi
CFI	Court of First Instance/ İlk Derece Mahkemesi
DTH	Döviz Tevdiat Hesabı
FDIC	Federal Mevduat Sigorta Kurumu
FinTech	Finansal Teknoloji
FG	Faiz Gelirleri
FK	Faaliyet Kari
FSB	Finansal İstikrar Kurulu
GAAP ETR	Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
HSBC	Hong Kong and Shanghai Banking Corporation
ICBC	Industrial and Commercial Bank of China
IMF	Uluslararası Para Fonu
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KDV	Katma Değer Vergisi
KKDF	Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu

Md.	Madde
M.Ö.	Milattan Önce
MTV	Motorlu Taşıtlar Vergisi
NVO	Nakit Vergi Ödemesi
OECD	Organization of Economic Cooperation and Development
OSY	Ödenmiş Sermaye Yapısı
PS	Personel Sayısı
PTT	Posta ve Telgraf Teşkilatı
QNB	Finans Banka
SP	Sektör Payı
SS	Şube Sayısı
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TK	Takipteki Krediler
TL	Türk Lirası
TMO	Toprak Mahsulleri Ofisi
VK	Vergi Karşılığı
VOG	Vergi Öncesi Gelir
VOK	Vergi Öncesi Kar
VUK	Vergi Usul Kanunu

TABLO LİSTESİ

Tablo No Sayfa
Tablo 3.1: Damga vergisine tabi kâğıtlar 70
Tablo 3.2: Alınacak harçlar ve tabi oldukları tarifeler 75
Tablo 4.1: Çalışmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler 93
Tablo 4.2: Tanımlayıcı istatistikler 96
Tablo 4.3: Değişkenler arasındaki korelasyon bulguları 99
Tablo 4.4: CASH ETR bağımlı değişken sınıflandırılması 100
Tablo 4.5: CASH ETR sabitli model 100
Tablo 4.6: CASH ETR vergi planlamasında bağımsız değişkenlerin olmadığı model 101
Tablo 4.7: CASH ETR omnibus test sonuçları 102
Tablo 4.8: CASH ETR model özeti 102
Tablo 4.9: CASH ETR hosmer ve lemeshow test sonuçları 103
Tablo 4.10: Değişkenlerin bulunduğu CASH ETR modelinin sınıflandırma tablosu 103
Tablo 4.11: Bağımsız değişkenlerin olduğu CASH ETR lojistik regresyon analiz bulguları 104
Tablo 4.12: GAAP ETR bağımlı değişken sınıflandırılması 106
Tablo 4.13: Sabitli GAAP ETR model 107
Tablo 4.14: Bağımsız değişkenlerin olmadığı GAAP ETR model 107
Tablo 4.15: GAAP ETR Omnibus test sonuçları 108
Tablo 4.16: GAAP ETR model özeti 108
Tablo 4.17: GAAP ETR Hosmer ve Lemeshow test sonuçları 109
Tablo 4.18: Değişkenlerin bulunduğu GAAP ETR modeli sınıflandırma tablosu 109
Tablo 4.19: Bağımsız değişkenlerin olduğu GAAP ETR lojistik regresyon analiz bulguları 110
Tablo 4.20: Banka türlerine göre tanımlayıcı istatistiksel analiz sonuçları 112
Tablo 4.21: ANOVA analiz sonuçları 115

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No Sayfa
Şekil 2.1: Vergi planlamasının aşamaları 20
Şekil 3.1: Banka türleri 53

1. GİRİŞ

Vergi, hem bireysel hem de kurumsal olarak devlete her yıl düzenli olarak yapılan ödemeler arasındadır. Devletlerin en önemli gelir kaynağı olan vergiler tasarruf, yatırım ve tüketim gibi pek çok makro ekonomik faktör üzernde etkili olmaktadır. Yatırımların nerede yapıldığı, ne kadar yatırım yapıldığı, bu yatırımın nasıl finanse edildiği ve kârların nerede kaydedildiği şirketlerin karşılaştığı vergi oranlarından ve vergi sistemlerinden etkilenmektedir. Bu noktada vergi politikaları kadar mükelleflerin vergi ödemeleri konusundaki strateji ve planlamaları da önemli olmaktadır. Verginin kurumsal davranışı nasıl etkilediğini anlamadan kurumlar tarafından kullanılan eylemler ve stratejiler konusundaki anlayış eksik kalacaktır. Şirketler vergilerini yasal olarak azaltmak için çok sayıda strateji kullanarak vergi planlaması yapmaktadırlar.

Vergi planlaması, vergi vermekle mükellef olan kişilerin yasalara uymaları şartıyla muafiyet, istisna, indirim, vergi teşvik ve imtiyazlardan faydalanmak için vergi yüklerinin azaltılması ve devletin mali gereksinimlerinin en uygun kaynaklardan toplanmasına yönelik yapılan araştırma ve düzenlemeler olarak ifade edilebilir. Diğer bir ifadeyle yasal olarak kabul edilebilir sınırlar içinde kalma şartıyla vergi faturalarını azaltmak için stratejik bir yaklaşım uygulayan firmalar tarafından üstlenilen çok çeşitli faaliyetler bütününe vergi planlanması ismi verilir. Verginin yüküne ve mükellefiyet türüne bağlı olarak tüm ekonomik birimlerin kanunlar çerçevesinde vergi yüklerini azaltabilmek amacıyla yaptıkları tüm girişimler vergi planlaması çerçevesinde değerlendirilebilir. Bu kapsam da Türkiye'de devletin vergi gelirleri içinde kurumsal vergi payı en yüksek seviyelerde olan bankacılık sektörünün vergi planlamasını gerçekleştirip gerçekleştirmedikleri olgusu önemli bir hale gelmektedir.

Kurumsal pek çok firmada olduğu gibi bankacılık sektöründe de vergi planlamasının yapılmasının nedenlerinin başında bankalarında bir vergi mükellefi olmaları gelmektedir. Nitekim bankacılık sektörünün mükellefi olduğu çok sayıda vergi türü bulunmaktadır. Türkiye'de bankaların kaynak maliyetleri arasında bulunan vergiler Kurumlar vergisi, Banka Sigorta Muamele vergisi, Katma Değer vergisi, Kambiyo Muamele Vergisi gibi vergiler bulunmaktadır. Bunlara ek olarak, bankacılık sektörü

kur farkları, faiz riski, fon maliyetleri, gibi birçok maliyetlerle karşı karşıya gelebilmeleri mümkündür. Dolayısıyla, bankacılık sektöründe vergi planlaması yapılması elzemdir ve böylelikle bankalar vergi yüklerini azaltmak için vergi planlaması yapmaktadırlar.

Bu bağlamda, çalışmada Türk bankacılık sektöründe bankaların vergi planlaması ile bankacılık sektöründe etkili olan hangi unsurlar ile arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada Türk bankacılık sektöründeki vergi planlaması analizi iki farklı vergi planlaması ölçütü ile yapılarak lojistik regresyon modelleri ile tahmin edilmektedir. Lojistik modellerden birincisinde vergi planlamasını nakit efektif vergi oranına göre yapılırken, ikinci modelde vergi planlaması genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri efektif vergi oranı kullanılmıştır.

Bu tez çalışması beş ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, çalışmaya genel bir giriş yapılarak çalışmanın amacı ve kapsamı değerlendirilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde, vergi planlaması kavramı teorik çerçevede detaylı olarak incelenmektedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, bankacılık sektöründeki vergi planlaması kavramsal çerçevede açıklanmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise, kurumlar vergisi planlaması etkinliğinin araştırılmasına yönelik olarak Türk Bankacılık Sektörü üzerine bir ekonometrik analiz yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise, elde edilen bulgular özetlenerek bazı değerlendirmeler yapılarak önerilerde bulunulmuştur.

2. BÖLÜM
VERGİ PLANLAMASI KAVRAMI

İşletmelerin maliyet unsurları bakımından vergileri ödemelerinin minimize edilebilmesi için yöneticilerin vergi planlamasının temellerini öğrenmeleri gerekir. İlk bakışta, özellikle işletme sahibi, yönetici veya kurumsal girişimci için bu durum aşikârdır. Ancak bu, farklı zamanlarda, farklı kuruluşlarda ve farklı ülkelerdeki operasyonlar için farklı şekilde yanıtlanabilecek önemli bir sorudur. Yöneticilerin vergiler hakkında bilgi edinmesi gerekir çünkü bir girişimin toplam vergi yükünü optimize etmek başarısı için önemlidir ve yöneticiler bir kuruluştaki ana karar vericilerdir. Vergilendirmenin temellerini ve bunların nasıl uygulanacağını bilmek, yöneticilerin daha iyi kararlar vermelerine ve dolayısıyla işlerinde daha etkili olmalarına olanak tanımaktadır.

Vergi konularını tanımlayabilen yöneticiler, aynı zamanda vergi danışmanlarından daha etkin bir şekilde yararlanabilirler, çünkü bu yöneticiler bir sorunu ortaya çıktığında tanıyabilir ve ilgili takaslar konusunda danışmanlara tavsiyelerde bulunabilirler. Vergiler başarıyı etkiler çünkü operasyonel kararlar genellikle vergi sonrası beklenen nakit akışlarının riske göre düzeltilmiş net bugünkü değerine dayanmaktadır. Ek olarak, yerel gelir vergileri, bordro, satış ve emlak vergileri genellikle bir kuruluşun en büyük gider kalemlerinden birini oluşturmaktadır. Diğer taraftan, vergi ödemeleri genellikle bir kuruluşun nakit akışı üzerinde yüksek bir yasal önceliğe sahiptir. Yani vergiler sadece büyük bir masraf olmakla kalmaz, aynı zamanda hızlı bir şekilde ödenmesi gerekmektedir (The World Bank, 2018).

Vergi planlaması, şirketlerin vergi yüklerini yasal olarak azaltmak için bir dizi mekanizmayı içeren vergi işlerini planlama ve yapılandırma yeteneğini ifade etmektedir. Bu başlık altında gerçekleştirilen tüm faaliyetler vergiden kaçınma olarak etiketlenmez, ancak bu terim, vergi ödemesine stratejik bir yaklaşım uygulayan bir firma tarafından gerçekleştirilen bir dizi faaliyeti kapsama eğilimindedir. Vergi planlamasına dahil edilen önlemler, doğrudan vergiden kaçınma veya indirim planları olabilir veya ödemelerin zamanlaması ile ilgili olabilmektedir. Vergi planlaması

terimi, verginin stratejik doğasını ve şirketlerin yaklaşımlarının unsurları üzerinde takdir yetkisini kullanma becerisini belirtmektedir (Cooper ve Nguyen, 2020, s. 3).

Vergi planlaması, tüm kurumlar için vergi ödemeleri zorunlu olduğundan, her kurumun finansal büyüme hikâyesinde önemli bir rol oynamaktadır. Vergi planlaması ile kurum ve kuruluşlar, belirli bir süre boyunca minimum risk içeren önemli getiriler elde edecek şekilde vergi ödemelerini düzene sokabilmektedir. Bu bölümde vergi planlaması kavramı üzerinde durularak bu çerçevede vergi planlamasının nedenleri, önemi, amacı, olumlu ve olumsuz sonuçları, yöntemleri ve aşamaları gibi detaylar hakkında bilgiler verilecektir.

2.1. Vergi Planlaması Tanımı

Vergi planlaması, mümkün olan en düşük vergileri ödemenize izin vermek için tüm unsurların birlikte çalışmasını sağlamak adına bir mali durumun analizi veya planıdır. Vergilerde ödemelerinizi en aza indiren bir plan, vergi etkin olarak adlandırılmaktadır. Vergi planlaması, bireysel bir yatırımcının mali planının önemli bir parçası olmalıdır. Vergi borcunun azaltılması ve emeklilik planlarına katkıda bulunma kabiliyetinin maksimize edilmesi başarı için çok önemlidir. Vergi planlaması, vergi verimliliği için finansal planlama anlamına gelmektedir. Kişinin vergi yükümlülüklerini azaltmayı ve vergi muafiyetlerini, vergi iadelerini ve faydalarını mümkün olduğunca optimum şekilde kullanmayı amaçlamaktadır. Vergi planlaması, vergi yükünü en aza indirmek için finansal ve ticari kararlar almayı içermektedir. Bu, vergi kanunları kapsamındaki tüm faydalı hükümleri kullanarak yasal olarak maksimum faydayı elde etmenize yardımcı olmaktadır. Bir başka ifadeyle mali yılın başında, mali durumlarını ve vergilerini düşünmelerini sağlamaktadır (Chen vd., 2010).

Vergi planlaması, şirketler ve hissedarlar üzerindeki vergi yükünün azalması nedeniyle hissedarlar için önemli bir yatırım olarak kabul edilmektedir. Ancak hissedarlar, potansiyel maliyetler nedeniyle vergi planlamasına dahil olan faaliyetleri sürdürmek istemeyebilirler (Chen vd., 2010). Olumsuz bir değerlendirme olasılığı, şirket yöneticilerini vergi planlaması kararları vermede etkileyebilir ve benzer risk endişeleri, vergi planlaması faaliyetlerine değer vermede hissedarları etkileyebilir

(Abdul Wahab ve Holland, 2012). Bununla birlikte, vergi planlaması şirketin değerini olumlu veya olumsuz etkileyebilir. Vergi planlaması hissedarların değerini maksimize ediyorsa, ilişki olumludur (Desai ve Hines, 2002). Desai ve Hines (2002), bir vergi sisteminin sıkılaştırılmasının firmalar tarafından daha yüksek piyasa performansı ile pozitif olarak ilişkili olduğunu bildirmektedir. Diğer bir deyişle, vergiler toplum üzerinde bir yük olarak görüldüğünde, hissedarlar vergi planlamasını olumlu olarak değerlendirmekte; aksine, vergi planlaması riskle ilgili bir faaliyet olarak görülüyorsa, hissedar olumsuz yanıt verebilmektedir.

Vergi planlaması, firma ve hissedarlar için önemli bir maliyet gerektirir, ancak vergi indirimi vergi sonrası karlarda artışa neden olabilmektedir. Bazı fiili ve potansiyel maliyetler, firmaların vergi planlaması yoluyla vergi sonrası karlarını maksimize etmesini engelleyebilir. Ancak, vergi dışı maliyetler, özellikle acente sorunlarından kaynaklananlar olmak üzere, vergi planlama faaliyetleri ile birlikte üretilebilir ve bunlara eşlik edebilmektedir. Bu nedenle, hissedarlar, finansla ilgili kararlarda yöneticileri kontrol etmek zorundadır. Aslında, Lee ve Swenson (2012) Efektif Vergi Oranları ile hisse fiyatı arasında negatif bir ilişki olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır. Aynı bağlamda yönetim kurulu, kurumsal yönetim yapısının önemli bir unsurudur. Vergi konularına ilişkin risklerin daha çeşitli hale geldiği göz önüne alındığında, yönetim kurulları, risk yönetimi stratejilerinin bir parçası olarak, firmalarının politikalarına ve vergi planlama stratejilerine daha fazla dahil olmalıdır. Vergiyi en aza indirme, riski yönetme ve kazançları raporlamada kesinlik gibi çoğu zaman çelişkili hedefleri dengelemek için rehberlik geliştirmeleri gerekir. Politika planlamasını ve uygulamasını denetleyen etkin bir kurulun varlığı şirket için daha da önemli hale gelmektedir (Erle, 2008).

Literatürde yapılan araştırmalara göre vergiyle ilgili endişe verici sayıda yanlışlıklar ortaya çıktıktan sonra, pek çok kurul, verginin düzgün işleyişini ve önemli vergi pozisyonlarının firmanın genel risk tolerans düzeyi ile uyumlu olmasını sağlayarak risk yönetiminin kilit alanlarını daha fazla izleyebileceklerinin farkına varmıştır. Yönetim kurulu nihai olarak vergi politikasından ve hissedar çıkarlarına hizmet etmekten sorumludur (Erle, 2008). Yine önceki araştırmalar, bazı yönetim kurulu özelliklerinin kurumsal yönetim için önemini desteklemektedir. Uzmanlara göre,

yönetim kurulu daha yüksek oranda bağımsız yönetici içermelidir. Hissedar çıkarlarına daha iyi hizmet ettiğinden, kurumsal yönetimin firma davranışını ve performansını nasıl etkileyebileceği sorusu, kurumsal yönetim literatüründe temel bir konu olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, önceki araştırmalar, vergi planlamasının performanstaki değişiklikler üzerindeki etkisine ilgi göstermeye başlamıştır.

Vergi planlamasının bazı temel amaçları vardır. Bu amaçlar genel olarak aşağıdaki gibi sıralanabilir (Kohi, 2015, s. 1):

- Vergi planlaması, mali işlemlerini vergi kararlarına göre düzenleyerek değerlendiriciyi maksimum vergi miktarını koruyarak vergi yükümlülüğünü azaltmaktadır.
- Vergi kanunlarının hükümlerine de uygundur ve böylece davaları en aza indirmektedir.
- Vergi planlamasının en büyük faydalarından biri, getirilerin yatırımlara yönlendirilebilmesidir. Vergi avantajlarını mevcut kaynaklarla tam ve etkin bir şekilde kullanarak akıllı yatırımlar yapılabilmektedir.
- Vergi planlaması, bireyin olduğu kadar dolaylı yollardan ülkenin de ekonomik istikrarına katkıda bulunmaktadir.
- Vergi planlaması, kabul edilen esaslar ve sınırlar dahilinde takip edildiği sürece kurumların meşru bir hakkıdır. Ancak bu hakkın kullanılması, vergi planlamasına yaklaşmanın yasallığı ve araçları konusunda kamuoyunun bilgisizliği ile sınırlıdır.

2.2. Vergi Planlamasının Nedenleri

İşletmeler emek ve sermaye faktörlerini kullanarak bireyler için üretim yapmak ve brüt kazancından işletmede iştiraki bulunan kişilere gelir sağlamak amacıyla kurulmaktadır. Bu nedenle vergi, işletmeler için bir transfer harcaması niteliğinde olup işletmeler kuruluşlarında, faaliyetlerini sürdürdüğünde ve faaliyetlerini sonlandırdığında vergileri önemli bir faktör olarak dikkate almak zorundadırlar. İşletmeler genel anlamda vergi planlamasına ihtiyaç duyma sebepleri olarak;

"İşletme kârının ve kaynaklarının aşınması, vergi oranlarının yüksekliği, kayıt dışı ekonomi ve rekabet ortamı, yüksek enflasyon, vergi mevzuatının karışıklığı, sürekli değişmesi ve uzmanlık gerektirmesi, vergi sisteminin adil olmaması şeklinde sıralanabilir" (Saraçoğlu ve Çakır, 2017, ss. 97-99).

Firmaların üzerindeki vergi yükünün sadece bu olmadığı bunun yanında dolaylı vergilerin firmaların üzerindeki yükü artırdığı, sonucunda ise ekonomik faaliyetleri kısıtlayıcı etki yaparak firmalar üzerindeki vergi yükünü azaltabilmek için farklı vergi ödeme yollarını araştırmaktadır. Kayıt Dışı Ekonomi ve Rekabet Ortamı: Firmaları incelerken; vergilerin sektörler üzerindeki etkilerini incelerken işletmeleri üç grupta değerlendirmek gerekmektedir. Bunlar;

- Kayıtdışı faaliyet gösterenler,
- Vergi Planlaması Yapanlar,
- Vergi Planlaması Yapmayanlar

Kayıtdışı faaliyet gösteren firmalar ile kayıt altında olan firmalar arasındaki en belirgin özelliği kanunlar çerçevesinde yasaların yüklediği vergi yükümlülüklerini yerine getirirken diğeri hiçbir yükümlülüğe katlanmak zorunda kalmaz ve haksız rekabet sorununa neden olur. Örneğin aynı müessesede faaliyet gösteren firmalardan birisi yasal haklarının bilincinde olarak ve bunlardan faydalanarak vergi planlamasıyla devlete öderken rekabette başarılı olma şansı artacaktır. Diğer müessese ise bütün saydığımız bu etmenlerin bilincinde olmadığı için başarılı olma şansı diğerlerine göre daha az olacaktır. Bunlara ek olarak vergi planlamasının iki önemli nedeni bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir.

1. Yüksek Enflasyon: Sektörler; ekonomide yüksek enflasyonist dönemlerin hüküm sürdüğü zaman dilimlerinde bu olumsuzluğun etkilerine katlanmak zorunda kalmıştır. Firmalar enflasyonist olmayan dönemlerde düşük fiyattan aldıkları malları yüksek enflasyonist dönemlerde aldıkları malları yüksek fiyattan satmaktadırlar. Fiyat farklılıklarından oluşan karların işletmelerin mali tablolarında fiktif karlara neden olarak müesseseler üzerindeki vergi ödemelerinde artışa neden olarak firmaları ekonomik yönden zor duruma bırakmaya neden olacaktır. Böylelikle yüksek enflasyonist dönemlerde mali

tabloları enflasyonun olumsuz etkilerinden arındırma ve vergi planlaması yapma zorunluluğu doğurmaktadır.

2. Vergi Mevzuatının Karışıklığı, Sürekli Değişmesi ve Uzmanlık Gerektirmesi: "Vergide belirlilik ilkesinde, vergi uygulamalarında doğru ve istenen sonuca ulaşabilmek, vergi ile ilgili uygulama ve işlemlerin herkes tarafından anlaşılacak şekilde belli olmasını ve ortaya konmasını gerektirmektedir. Açıklık ilkesi ise, vergi uygulamaları ile varılmak istenen amaçların, ulaşılmak istenen hedeflerin ve yapılacak işlemlerin açık bir şekilde tarif edilmesini ve ortaya konulması şeklindedir (Akdoğan, 2011, s. 98). Vergi mevzuatının karışık olması değişken ve anlaşılmasının zor olması uygulanabilirliği açısından uzmanlık gerektirmektedir. Böylelikle vergi planlaması yönünden müesseseler; mevzuattaki karmaşıklıklar, teşvik ve avantajların anlaşılmasından doğan faydalardan yararlanamayacak ve özel imtiyazlardan mahrum kalması söz konusudur. Vergi Sisteminin Adil Olmaması: İşletmeler; vergisel uygulamalara tabi olabilmek ya da farklı uygulamalardan yararlanabilmek amacıyla "hukuki yapıları, sermaye yapıları, faaliyet alanları, faaliyet bölgeleri gibi çeşitli etkenlere bağlı" olarak imkânlardan faydalanabilirler. Bahsedilen "durum özellikle vergi ayrıcalıklarından yararlanmak isteyen işletmeleri vergi planlamasına yönlendirmektedir." (Saraçoğlu ve Çakır, 2017, ss. 98-99).

2.3. Vergi Planlamasının Önemi

Vergiyi genellikle az ödeyebilmenin en kolay yolu, vergi kaçırmak olarak algılanmakta ve benimsenmektedir. Bu nedenden dolayı vergiyi azaltma yolunun yasal yollardan geçtiğinin önemi çok fazla bilinmemektedir. Ekonomide yüksek oranda kayıt dışılığa sahip olan ülkelerde; vergi idaresi bakımından tam olarak yapılandırılmayan, vergi kanunları ve uygulamalarında sıklıkla değişikliklere gidilen ve vergi adaleti sağlanamayan, vergi planlaması gibi uygulamalar daha çok görülmektedir. Bahsedilen unsurlara dikkat edilerek planlı bir vergi yönetiminin kurulmasını, vergi uygulamalarında karşılaşılabilecek cezai yaptırımların önlenebilmesini, fazla vergi ödenmemesine sebebiyet verilmesini sağlayarak efektif

vergi yükünü azaltma imkânı sağlamaktadır (Sönmez, 2016, s. 159). İşletmelerin kurumsallık anlayışlarına sahip olabilmeleri için; belirli bir uzmanlığa gereksinim duyulması, iyi bir analiz ve sonrasında takip politikalarının sıkı bir şekilde izlenmesi, işletmelerin kurumsallık anlayışlarına dikkat etmesi gibi uygulamaların vergi planlama öncesinde vergi planlamasına katkı sağlaması söz konusu olabilir. Bu unsurları dikkate alan şirketlerin; muhasebe işlemlerini titizlikle yerine getirmeye çalıştıkları, vergi planlamasını yoğun şekilde uyguladıkları ve vergi planlamasına daha fazla dikkat ettikleri görülmüştür (Kılıçer, 2018, s. 145).

Temel olarak, uygun vergi planlaması ile vergi yükü azaltabilir veya yıl sonunda daha büyük bir geri ödeme alınabilir. Yeterli içgörü olmadan birçok vergi mükellefi potansiyel vergi avantajlarını kaçırmaktadır ve gereğinden fazla vergi ödemesi yapmaktadır. Dolayısıyla, mali planının oluşturulması ile vergilerin tahmin edilmesi önemlidir (Sivolapenko ve Sapozhnikova, 2020). Ayrıca, vergi planlaması aşağıdaki amaçlar için de önemlidir (Rajendran, 2019, s. 3).

- *Vergi borcunun azaltılması:* Bir uzman, Gelir Vergisi Yasası kapsamında kabul edilen vergi imtiyazlarından, muafiyetlerinden ve indirimlerinden vb. yararlanarak vergi borcunu azaltabilir. Bu, zor kazanılan parasını biriktirmesini ve kişisel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamasını sağlamaktadır.
- *Maliyette azalma:* Vergi oranı üretim maliyetinin bir parçasını oluşturduğundan, bir değerlendirme, bir ürünün üretiminin toplam maliyetini azaltabilir. Bu onun rekabet gücünü, satışlarını ve kârını artırmasını sağlamaktadır.
- *Yatırım:* Bir değerlendirici, vergi planlaması yoluyla bu şekilde tasarruf edilen parayı genişleme ve büyüme için mevcut işletmeye veya yeni işletmeye yatırabilir. Bu, uygun bir büyüme stratejisi formüle ederek işini geliştirmesini sağlamaktadır.
- *Girişimciliğin geliştirilmesi:* Gelir Vergisi Yasası, müstakbel girişimcilere, yatırımcılara yeni girişimlerde bulunmaları için birçok vergi imtiyazı, muafiyet ve kolaylık sağlamaktadır. Böylece Vergi Planlaması ülkemizde girişimciliğin teşvik edilmesini teşvik etmektedir.

- *İstihdam fırsatlarının yaratılması:* Vergi planlaması yoluyla tasarruf edilen para, genellikle yeni girişimlerin başlatılmasına veya işin genişletilmesine yatırılır. Bu, iş dünyasında yeni istihdam olanakları yaratmaktadır.
- *Ekonominin sağlıklı büyümesi:* Gelir Vergisi Yasası'nın temel amacı, vergi kaçakçılığı yoluyla kara para oluşumunu tamamen önlemektir. Blok para üretimi ekonominin büyümesini engellemektedir. Vergi planlaması yoluyla tasarruf edilen para, ülkemizde ticarete yatırıldığı için ekonominin büyümesini teşvik etmektedir.

2.4. Vergi Planlamasının Amaçları

Çoğu kurum ve kuruluş vergileri en aza indirmenin vergi planlamasının hedefi olması gerektiğini düşünmektedir. Bu dar bir görüştür, çünkü vergiler, maliyetler ve en sık vergilendirilen tutarları oluşturan diğer faktörlerin karışımında önemli bir faktör olsa da yalnızca bir etkendir. Vergi planlamasının iki temel amacı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi vergi yükünü toplamda en aza indirmek, ikincisi ise asgari vergi sonuçlarıyla finansal planlama amaçlarını yerine getirmektir. Vergi planlaması amacına üç geniş strateji ile ulaşılmaktadır. Bunlardan birincisi; bir düzenleme veya işlemden kaynaklanan verginin azaltılmasını amaçlamak, İkincisi; vergilendirilebilir bir olayın değiştirilmesinin zamanlamasını sağlamak, üçüncüsü ise; gelirin başka bir vergi mükellefine aktarılması ile verginin azaltılmasını sağlamaktır. Vergi Planlamasına ulaşmak için bahsedilen hedeflerden çıkarılan asıl sonucun mükelleflerin üzerindeki vergi yükünü azaltmak olduğunu net bir şekilde ifade edebilebilir. Vergi Planlaması; kanunlara uygun bir şekilde yapıldığında, vergi kanunu dâhilinde yürütülen planlama faaliyetleri sürecinde hem işletmeye yarar sağlayacak hem de hissedarlara yarar sağlayacaktır. Bütün bu faaliyetler sonucunda ise işletmeler üzerindeki vergi yükü, etkin stratejilerle azaltılabilecektir (Mgammal ve Ismail, 2015, s. 353). Firma verimli bir vergi planlamasında yükümlülüklerini azaltma yeteneklerinden yararlanabilmelidir. Buradaki amaç; firma tarafından katlanılacak ek külfetlerin oluşturulmasından kaçınmak ve vergi planlamasından faydalanmak için tüm etkin unsurlardan yararlanarak vergi yükünü azaltmaya çalışmak olmalıdır (Mgammal ve Ismail, 2015, s. 353).

Nyk (2016, s.91) çalışmasında, vergi planlamasının temel amacını vergi borcunu azaltmak olarak belirtmiştir. Yetkililer, vatandaşların azami vergiyi ödemesini sağlamak için yasal önlemler almaktadır. Ancak etkin vergi planlaması, bireylerin ve işletmelerin yasal ve etik sınırlara bağlı kalarak daha fazla tasarruf etmesine yardımcı olmaktadır. Vergi planlaması, etkili finansal planlamanın temelidir. Yasal zorunluluk ve gerekliliklere göre vergilerden tasarruf sağlanmasını olanak tanımaktadır. Vergi planlaması ayrıca bir işletmede verimliliği artırmayı da amaçlamaktadır. İşletme sahipleri, vergilendirilebilir kaynaklardan sağlanan finansmanın gelir getirici planlara yönlendirilmesini sağlamaktadır. Vergi planlamasının bir diğer amacı, tüm vergileri zamanında ve zorlanmadan ödeyerek ekonomik büyümeyi ve istikrarı sağlamaktır. Vergi planlaması ayrıca işletmelerin gelecekteki davalardan kaçınmak için uygun önlemleri almasını da amaçlamaktadır.

2.5. Vergi Planlamasının Olumlu ve Olumsuz Sonuçları

Vergi planlamasının hem mükellefler açısından hem de devletler açısından olumlu ve olumsuz sonuçları mevcuttur. Vergi planlamasını bir amaç haline dönüştüren işletmeler diğer işletmelere nazaran krizlerle mücadele konusunda daha fazla etkin bir şekilde rol almaktadır. Vergi planlaması sayesinde öz kaynaklarında daha fazla tasarruf edebilmesi ve kendi öz kaynaklarını yatırıma yönlendirebilen firmaların diğer firmalara göre başarı şansını artırmaktadır. Firmalar; vergi planlamasını hedefleyerek mali ve idari yönden verimlilik artışını amaçlamaktadır. Bu firmalar; vergi politikası üreterek, "ödenecek vergileri ve vergi yükünü önceden" hesaplayarak, planlayarak, "yönetme ve yönlendirme konularında ciddi çalışmalar" yaparak vergisel hakları tam anlamıyla kullanmaya çalışmaktadırlar.

Vergi planlamasında hedeflenen amaç vergi tasarrufu sonrası nakit akışında yaratacağı olumlu etkidir. Örneğin; mükellefler, bir firmanın vergi planlaması sayesinde kurumsal yönetimi olumlu yönde etkilemeyi başarabildiğinden muhasebe açısından da aynı başarıyı gösterebilmeleri için daha fazla gayret ve özen göstermelidirler. Devletler açısından vergi planlaması vergi kaçakçılığın önlenmesine yardımcı olmaktadır. Vergi planlaması bilincini idrak eden mükellefler, kendilerini aynı hedefe ulaştıracak yollardan yasal olanını tercih ederek vergi kaçakçılığına sebep olan yolları

kapatacaktır (Eroğlu, 2014, s. 9). Vergi planlamasının olumlu yönlerinden biri de devletlere mevzuat boşluklarını görme imkânı sağlamaktadır. Sorumluluk bilinci olan mükellefler vergilerin planlama aşamasındaki kanuni boşluklarını sürekli takip ederek ve değerlendirerek idare tarafıyla da bunları paylaşarak eksiklerin giderilmesi ve devletlere birtakım önemler almaları konusunda yardımcı olmaktadır.

> *Vergi Planlamasını şirketler açısından değerlendirdiğimizde ise vergi "planlaması stratejilerinin kurumsal yönetim ilkerine ters düşeceği ve bu ilkelerden sapmalara neden olacağı yönündeki görüşler ön plana çıkmaktadır. Bu görüşe göre kurumsal yönetim ilkelerindeki şeffaflık ve hukukun üstünlüğü bazı durumlarda vergi planlama uygulamaları ile zarar görebilir, hissedarların çıkarları öncelikli olması gerekirken vergi yükünün azaltılması şirketlerin öncelikli haline gelebilir ve bu durum ortaklar ile yöneticiler arasında çatışma yaratabilir, vergi odaklı davranılması sonucu kurumsal sosyal sorumluluklar göz ardı edilebilir" (Eroğlu, 2014, ss. 10-11).*

Sonuç olarak, mükellefler için beklenen avantajlar, vergi planlamasının arkasındaki temel motivasyondur. Bununla birlikte, karar vericiler, bireysel tutumlarına bağlı olabilen, çok farklı seviyelerde agresif vergi planlaması kullanabilirler. Örneğin, riskten kaçınma durumunda, karar vericiler muhtemelen daha az riskli ve hatta düşük getiri içeren kararlar alırken, diğer yandan risk alanlar bu kararla ilişkili yüksek risklere rağmen yüksek getiriyi hedeflemeyi tercih etmektedirler. Vergi planlama pozisyonlarının avantajları açıktır. Nakit akışını artıran ve ayrıca vergi sonrası netleri artırabilen vergi yükümlülüklerini azaltmaktadırlar (Mgammal ve Ku Ismail, 2015, s. 354).

Vergi planlamasın en önemli olumsuz yönü devletler açısından vergi gelirlerindeki, aşınmadır. Bu aşınmada devletin en önemli gelir kalemi olan vergilerde bir azalmaya yol açabilmekte ve bu durum da bütçe dengesini bozabilmektedir. Ancak bu unsurların makroekonomik etkileri, planlamanın yaygınlaşması yoluyla vergi kaçaklarının azaltılmasına imkân tanındığından uzun vadede zayıf kalabilmektedir. Ayrıca, vergi planlaması ve vergi indirimi süreci maliyetli olabileceğinden, vergi planlaması faaliyetlerine başlamadan önce bu maliyetlerin incelenmesi gerekmektedir. Genel olarak, şirketlerin vergi planlaması nedeniyle maruz kaldıkları maliyetler, mevcut vergi planlama stratejilerinden kaynaklanmaktadır. Vergi planlamasında ortaya çıkan

iki tür maliyet vardır. Birincisi vergi planlamasının şimdi uygulanması sonucunda ortaya çıkan maliyetler, diğeri ise yeni vergi planlaması yöntemlerinin uygulanması yoluyla vergi planlamasının ek faaliyetlerine uygun olarak ortaya çıkan gelecekteki maliyetlerle ilgilidir. Yani direk ve dolayli maliyetlerdir (Mgammal ve Ku Ismail, 2015, s. 353-354).

- *Doğrudan Maliyetler:* Şirketler, vergi planlamasının amacını sağlamak için uyum maliyetinin bir parçası olarak yasal maliyetleri üstlenmektedir. Bunun nedeni, vergilerin planlanmasında yargı ve yasama organlarının sınırlamalarıdır.
- *Dolaylı Maliyetler:* Bir tarafsız vergi sistemi (üretim verimliliği) vergi planlamasını etkisiz hale getirir ve hem vergi planlamasının doğrudan maliyetlerinden (vergi maliyetleri ve yasal tavsiyeler, hem de vergi kaçakçılığıyla mücadele için hükümetin maliyetinden) kaçınmaktadır. Dolaylı maliyetler, vergilerin ve yatırımlarının varlığında vergi mükellefinin finansman planlarını değiştirmesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

2.6. Vergi Planlamasının Unsurları

Vergi planlamalarının yükünü teşkil eden ve bu bütünden ayrıştığı zaman kendi başına birer anlamı olan vergi planlamasının ana öğeleri; "durum analizi, vergi amaç ve hedefleri, strateji açıklaması, eylem programı, bütçe ve kontroller"den meydana gelmektedir. Söz konusu öğeler kısaca açıklanacak olursa (Amadasun ve Igbinosa, 2011, s. 57);

- "Durum analizi; geçmiş dönem vergi başarısının özetini, vergi çevresi ile ilişkili eğilimlerin incelenmesi sonucunda sorunların, olabilirliklerin ve önemli fırsatların ele alınmasıdır.
- Vergi amaçları ve hedefleri; gelecekteki vergi dönemleri için ulaşılabilir ve ölçülebilir vergi hedeflerinin belirlenmesidir.
- Stratejinin açıklanması; vergi uzmanı tarafından belirlenen hedeflere ulaşmak için izlenecek yolu açıklama işidir.
- Hareket programı; Vergi uzmanının belirttiği hedeflere ulaşmak için hareket planını ortaya koyar.

- Bütçeler; vergi işlemleri için ulaşılmak istenen hedeflere ve planlanan eyleme destekleyici bir bütçe beyanı eşlik etmelidir.
- Kontroller; planın son bölümü, planın ilerlemesini izlemek için uygulanacak kontrolü ele almalıdır".

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda vergi planlaması yapan kişinin ilk olarak durum analizini yapması gerekir. Bu analize göre planlayacağı vergi için hedef ve amaçları belirlemek gerekmektedir. Bu hedef ve amaçların belirlenmesi sürecinde ulaşılabilir olmaları göz önünde bulundurulmalıdır. Sonraki aşamada bir strateji saptayıp, bu doğrultuda hareket planının oluşturulması gerekmektedir. Yapılan bu faaliyetlerde gereken kontroller yapılarak planlanan amaçlara ulaşılması temin edilmelidir.

2.7. Vergi Planlaması ile Benzer Kavramlar

Vergi planlamasıyla benzerlik taşıyan, ne var ki bu kavramla farklı anlamlara sahip literatürde çeşitli kavramlar bulunmaktadır. Vergi planlamasının iyi kavranabilmesi adına benzerlik taşıyan söz konusu kavramların iyi açıklanması ve farklılıklarının ortaya koyulması gerekmektedir. Muvazaa ve peçeleme, agresif vergi planlaması, negatif vergi planlaması, vergi planı, vergi planlamasıyla benzer karakteristikler taşımakla beraber, farklı anlamları barındırmaktadır. Söz konusu kavramların vergi planlaması ile farklılıkları ve benzerlikleri aşağıda ele alınmaktadır.

2.7.1. Vergi Planı

İlk görüşte vergi planlaması ile vergi planının aynı anlamları taşıdığı zannedilebilir. Fakat bu kavramların birbirine göre farklı anlamları bulunmaktadır. Vergi planı, kısa süre içinde daha az verginin ödenebilmesi adına saptanan stratejilerden meydana gelen yazılı dokümanlar olup, vergi planlaması ise, uzun zamana yayılan işlemler şeklinde değerlendirilmektedir. Vergi planlaması çerçevesinde yapılan vergi planı, kısa vadeli eylemler olduğundan dolayı vergi kaçırmak amacıyla kullanılabilmektedir. Mükelleflerin daha az vergi ödeme amacıyla yaptığı söz konusu vergi kaçırma işlemi kanun dışı işlemler şeklinde de değerlendirilmektedir. Mükellef, vergi kaçırırken bu

işlemin ortaya çıkması halinde ödeyeceği cezayı da dikkate alması gerekmektedir (Kılıçer, 2018, s. 90).

2.7.2. Negatif Vergi Planlaması

Vergi planlamasına göre farklı anlamı olan bir başka kavram da negatif vergi planlamasıdır. Mükellef, daha az vergi ödemesi yapmak amacıyla vergi kaçırma işlemi yapıyorsa, kaçırma suçunun tespit edilmesi halinde daha fazla vergi ödemek zorundadır. Bu durumla karşı karşıya kalan mükellefe negatif vergi planlaması uygulanmış olmaktadır (Sağbaş, 2011, s. 48). Söz konusu uygulamada, yasama organı tarafından müsaade edilmeyen ve neticelerini önceden öngöremediği vergi kanunlarında bulunan boşluklardan faydalanan bir planlamacı anlayışı egemendir. Böylelikle yapılan planlama, yasama organının niyeti dışında bir vergi yükümlülüğü meydana getirmektedir. Daha az vergi ödemek niyetiyle yapılan bu uygulamayla mükelleflerin, daha fazla vergi yüküyle karşı karşıya kalabilmeleri olasıdır (Gırla ve Rahmani, 2016, s. 149).

2.7.3. Agresif Vergi Planlaması

Bireyler vergi yükümlülüklerini azaltmak için çeşitli önlemler almaktadır. Bazıları, gelir paylaşımı, vergilerin ertelenmesi ve farklı vergi muameleleriyle karşı karşıya kalan gelirler arasında vergi arbitrajı gibi yasal "vergiden kaçınma" faaliyetleridir. Diğerleri yasa dışı "vergi kaçakçılığı" eylemleridir (örneğin, gelirleri, satışları veya serveti eksik bildirmek; kesintileri, muafiyetleri veya kredileri abartmak; uygun vergi beyannamelerini vermemek) (Sarens, 2020, s. 11). Hem vergiden kaçınma hem de vergi kaçakçılığının tüm ülkelerde yaygın olduğuna dair, hatta çoğu zaman kesin olmayan kanıtlar bulunmaktadır. Yasal vergiden kaçınma ve yasa dışı vergi kaçırma arasındaki ayrım teoride açık olabilir, ancak pratikte fark daha nüanslıdır. "Agresif vergi planlaması" (ATP) bu tür bir nüansa örnektir. Agresif vergi planlamasının kesin ve yaygın olarak kabul görmüş bir tanımı muhtemelen mevcut olmasa da, Agresif vergi planlaması genellikle kanunun ruhuna uymayan ama harfi harfine uygun olan bir vergiden kaçınma işlemi olarak görülür; yani Agresif vergi planlaması, belirli bir gelir

türünün efektif vergi oranını, bu gelir için maliye politikasının amaçladığı seviyenin altına indiren bir plandan oluşmaktadır (OECD, 2011).

Bir Agresif vergi planlaması, genellikle bir dizi adım içeren ve karmaşık mekanizmalar kullanan karmaşık bir işlemdir. Bir Agresif vergi planlamasının ekonomik gerekçesi genellikle sınırlıdır, hatta mevcut değildir. Bu itibarla, Agresif vergi planlaması, hem yasal vergiden kaçınma hem de yasadışı vergi kaçırma unsurlarını harmanlayan bir işlem olarak kabul edilmektedir (Alm, 2014, s. 30). Bu açıklamalar paralelinde agresif vergi planlamasını, "vergi mükelleflerinin bir vergi sisteminde yer alan yasal düzenlemelerden, yasal düzenlemeler arasındaki uyumsuzluklardan ya da bir veya birden fazla vergi sistemleri arasındaki uyumsuzluklardan ustalıkla yararlanmak suretiyle vergi avantajı elde etmek amacıyla gerçekleştirdiği, yasanın lafzıyla uyumlu ancak yasama organının niyet ve amacıyla çelişen, ekonomik özden yoksun, biçimselliğin ön planda olduğu, vergi kayıplarına yol açan, kanunlarca suç ya da kabahat olarak düzenlenmeyen ancak meşru olarak kabul edilmeyen yapay işlemler" şeklinde tanımlanmaktadır (Gülgün, 2015, s. 135).

Politika yapıcılar, agresif vergi planlamasını azaltmak için stratejiler aramaktır. Bu tür stratejilerin tasarlanması, bireylerin ve firmaların bu planları neden kullandığını anlamaya ve bu motive edici faktörler ve ilgili kanıtlarla tutarlı politikalar izlemeye kritik bir şekilde bağlıdır. Agresif vergi planlamasının kullanılmasının altında yatan açık motivasyon, vergi yükünü azaltmaktır. Ancak, başka faktörler de söz konusudur. Agresif vergi planlaması için sıklıkla önerilen bir nedenin, karmaşık ve sürekli değişen bir vergi sistemi tarafından getirilen vergi yükümlülüklerindeki belirsizlik olduğu söylenir, böylece daha basit ve daha istikrarlı bir vergi kanunu, Agresif vergi planlamasının kullanımını azaltacaktır (OECD, 2010).

2.7.3.1. Agresif Vergi Planlaması ile Mücadelede BEPS Eylem Planı

Agresif vergi planlaması olarak adlandırılan olguyla bağlantılı olarak OECD Matrah Aşındırılması ve Kar Aktarımı Eylem Planı'nın (BEPS) hedefleri yaygın olarak bilinmektedir. Bu eylem Planı kapsamlı bir şekilde çalışmayı ve aşağıdakiler için çözümler ortaya koymayı amaçlamaktadır (González-Barreda, 2018, s. 278):

- Farklı yargı bölgelerinin vergi kanunları arasında var olan vergi kurallarındaki tutarsızlıklar ve boşluklar;
- Vergi kurallarının teknolojik gelişmelere göre yeniden ayarlanması;
- Vergilendirme yetkilerini ve ekonomik faaliyeti yeniden düzenleyen tedbirlerin kabulü;
- Uluslararası senaryoda vergi kurallarının kötüye kullanılmasını önlemek için etkin maddi ve araçsal önlemlerin oluşturulmasıdır.

Bununla birlikte, bu hedefler yeni değildir, çünkü daha önce OECD Mali İşler Komitesi (CFA) tarafından açıklanmış ve takip edilmiş ve OECD Model Vergi Sözleşmesine İlişkin Yorumlara ilişkin çeşitli raporlarda ve değişikliklerde defalarca ele alınmıştır. Benzer bir şekilde, vergi suistimaline karşı önlemlerin geliştirilmesinde lider bir ülke olan Amerika Birleşik Devletleri'nde, ABD vergi/hukuk doktrini ve içtihat hukuku, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında bu konuların büyük bir kısmını incelenmiştir. Bununla birlikte, yıllar boyunca yürütülen bu övgüye değer görev, analiz edilen sorunlara ilişkin olarak önemli bir ilerleme ile sonuçlanmamıştır. Özel olarak BEPS Projesi'nde, BEPS olarak ifade edilen konusu ile ilgili olarak bazı öncelikli çalışma alanları vardır. İlk teklifte bunlar şunlara atıfta bulunmaktadır (1) melez varlıkların ve araçların karakterizasyonundaki asimetriler; (2) vergi kurallarının dijital ekonomiye uygulanması; (3) faiz kesintilerinin ve diğer mali ödemelerin ve grup içi işlemlerin vergi muamelesi; (4) transfer fiyatlandırması; (5) kötüye kullanımla mücadele kurallarının etkinliği ve (6) tercihli rejimlerdir (Carrero ve Seara, 2016, s. 207).

2.7.4. Peçeleme ve Muvazaa

Uygulamada, mükelleflerin özel hukuk şekillerinin normal kullanımları haricine çıkarak vergi zayiatı oluşturarak vergi kaçırma yoluna gitmeleri yaygın olarak karşılaşılan durumlar arasındadır. Mükelleflerin vergi kaçırma amaçlı özel hukuk biçimlerini olağan sayılmayacak biçimde kötü kullanmaları "peçeleme", bu fiili esas alan işlem de "peçeleme işlemi" olarak adlandırılmaktadır. Türk Mevzuatında peçeleme kavramına ve peçeleme sözleşmeleri bulunmamaktadır. Türk Mevzuatında peçeleme ile karıştırılan bir kavram daha olup, tamamen özel hukukun bir müessesesi

olan ve Borçlar Kanunu'nun 18. Maddesi kapsamında yer verilen muvazaa kavramıdır (Yılmaz, 2013, s. 1762).

Muvazaa, yapılacak bir işlemdeki iradelerde iki taraflı yaratılan uyumsuzluk halidir. "Tarafların üçüncü kişileri aldatmak amacıyla görünürde beyan ettikleri iradeleri ile gerçek iradeleri arasındaki uyumsuzluğa muvazaa ve bu konuda yapılan işlem de muvazaalı işlem" olarak tanımlanmaktadır. Özetle muvazaalı işlem tarafların gerçek iradelerine uymayan işlemdir. Her iki taraf da iradeleri ile irade beyanları arasındaki uyumsuzluğu bilmekte ve bu hususu isteyerek meydana getirmektedirler (Şenyüz, 2008, s. 25-26).

2.8. Vergi Planlamasının Sınıflandırılması

Vergi planlaması genellikle üç grupta kategorize edilmektedir: bireysel, kurumsal ve uluslararası vergi planlaması". Bu planlamalar aşağıda üç alt başlık altında incelenmektedir (Nar, 2015, s. 929; Kılıçer, 2018, s. 97).

2.8.1. Bireysel Vergi Planlaması

Bireysel gelir vergisi, istihdamdan veya bir işletmeye sahip olmaktan kazandığınız gelir üzerinden alınan doğrudan bir vergidir. Bir kişi, bireysel, adi ortaklık, tüzel kişi veya bölünmemiş mülk olabilmektedir. Genel bir gereklilik olarak, bir kişinin vergi borcunu hesaplaması, vergi beyannamesini vermesi ve vergisini 1 Ocak'ta başlayan ve 31 Aralık'ta sona eren bir takvim esasına göre ödemesi gerekmektedir. Bireysel vergi planlaması gerçek kişilerin vergilerini planlaması açısından meydana getirilebilecek bir planlama türüdür. Avukat, mimar, muhasebeci gibi gelir vergisi mükelleflerinin, bağış yoluyla karşılıksız intikaller ve bireysel vergi yükünü azaltılması biçiminde gerçekleştirilmektedir. Bu durumda mükellefler, bireysel vergi planlaması vasıtasıyla kanun sınırları çerçevesinde vergi yüklerini azaltabilirler. Kişisel gelir vergilerine ilişkin vergi planlaması, vergi senaryosu üzerinde etkisi olabilecek mevcut vergilerin ve gelir kaynaklarının değerlendirilmesini içermektedir. Diğer hususlar, vergi mükellefinin ikametgahı, vatandaşlığı, kişisel nakit akışı, emeklilik planı ve hayırsever katkıları kapsamaktadır (Nar, 2015, s. 929; Kılıçer, 2018, s. 97).

2.8.2. Kurumsal Vergi Planlaması

Kurumsal vergisi planlaması, kayıtlı bir şirket üzerindeki vergi yükümlülüklerini azaltmanın bir yoludur. Bunu yapmanın yaygın yolları, iş taşımacılığı, çalışanların sağlık sigortası, ofis giderleri, emeklilik planlaması, çocuk bakımı, hayırsever katkılar vb. Gelir Vergisi Kanunu kapsamında sağlanan çeşitli vergi indirimleri ve muafiyetleri sayesinde, bir şirket vergi yükünü yasal olarak önemli ölçüde azaltmaktadır. Yine vergi planlaması vergiden kaçınma ile karıştırılmamalı ve tüm planlamalar hukuk çerçevesinde yapılmalıdır. Bir şirket için artan kar, daha yüksek vergi yükümlülükleri ile sonuçlanmaktadır. Bu nedenle, yükümlülükleri azaltmak için vergi planlamasına yeterli zaman ayırmaları zorunlu hale gelmektedir. Uygun vergi planlaması ile enflasyon zamanlarında doğrudan vergi ve dolaylı vergi yükü azalmaktadır. Ayrıca diğerlerinin yanı sıra giderlerin, sermaye bütçesinin ve satış ve pazarlama maliyetlerinin uygun şekilde planlanmasına yardımcı olmaktadır (Kılıçer, 2018, s. 97).

2.8.3. Uluslararası Vergi Planlaması

Uluslararası vergi planlaması karmaşık ve geniş bir alandır. Nispeten yeni olmasına rağmen, çok uluslu şirketler tarafından vergi planlamasına öncelik verilmiştir. Vergi yükümlülüğünden kaçınmak için ulusal ve uluslararası firmalar tarafından vergi planlama stratejileri kullanılmaktadır. Çok uluslu şirketler, farklı devletlerin vergi sistemlerinin etkileşiminden yararlanmaktadır. Özellikle bu şirketler, tüm şirketler grubunun vergi yükünü en aza indirmek için sermaye yapılarını uluslararası vergilendirme farklılıklarına göre seçmektedir. Uluslararası vergi planlaması, ülkeler arasındaki vergi farklılıklarından yararlanmak için karların uluslararası şirketler tarafından yeniden tahsis edilmesini vurgulamaktadır. Bütün amaç vergi faturalarını azaltmaktır. Buna göre, optimum vergi kurumsal yapısını kurmadan önce göz önünde bulundurulması gereken birçok temel konu olduğu göz önüne alındığında, uluslararası vergi bilgisinin yanı sıra çoklu vergi yetki alanlarını anlamak önemli hale gelmektedir (Kahriman, Özcan ve Tepekule, 2015, s. 172).

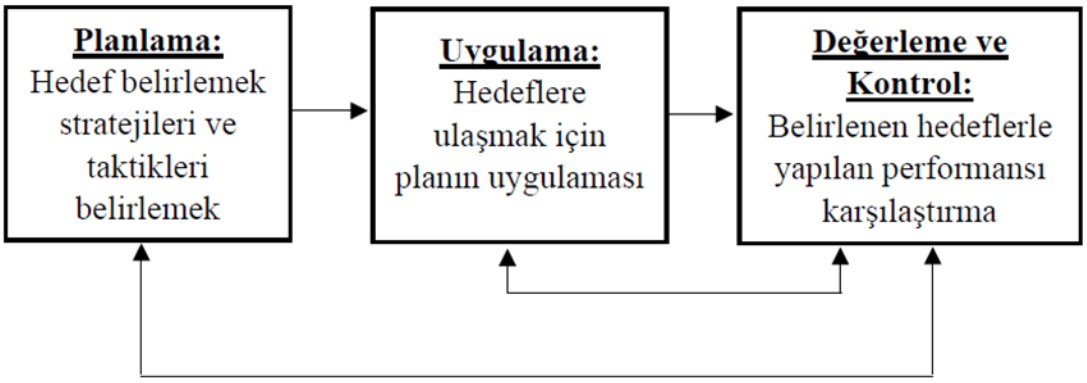
Başka bir deyişle, uluslararası vergi planlaması, çok uluslu şirketlerin vergi yükünü azaltmak için kullanılmaktadır. Vergilerin düşürülmesi, çok uluslu şirketlerin vergi sonrası gelirlerini artırmalarına olanak tanımaktadır. Bu amaca ulaşmak için çok uluslu şirketler, çok uluslu ülkelerin farklı vergi sistemleri ve vergi anlaşmaları hakkında ayrıntılı bilgi gerektiren farklı teknikler kullanmaktadır. Önceki araştırmalar, şirketlerin vergi makamlarının incelemesini aşmak ve hissedarlarla itibar maliyetlerinden kaçınmak istediklerinin altını çizmektedir. Uluslararası vergi planlaması aşağıdaki uygulamalardan biri yoluyla yapılabilir: (1) coğrafi bölgelere göre gelir transferleri; (2) şirketin yeniden geliştirilmesi; (3) vergi cenneti; ve (4) vergi mevzuatındaki boşluklardır (Ftouhi ve Ghardallou, 2020, s. 330).

2.9. Vergi Planlamasının Aşamaları

Vergi planlaması, genellikle vergi borcunuzu tahmin etme ve onu azaltmak için koşullar ve yollar yaratma şekli olarak tanımlanır. Vergi planlaması, nihai vergi etkinliği görünümü ile mali durumunuzun vergi perspektifinden analizini kapsamaktadır. Bununla birlikte, vergi planlaması, vergiden kaçınma ile karıştırılmamalıdır, çünkü ikincisi, Kongre tarafından amaçlanmayan vergi yasalarını kullanmanın yollarını içermektedir. Öte yandan, vergi yasalarına uyan yasal bir şekilde ödenecek verginizi azaltmak için vergi yasalarını kullandığınızda buna vergi planlaması denilmektedir. Vergi planlaması, sonuçları, araçları ve davranışları içeren bir eylemdir. Bunun anlamı ise etkin bir vergi planlaması esas olarak üç ana maddeden meydana gelir anlamına gelmektedir (Amadasun ve Igbinosa, 2011, s. 53):

- Vergi programının planlanması,
- Uygulanması
- Sonuçların değerlendirilmesi.

Şekil 2.1: Vergi planlamasının aşamaları

Kaynak: (Amadasun ve Igbinosa, 2011, s. 54).

Şekil 2.1'de görüldüğü üzere vergi planlaması üç temel aşamadan oluşmaktadır. Planlama aşamasında hedefler belirlenmekte iken, uygulama aşamasında hedeflere ulaşmak için plan uygulanmaktadır. Son aşamada ise, belirlenen hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığı ile ilgili değerlendirmeler yapılmaktadır.

2.10. Vergi Planlaması Yöntemleri

Planlama safhası, vergi hedeflerinin tespit edilmesi ve ne şekilde uygulanacağının planlamasını içermektedir. Uygulama aşamasında ise saptanan hedefler doğrultusunda planın işletilmesi takip edilir. Değerlendirme süreci geri ve ileri değerlendirmeleri kapsamaktadır. Belirlenen vergi hedeflerine göre performansın analiz edilmesi amacıyla geriye doğru inceleme yapılmaktadır. İleri doğru yapılan değerleme geçmişteki performans bulgularının gelecek dönem vergi hedeflerinin ve planlarının belirlenmesi adına kullanılmaktadır. Genel olarak vergi planlamasında, mevcut dönemde gelecekte ne yapılması gerektiğine karar vermek için geçmişteki faaliyetlere de başvurulmaktadır (Amadasun ve Igbinosa, 2011, s. 53).

Mali dengenin korunması ve gelecek dönemde daha kuvvetli var olabilmek adına mükellef bireyler, gelirlerinin artırma yoluna giderken giderlerini de azaltmak amacıyla gayret gösterirmektedirler. Mükellefler açısından daha az vergi ödenmesi nakit çıkışı açısından oldukça önem arz etmektedir. Bu noktada verginin az ödenmesi, vergi kaçırma eylemi şeklinde değerlendirilmemelidir. Vergi planlaması kapsamında kanunlar çerçevesinde bir planlama yapma sürecidir. Mükelleflerin vergi planlamalarını yapabildiği çeşitli şekiller mevcuttur. Bu yöntemler sırasıyla; "vergi

ötelemesi (vergi ertelemesi), vergi avantajlarını kullanma, gelir aktarımı ve vergi arbitrajıdır" (Gerentepe, 2021, s. 37).

2.10.1. Vergi Ertelemesi (Vergi Ötelemesi)

Hayatın veya kariyerin hangi aşaması olursa olsun bireylerin; karlılık veya maliyet durumları ne olursa olsun işletmeler veya kurumların vergilerle ilgili endişeleri vardır. Günlük tasarruf sahipleri için vergi stratejisinin devreye girmesinin bir yolu vergi ertelemesidir. Vergi ertelemesi, vergi mükelleflerinin vergi ödemeyi gelecekte bir noktaya ertelemesidir. Bazı vergiler süresiz olarak ertelenebilirken, bazıları gelecekte daha düşük bir oranda vergilendirilebilir. Bireysel mükellefler ve kurumlar bazı vergileri erteleyebilirler; örneğin şirket karlarını denizaşırı ülkelerde tutmak da bir tür vergi ertelemesidir. Vergi ertelemesi, emeklilik planları ve emeklilik maaşları, bireysel vergi mükelleflerinin vergi öncesi fonları bir emeklilik primine veya nitelikli bir emeklilik planına katkıda bulunarak vergilendirilebilir gelirlerini azaltmalarına olanak tanır. Mükelleflerin, parayı çekene veya gelir ödemesi alana kadar katkı payları ve kazançlar üzerinden vergi borcu olmayacaktır. Vergileri ertelemek, elinizde daha fazla para tutmak için bir stratejidir. Vergi ertelemesinin faydaları, uzun birikim dönemleri olan yıllık ödemeler gibi uzun vadeli tasarruf ürünlerinde en üst düzeye çıkarılmaktadır. Daha uzun zaman ufku, faizin birleştirilmesine izin verir; bu, sözleşme sahibinin yalnızca vergilerde daha fazla tasarruf etmekle kalmayıp, aynı zamanda gelir ödemelerini almaya başlayana kadar hiçbir vergi ödemeden faiz üzerinden faiz kazanarak daha fazla biriktirdiği anlamına gelmektedir (Acinöroğlu, 2009, s. 157).

Yatırımcılara sunulan çok sayıda vergi erteleme tasarruf aracı vardır. Vergi ertelemesinin amacı vergi mükelleflerinin tasarruflarını artırmayı teşvik etmektir. Vergi ertelemesi, insanların emeklilik için para biriktirmesi için yaygın bir yöntemdir. Vergi ertelemenin faydası, kişinin emekli olana kadar yatırım yapacak daha fazla paraya sahip olması ve böylece paranın zaman değerinden kazanç sağlamasıdır. Emeklilikte, daha önce vergilendirilmemiş bakiyeler üzerinden vergiler ödenmektedir. Vergi ertelenmiş hesaplara yatırım yapmakla ilgili en az dört risk vardır. Bunlar aşagidaki gibidir (Jalbert vd., 2007, s. 2);

1. İlk risk, diğer yatırımların aksine, ertelenmiş bir hesaba yapılan yatırımdan kaynaklanan herhangi bir zararın cari gelirden indirilemeyecek olmasıdır.
2. İkinci risk, bireyin emeklilikten önce fonlara erişme ihtiyacı duyması ve bireyin erken para çekme cezası ödemesini gerektirmesidir.
3. Üçüncü risk, vergi oranlarının para yatırma ve çekme zamanı arasında artması ve bunun daha yüksek bir vergi oranının ertelenmesine neden olmasıdır.
4. Dördüncü risk, bireyin gelirinin emeklilikte bireyi daha yüksek bir vergi matrahına taşımak için yeterince artmasıdır.

2.10.2. Vergi Avantajlarından Yararlanma

Vergi avantajının olduğu hallerde vergi mükellefinin karşısına genel olarak iki farklı yol bulunmaktadir. Söz konusu bu yollarda vergiye tabi bir işlem vardır. Bu işlemlerde, birisinde ödenecek olan vergi daha azken ötekinde daha fazla vergi ödemesi ortaya çıkmaktadır. Mükellef tabi olarak daha az vergi ödeyeceği yolu tercih edecektir. Daha az vergi ödemesi yolunu tercih eden mükellef bu vergiyi tam olarak ödediği zaman karşısına vergi kaçırmayla ilgili bir durum sözkonusu değildir. Böyle bir halde de Vergi Dairesi'nin niçin daha az vergi ödeme yolunu seçtiğine ilişkin bir sorgulaması olmamaktadır. Böylelikle mükellef kanunların müsaade ettiği işlemler yardımıyla daha az vergi ödeyerek, ödemesi gerekli olmayan vergi kadar vergi avantajına kavuşmuş olmaktadır (Ergülen ve Erdem, 2000, s. 649).

Kanunlar çerçevesinde kurallara riayet ederek, uzmanlık gerektiren bir yolla daha az vergi ödeme yollarını bulmayı belirten vergi planlaması, kimi yasalarda bulunan hükümlerin avantajları ya da kimi yasalardaki hükümlerin noksanlığını kullanarak vergi yükümlülüğüne engel olmak ve azaltmak adına her bir eylemi içermektedir. Bunun yanında, gerek vergi yasalarındaki avantajların koşullarına sahip olan mükelleflerin faaliyetlerinin desteklenmesi gerekse bu faaliyetlerin teşvik edilmesini temin eden faaliyetler bütünüdür (Bala, 2007, s. 5; Kılıçer, 2018, s. 119). Örneğin, Vergi Usul Kanunu (Resmi Gazete, 1961) 328. maddesine göre, "Amortismana tabi iktisadi kıymetlerin satılması halinde alınan bedel ile bunların envanter defterinde kayıtlı değerleri arasındaki fark kar ve zarar hesabına geçirilmaktedir. Satılan iktisadi

kıymetlerin yenilenmesi, işin mahiyetine göre zaruri bulunur veya bu hususta işletmeyi idare edenlerce karar verilmiş ve teşebbüse geçilmiş olursa bu takdirde, satıştan elde edilen kar, yenileme giderlerini karşılamak üzere, pasifte geçici bir hesapta azami üç yıl süre ile tutulabilir". Bu kanun hükmü, vergi mükelleflerinin mali kıymetlerini yenilemek için satması durumunda temin edilen karın üç yıl boyunca vergilendirme işlemi ertelenerek vergi planlamasına neden olacağını ifade etmektedir. Verilen bu örnek, vergi avantajı olarak değerlendirebileceği gibi vergi ertelemesi şeklinde de düşünülebilir.

2.10.3. Gelir Aktarımı

Yüksek miktar ve oranlarda vergi yükü olan mükellefler, daha az vergi yüküne sahip diğer bir mükellefe gelir aktarımında bulunması yoluyla vergi planlaması yapabilmektedir (Uğur ve Kömürcüler, 2008, s. 41). Böylelikle, vergi yükünü yalnızca bir yerde toplanmak yerine birden çok kuruma veya kişiye dağıtarak daha az vergi ödemesi yapılabilmektedir. Mesela sahibi gelir vergisi mükellefi, vergi yükünü yalnızca kendisi üstlenmesi yerine firmasını kollektif şirkete dönüştürerek çocuklarını ve eşini bu şirkete ortak yaparak vergi yükünü paylaşarak daha az vergi ödeme imkânına sahip olabilir (Kılıçer, 2018, s. 120).

Gelir transferleri birçok yoksul insanın gelirlerini artırmasına yardımcı olabilirken, yoksul bir kişinin kazancından alınan vergiler gelirin önemli bir bölümünü oluşturabilmektedir. Vergi kısıntısı, metropol olmayan yoksullar için daha büyük olma eğilimindedir. Bunlar, gelirlerine güvenme ve sonuç olarak, metropol yoksullarından daha fazla vergi ödeme olasılığı daha yüksektir. Çoğu gelir transferi programı, işçileri ve bakmakla yükümlü oldukları kişileri emekliliği, ölümü veya geçimini sağlayan birinin sakatlığı veya geçici işsizlik nedeniyle kaybedilen kazançlara karşı korumayı amaçlamaktadır. Diğerleri, insanları tıbbi bakım gibi öngörülemeyen harcamalara karşı korumak veya yeterli barınma ve yiyecek gibi temel ihtiyaçları sağlamak için tasarlanmıştır (Bentley, 1987, s. 31).

2.10.4. Vergi Arbitrajı

Vergi arbitrajı, çeşitli gelir türlerinin, sermaye kazançlarının ve işlemlerin vergilendirilme şekillerinden kaynaklanan farklılıklardan yararlanma uygulamasıdır. Birçok ülkenin vergi kanunlarının karmaşıklığı, bireylerin yasal boşlukları araştırmasına veya işlemlerini en az miktarda vergi ödeyebilecekleri şekilde yeniden yapılandırmasına olanak tanımaktadır (Erdoğan, 2010, s. 25). Vergi arbitrajı, vergi sistemleri, vergi muameleleri veya vergi oranları arasındaki farktan kâr elde etmek için girilen işlemleri ifade etmektedir. Hem bireyler hem de şirketler yasal olarak ödeyebilecekleri en düşük miktarda vergiyi ödemeye çalışırlar; bunu birçok farklı yolla başarı sağlanabilir.

Bir işletme, örneğin düşük vergili bir bölgede gelirleri ve yüksek vergili bir bölgede giderleri tanıyarak vergi sistemlerinden faydalanmaktadır. Böyle bir uygulama, kazançlar üzerinden ödenen vergileri en aza indirirken kesintileri en üst düzeye çıkararak vergi yükünü en aza indirecektir. Bir işletme aynı zamanda menkul kıymetin alınıp satıldığı ülkelerdeki veya yargı alanlarındaki farklı vergi sistemlerinden kaynaklanan aynı menkul kıymet üzerindeki fiyat farklarından da kâr elde etmesi sözkonusudur. Örneğin, kripto para ticaretinden elde edilen sermaye kazançları ABD'de vergilendirilir ancak bazı ülkelerde vergiden muaftır. Bir kripto para tüccarı, bir ABD borsasından daha ucuz bir fiyata kripto para ticareti satın alabilir, tokenlerini kripto vergi cenneti ülkelerinden birindeki kripto para borsasına transfer edebilir, daha yüksek bir fiyata satabilmekte ve yabancı ülkede vergiye tabi olmayabilmektedir (Kılıçer, 2018, s. 120).

Vergi arbitrajı, perakende veya kurumsal bir yatırımcının bir hisse senedini temettü dağıtım tarihinden önce satın alması ve sonrasında satması durumunda ortaya çıkabilmektedir. Hisse senetlerinin temettü çıkış tarihinden önceki fiyatı genellikle tarihten sonraki fiyattan daha yüksektir. Eski temettü tarihinde, bir şirketin hisse senedi fiyatı, ilan edilen temettü miktarı kadar azalmaktadır. Bir hisse senedini önce alıp sonra satmak, kısa vadeli sermaye kaybına yol açacaktır (bu, yatırımcı tarafından kazanılan herhangi bir kısa vadeli sermaye kazancını dengelemek için kullanılabilir). Kısa vadeli kazançlar normal gelir olarak vergilendirildiğinden, kazancı mümkün olduğunca azaltmak çoğu yatırımcı için faydalıdır (Erdoğan, 2010, s. 25).

Kısa vadeli kurumsal nakit yönetimi stratejisi olarak vergiden muaf tahvilleri kullanan bir şirket, vergi arbitrajına girmektedir. Bu tahvillere (örneğin belediye tahvilleri) ödenen faiz, federal hükümet ve çoğu durumda eyalet hükümetleri tarafından vergilendirilmez. Böylece, bir işletme bu tahvilleri satın alabilir, tasarruf hesaplarının sunduğundan daha fazla faiz kazanabilir ve daha sonra hükümet faiz gelirini vergilendirmeden kısa bir süre sonra bunları satabilmektedir. Açıktır ki, bazı vergi arbitrajı biçimleri yasal iken bazıları yasa dışıdır. Vergi kaçırma ve vergiden kaçınma arasında ince bir çizgi vardır; bu nedenle, bireyler ve işletmeler vergi arbitrajı işlemi gerçekleştirmeden önce nitelikli bir vergi danışmanına danışmalıdır. Vergi arbitrajının son derece yaygın olduğundan şüphelenilmektedir, ancak doğası gereği vergi arbitrajının ne ölçüde kullanıldığına dair kesin rakamlar vermek oldukça zordur.

2.11. Vergi Planlamasını Sınırlayan Uygulamalar

Vergi mükellefleri, vergi planlaması yaparken çeşitli şartlarda bazı sınırlamalarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Aşağıda söz konusu sınırlamalar ele alınacaktır.

2.11.1. Ekonomik Yaklaşım İlkesi Uygulaması

Ekonomik yaklaşım, devletin egemenlik yetkisini esas alarak elinde bulundurduğu vergilendirme yetkisini istediği gibi kullanmasına engel olarak anayasaya dayanan kişisel hak ve ödevleri korumaya çalışmaktadır. Bununla birlikte, vergi kanunlarının yorumlanmasında, vergiyi doğmasına yol açan olayın tespit ve ispat edilmesinde, olayların ekonomik temeline bakarak, varsa hukuka aykırı işlemleri tespit ederek vergi gelirinin oluşmasını temin etmektedir (Erol, 2019, s. 58).

Erol (2019)'a göre; "ekonomik yaklaşım ilkesine ihtiyaç duyulmasının temel nedeni, gerçek hayatta vergilendirmeyi ilgilendiren olayın içeriği ile o olay ile ilgili oluşturulan biçimin tespit edilmesidir. Eğer içerik ile biçim uyuşmadığı tespit edilirse, gerçekleşen fiil hukuka aykırı bir fiil de olsa, vergilendirilebilir bir ekonomik değer meydana geleceğinden yükümlülük doğacaktır. Ekonomik yaklaşım ilkesi mükellef lehine fayda sağlamasına karşın genellikle, uygulamada idarenin hazine yanlı görüşü dolayısıyla tek yanlı uygulanmaktadır."

Vergi Usul Kanunu 3. maddesi A fıkrasına göre; "Vergi kanunları lafzı ve ruhu ile hüküm ifade etmektedir. Lafzın açık olmadığı hallerde vergi kanunlarının hükümleri, konuluşundaki maksat, hükümlerin kanunun yapısındaki yeri ve diğer maddelerle olan bağlantısı göz önünde tutularak uygulanmaktadır". Bu hükme göre vergi kanunlarının yorumlanmasını temin eden yorum türleri vardır. Lafzi yorum, kanun maddesinin, kapsamındaki cümlelerin ve kelimelerin dilbilgisi kurallarına ve anlamlarına göre yorumlanmasıdır. Tarihi yorum, kanunun hazırlanmasından kanunlaşmasına dek olan sürede kanun yapıcının iradesini nitelemektedir (Oktar, 2018, ss. 57–58). Amaçsal yorum, kanunun bugünün sosyal ve ekonomik gelişmeler kapsamında kazandığı anlamındadır. Sistematik yorum, kanunun kendisine, diğer kanunlar içerisindeki yerine ya da diğer maddelerle olan bağlantısına bakılmasını nitelemektedir (Bilici, 2015, s. 13). Vergi kanunlarının yorumlanmasına, vergi hukukunun anlam bakımından uygulanması adı verilmektedir. Ekonomik yaklaşım ilkesi, Vergi Usul Kanunu 3'üncü maddesi ilk fıkrası ikinci bendinde ortaya koyulan yorum yöntemlerinden, amaçsal yorumun bir çeşidi olarak kabul edilmektedir.

Ekonomik yaklaşımın yasal dayanağı Vergi Usul Kanunu 3. maddesi b fıkrasındaki "Vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esastır" biçimindeki hükmüdür. Bu hükümden kasıt, bir ispat kuralı haricinde; verginin doğmasını sağlayan olayların dış görünüşleri ile değerlendirilmeyip, olayların ekonomik yönleri ile değerlendirilmesini ifade etmektedir (Toprak ve Armağan, 2019, s. 159). Anayasa'nın 73. maddesine göre vergi, resim, harç gibi mali yükümlülükler kanunla konulur, kanunla kaldırılmakta ve kanunla değiştirilmektedir. Bundan dolayı vergileme işlemlerinde kanunun ifade ettiği sınırların dışına çıkılmamalıdır. Ekonomik yaklaşım ilkesinin yorumun kullanılması sırasında da kanunda ifade edilen sınırların dışına çıkılmaması gerekir. Bir başka ifadeyle bu durumda ekonomik yaklaşım ilkesi, verginin kanunilik ilkesi ile sınırlandırılmıştır (Taşkın, 2012, s. 72).

2.11.2. Vergisel Teşvik ve Uygulamaların Bazı Şartlara Bağlanması

Türk Vergi mevzuatınca birtakım şartların meydana gelerek vergisel teşvik ve uygulamaları kullanabilecek olması vergi planlaması yapılabilmesi adına sınırlama

getirmektedir. Bu noktada vergisel teşviklerden yararlanılabilmesi için, teşvikle ilgili iddia edilen şartlara bağlı kalınmalıdır. Mesela dava aşamasındaki ticari bir alacağın tahsil edilememe ihtimalinin oluştuğu bir durumda, bu alacağın şüpheli ticari alacak şeklinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bir başka örneğe göre, maddi duran bir varlığın değerine, vergi kanunlarına istinaden, satın alındığı zaman tamamını gider yazılmasına müsaade edilmemektedir. Ne var ki vergi kanunları söz konusu maddi duran varlığın değerini, amortisman yöntemi ile maddi duran varlığın faydalı ömrü süresinde her yıl amortisman ayırarak gider yazılmasına müsaade etmektedir. Maddi duran varlıkların amortismana ayırılması için kullanılan amortisman ayırma tekniklerinden normal amortisman tekniği kullanılırsa, gelecek yıllarda bu yöntemin değiştirilmesine izin verilmemektedir (Kılıçer, 2018, ss. 138-139).

2.11.3. Yer, Zaman ve Miktar Sınırlamaları

Vergi kanunlarında mükellefler için sunulan farklı muafiyet ve istisnalar, bazı koşullara bağlanmıştır. Söz konusu şartlar arasında yer, zaman ve miktar sınırlamaları gibi durumlar bulunmaktadır. Yer sınırlamasıyla ilgili olarak Gelir Vergisi Kanunu'nun indirilebilecek giderler başlıklı 40. maddenin 2. fıkrası, "Hizmetli ve işçilerin iş yerinde veya iş yerinin müştemilatında iaşe ve ibate giderleri, tedavi ve ilaç giderleri, sigorta primleri ve emekli aidatı safi kazancın tespitinde indirilmektedir." hükmüne haizdir.

Miktar sınırlamasıyla ilgili örnek olarak Gelir Vergisi Kanunu'nun mükerrer 80. maddesinde "Taksi, dolmuş, minibüs ve umum servis araçlarına ait ticari plakaların elden çıkarılmasından doğan kazançların tamamı ile bir takvim yılında elde edilen değer artışı kazancının, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından sağlananlar hariç, 2021 yılı için 19.000 TL gelir vergisinden müstesnadır." hükmü verilmiştir. Son olarak da zaman sınırlamasıyla ilgili örnek olarak Gelir Vergisi Kanunu'nun 89. maddesine göre, "Kiraya verilen mal ve haklar dolayısıyla yapılan ve bunlara sarf olunan borçların faizleri ile konut olarak kiraya verilen bir adet gayrimenkulün iktisap yılından itibaren beş yıl süre ile iktisap bedelinin %5'i gider olarak yazılabilir" bir kanun maddesi bulunmaktadır.

2.12. Vergilemenin İşletme Davranışlarına Etkileri

Herhangi bir ülke ekonomisinde herhangi bir faaliyet sonucunda katma değer meydana getirebilmek için, "üretim faktörlerini bir araya getirerek, maksimum kâr elde etmek amacıyla," oluşturulan en küçük işletme birimi ve iktisadi bir ünitedir. İşletmeler devlete vergi ödemek amacıyla gelir vergisi ve kurumlar vergisinin temelini oluşturmaya ve kâr amacını meydana getirmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda "ortaklara kâr payı dağıtımını" gerçekleştirir, "işletmenin başarı durumunu" değerlendirir "ve yönetim kararlarının tutarlı bir biçimde alınmasına yardım" etmektedir (Mucuk, 1989, s. 27; Şişman, 2003, s. 24).

Devlet otoritesine dayandırılarak cebren alınan vergi, müteşebbis bir firmanın kârını azaltan, işletmenin tüm yönleriyle üzerindeki maliyeti artıran bir unsurdur. Sonuç olarak vergiler müteşebbis bir firmada en dikkat edilmesi ve ayrıntısına kadar muhasebeleştirilmesi gereken bir öğesidir. İşletme davranışlarının değişmesine sebep olabilecek nedenleri 3 madde şeklinde sıralanabilir. Bunlar; vergi sistemlerinde, vergi oranlarında ve vergi teşviklerindeki değişiklikler. Vergilerin varlığı sebebiyle, "problemlerin tanımlanması ve analizi vergilemenin işletmeler üzerindeki davranışlarını ortaya" çıkarmaktadır.

> *"Vergi düzenlemeleri; girişimcileri işyeri ve uğraş konusu seçiminde, yatırım ve finansman kararlarının verilmesinde, birleşme, devir ve sona erme işlemlerinde olduğu gibi etkileyebilmektedir. Ayrıca enflasyona karşı koruyucu vergi düzenlemeleri de girişimciler üzerinde etkili olabilmektedir." (Saraçoğlu, 2005, ss. 27-28).*

> *Vergilemenin işletme davranışlarına etkilerini; İşletmenin kuruluşu, işleyişi ve sona erme dönemlerinde görülebilmektedir. "Kuruluş döneminde; yer seçimi, hukuki şekil seçimi, işletme büyüklüğü ve işletme sermayesinin yapısı etkilenmekte, işleyişi döneminde; yatırım ve finansman kararları, üretim süreci ve pazarlama politikaları etkilenmekte ve işletmenin sona erme döneminde ise; tasfiye, birleşme ve devir gibi süreçler vergilerden etkilenebilmektedir" (Şanver, 1968, s. 72).*

> *"Vergiler, işletmeler üzerinde devamlı ve zaman içerisinde değişiklikler suretiyle etkilerini sürdürmektedir. Bir işletmenin vergi ile olan ilişkisini düzenlenmedikçe, finansman, üretim, pazarlama, muhasebe vb. gibi*

işletmelerin diğer bölümlerle ilişkisini düzenlemek için gerekli altyapılar hazırlanmış sayılamaz. Bu nedenle, vergilerin işletmeler üzerindeki olası etkileri göz önüne alınmalı ve karar alınırken söz konusu etkiler düşünülerek hareket edilmelidir" (Gültekin, 1979, ss. 196-197).

2.13. Vergi Planlamasının Dünyadaki Gelişim Seyri

Günümüzün vergi planlaması, tutarlılık, uyum ve kuruluşun stratejik hedeflerine odaklanmak için teknoloji ve iş zekasını harmanlamaktadır. Vergi yükümlülüğünden kaçınmak için ulusal ve uluslararası firmalar tarafından vergi planlama stratejileri kullanılmaktadır. Çok uluslu şirketler, farklı devletlerin vergi sistemlerinin etkileşiminden yararlanılmaktadır. Özellikle bu şirketler, tüm şirket grubunun vergi yükünü en aza indirmek için sermaye yapılarını uluslararası vergilendirme farklılıklarına göre seçmektedir. Uluslararası vergi planlaması, ülkeler arasındaki vergi farklılıklarından yararlanmak için karların uluslararası şirketler tarafından yeniden tahsis edilmesini vurgulamaktadır. Bütün amaç vergi faturalarını azaltmaktır. Buna göre, optimum vergi kurumsal yapısını oluşturmadan önce dikkate alınması gereken birçok temel konu olduğu düşünüldüğünde, uluslararası vergi bilgisinin yanı sıra çoklu vergi yargılarını anlamak önemli hale gelmektedir (Ftouhi ve Ghardallou, 2020, s. 330).

Uluslararası vergi planlaması, çok uluslu şirketlerin vergi yükünü azaltmak için kullanılmaktadır. Vergilerin düşürülmesi, çok uluslu şirketlerin vergi sonrası gelirlerini artırmalarına olanak tanımaktadır. Bu amaca ulaşmak için çok uluslu şirketler, çok uluslu ülkelerin farklı vergi sistemleri ve vergi anlaşmaları hakkında ayrıntılı bilgi gerektiren farklı teknikler kullanılmaktadır. Önceki araştırmalar, şirketlerin vergi makamlarının incelemesinin üstesinden gelmek ve hissedarlarla itibar maliyetlerinden kaçınmak istediklerini vurgulamaktadır (Bozanic vd., 2017, s. 80). Uluslararası vergi planlaması aşağıdaki uygulamalardan biri yoluyla yapılabilmektedir (Graham vd., 2014, s. 991; Ftouhi ve Ghardallou, 2020, s. 331).

1. *Gelir Transferleri Coğrafi Bölgeye Göre:* Uluslararası vergi planlamasının ilk tekniği, coğrafi bölgelere göre gelir transferidir. Çok uluslu bir şirkette şirket içi işin değerlendirilmesi, kaynak ve mukim ülkeler arasındaki vergi matrahının

küresel dağılımını etkilemektedir. Ülkelerin çoğunluğu, bağımlı taraflar arasındaki iç fiyatların bağımsız taraflar arasında var olacak fiyatlara benzer olması gerektiği ilkesini uygulamaktadır. Bu bağlamda, uluslararası firmalar vergi yükümlülüklerini azaltmak için düşük vergili ülkelerden gelen ürünlere yanlışlıkla yüksek fiyatlar uygulayabilir ve bunun tersi de geçerlidir. Coğrafi bölgelere göre gelir kaydırma yoluyla vergi planlama stratejisi de transfer fiyatlandırması ile ilişkilidir.

2. *Şirketin Yeniden Geliştirilmesi:* Çok uluslu şirketler tarafından benimsenen bir diğer vergi planlaması yaklaşımı, işin yeniden geliştirilmesi veya yeniden düzenlenmesidir. Uluslararası firmalar, vergi planlamasından yararlanmak için birleşmeler, satın almalar, bölünmeler ve çok uluslu yeniden yapılanmalara dahil olabilmektedir.
3. *Vergi Cenneti:* Vergi cenneti, vergi oranı olmayan veya düşük vergi oranı ile karakterize edilen bir yargı alanıdır. Bu yetki alanları, yerleşik olmayanlara menşe ülkelerinin vergilendirmesinden kaçabilecekleri bir yer sunmaktadır. Ancak, bir ülkenin vergi cenneti olması için düşük vergi yeterli değildir. Aslında, yalnızca GSYİH'lerine göre hizmetlerin önemli bir kısmına sahip olan ülkelerin vergi cenneti ülkesi olarak kabul edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca vergi cennetleri, yatırımcıları dışarıdaki vergi makamlarına karşı korumak için sundukları bankacılık bilgilerinin gizliliği ile karakterize edilmektedir. Vergi cennetleri, genellikle, banka kayıtlarını ve ticari sırlarını saklamak için diğer ülkelerle vergi amaçlı anlaşmalara girmeyi reddetmektedir. Vergi cennetleri, son yıllardaki yoğun vergi rekabetinin sonucu olabilmektedir.
4. *Vergi Mevzuatındaki Boşluklar:* Şirketler, agresif ve karmaşık vergi planlama planları oluşturmak için yasadaki kusurlardan yararlanabilmektedir. Diğer bir deyişle, vergi mevzuatındaki boşluklar, mükelleflerin vergilerini kanun kurallarını ihlal etmeden planlamasına olanak sağlayabilir.

Gelişmiş ülkelerde vergi planlaması çok yaygındır ve olgun bir endüstri haline gelmiştir ve uzmanlaşma eğilimi açıktır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki şirketlerin %60'ından fazlası vergi işlerini yürütmek için bir vergi acentesi atamaktadır ve Japonya'daki oran %85'e kadar çıkmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde vergi danışmanlığı sektörünün yıllık üretimi yaklaşık 100 milyar dolardır. Buna karşılık,

Çin'de vergi planlamasının gelişimi hala başlangıç aşamasındadır (Yuan ve Xu, 2015, s. 134).

3. BÖLÜM
SEKTÖREL VERGİ PLANLAMASI: BANKALAR

Bankalar yaklaşık sekiz asırdır ekonomik faaliyetlerin merkezinde yer almaktadır. Bankacılığın tarihi, antik dünya tüccarlarının, çiftçilere ve şehirler arası mal taşıyan tüccarlara tahıl kredisi veren ilk prototip bankalarıyla başlamış olup M.Ö. 2000 yıllarında Asur ve Babil bölgelerinde meydana geldiği kaydedilmiştir. Sonrasında, antik Yunanistan'da ve Roma İmparatorluğu döneminde, borç verenler iki önemli yenilik eklemişlerdir. Bunlar; mevduat kabulü ve paranın değiştirilmesi şeklindedir. Antik Çin ve Hindistan'da bu döneme ait arkeolojik çalışmalar, borç verme faaliyetinin de varlığını göstermektedir (Kaya, 2021, s. 34).

Kelimenin modern anlamıyla bankacılık, ortaçağ ve erken Rönesans İtalya'sına, kuzeydeki Floransa, Venedik ve Cenova gibi zengin şehirlere kadar izlenmektedir. Bardi ve Peruzzi aileleri, 14. yüzyılda Floransa'da bankacılığa egemen olmuşlar ve Avrupa'nın diğer birçok yerinde şubeler açmışlardır. Bankacılığın gelişimi Avrupa'ya da yayılmış ve 16. yüzyılda Hollanda Cumhuriyeti döneminde Amsterdam'da ve 17. yüzyılda Londra'da bir dizi önemli yenilik gerçekleşmiştir. 20. yüzyıl boyunca, telekomünikasyon ve bilgi işlem alanındaki gelişmeler, bankaların çalışma şekillerinde büyük değişikliklere yol açarken bankaların büyüklük ve coğrafi yayılım açısından önemli ölçüde artmasına izin vermiştir. 2000 yılının sonlarındaki mali kriz, dünyanın en büyük bankalarından bazıları da dahil olmak üzere önemli sayıda banka iflasına ve banka düzenlemeleri hakkında çok fazla tartışmaya sahne olmuştur (Labetskiy ve Virkovskiy, 2015, s. 66).

Bu kapsamda yapılan düzenlemeler arasında bankacılıkta vergi planlaması gösterilebilmektedir. Ticari firmalar da vergi avantajları ve mevzuat hükümlerini kullanarak vergi yüklerini düşürmeye böylelikle de karlılıklarını arttırmaya gayret etmektedirler. Bu kapsamda bankaların da vergi planlamasından yararlanabilecek ticari işletmeler arasında yer alabileceği ifade edilmektedir. Bankaları vergi planlamasına iten unsurlar arasında vergi mükellefiyetinden ileri gelen durumlar gösterilmektedir. Zira Türkiye de bankaların kaynak maliyetleri arasındaki vergiler arasında “Kurumlar Vergisi, Menkul Sermaye İradı, Gayrimenkul Sermaye İradı,

Banka Sigorta Muamele Vergisi, Kambiyo Muameleleri Vergisi, Katma Değer Vergisi ve benzeri vergiler" bulunmaktadır. Bunun yanında munzam karşılılıklar, aracılık maliyetleri, fon maliyetleri, faiz riski, kur farkları, bankalar değerleme farkları, vb. maliyetlerle de karşı karşıya durumdadır. Bahsedilen bu maliyetler, bankaları, vergi planlamasıyla üzerlerinde bulunan vergi yüklerini azaltmaları hususunda yönlendirebilmektedir. Vergi planlamasının bir plan niteliğinde olması ve geleceğe yönelik amaçlar taşımasından dolayı somut durum tespiti yapılabilmesi için ölçülebilir unsurlardan faydalanmayı gerektirir (Ünsal vd., 2019, s. 10). Bu bölümde banka, bankacılık ve bankacılık sektöründe vergi planlaması hakkında bilgiler sunulmaktadır.

3.1. Banka ve Bankacılık Kavramları

Banka, mevduat almak ve kredi vermek için lisanslı bir finans kuruluşudur. Bankalar ayrıca servet yönetimi, döviz bozdurma ve kasa gibi finansal hizmetler de sağlamaktadir. Çoğu ülkede, bankacılığın yasal alt yapısı ulusal hükümet veya merkez bankaları tarafından düzenlenmektedir. Parasal finans kurumları, mevduat yükümlülükleri bir ülkenin para arzının büyük bir bölümünü oluşturduğu ve bu nedenle para politikasının aktarımı için hükümetler ve merkez bankaları için çok alakalı olduğu için ülke ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Bankaların mevduatı para işlevi görmektedir. Sonuç olarak, banka mevduatlarının genişlemesi, bir ekonomide dolaşan para stokunda bir artışa neden olmaktadır. Diğer her şey eşit olduğunda para arzı yani ekonomideki toplam para miktarı artacaktır (Barone, 2022).

Banka mevduatlarının parasal işlevi, genellikle mevduat kabul eden kurumların mevduat kabul etmeyen kurumlara (sigorta şirketleri, emeklilik fonları, yatırım şirketleri, finans kurumları vb.) göre daha ağır düzenleme ve denetime tabi tutulmasının ana nedenlerinden biri olarak görülmektedir. Parasal finans kuruluşlarını diğer finansal kuruluşlardan ayıran bir diğer özellik de mali sözleşmelerin doğasında yatmaktadır. Tasarruf sahiplerinin ne kadar parayı ne kadar süreyle tutacakları konusunda isteğe bağlı kararlar verebilmeleri anlamında mevduat tutmanın isteğe bağlı olmaktadır. Mevduat sahipleri, işlemlerinin sıklığına ve miktarına karar vermekte serbesttirler. Bu arada, diğer finansal kuruluşlardan varlık tutmak, fon akışının miktarını ve sıklığını belirten bir sözleşme gerektirmektedir.

Banka, mevduat almak ve kredi vermek için lisanslı bir finans kuruluşudur. Bankalar ayrıca servet yönetimi, döviz bozdurma ve kasa gibi finansal hizmetler de sağlamaktadir. Perakende bankalar, ticari veya kurumsal bankalar ve yatırım bankaları dahil olmak üzere birkaç farklı banka türü vardır. Çoğu ülkede, bankalar ulusal hükümet veya merkez bankası tarafından düzenlenmektedir. Bankalar hem tüketiciler hem de işletmeler için hayati hizmetler sağladıkları için ekonominin çok önemli bir parçasıdır. Finansal hizmet sağlayıcıları olarak, size paranızı saklamak için güvenli bir yer sağlarlar. Çek ve tasarruf hesapları ve mevduat sertifikaları (CD'ler) gibi çeşitli hesap türleri aracılığıyla mevduat, para çekme, çek yazma ve fatura ödemeleri gibi rutin bankacılık işlemleri gerçekleştirilmektedir. Ayrıca para biriktirilebilir ve yatırım için faiz kazanılabilir. Bankalar ayrıca kişilere ve kurumlara kredi imkânı da sağlamaktadır. Bankaya yatırdığınız para (kısa vadeli nakit), araba kredileri, kredi kartları, ipotekler ve diğer borç araçları gibi uzun vadeli borçlar için başkalarına borç vermek için kullanılmaktadır. Bu süreç, piyasada likidite yaratılmasına yardımcı olarak para çarpanı vasıtasıyla merkez bankalarının para politikalarında etkinliğini artırmaktadir.

Bilindiği üzere bankacılık, yoğun rekabetin yaşandığı oldukça dinamik ve aktif bir sektördür. Müşteri talep ve beklentilerinin bu denli arttığı, rekabetin hiç olmadığı kadar yoğun yaşandığı günümüzde, tek başına çözüm üretmeye çalışan bankaların işi gittikçe zorlaşmaktadır. Bu anlamda Finansal teknoloji (FinTech), son on yılda finans sektörünü etkileyen değişikliklerin önde gelen güçlerinden biri olmuştur ve daha düşük işlem maliyetlerinden finansal hizmetlere artan erişime kadar finansal hizmetlerin sağlanması için büyük umut vaat etmektedir. Bununla birlikte, FinTech piyasa yapısını, rekabeti ve finansal istikrarı etkilemektedir. Bu nedenlerle, finansal hizmetlerde teknoloji odaklı inovasyon, artan denetim incelemesini cezbetmektedir. Politika yapıcılar için zorluk, finansal sistem için potansiyel riskleri en aza indirirken FinTech'in faydalarını en üst düzeye çıkarmaktır. Bu dengeye ulaşmak, yeniliğin topluma fayda sağlayabilmesini ve sistemik istikrardan ödün vermeden ekonomik büyümeyi teşvik etmesini sağlamak için çok önemlidir.

Genel olarak FinTech, finansal hizmetlerde yenilikçi teknolojinin kullanımı olarak tanımlanmaktadır. G20 tarafından kurulan Finansal İstikrar Kurulu (FSB), FinTech'i

"finansal piyasalar ve kurumlar ve finansal hizmetlerin sağlanması üzerinde ilişkili maddi etkiye sahip yeni iş modelleri, uygulamalar, süreçler veya ürünlerle sonuçlanabilecek teknolojik olarak etkin finansal yenilik" olarak ifade edilmektedir. Bu geniş bir tanımdır, ancak sektördeki hızlı değişimleri hesaba katması açısından yararlıdır. FinTech yeniliklerinin değişiminin temel itici güçleri teknoloji, düzenleme ve gelişen müşteri tercihleridir. En fazla sayıda yeni FinTech hizmet sağlayıcısı ödeme alanında yer alırken, bunu kredi, mevduat ve sermaye artırma hizmetleri takip etmektedir. Teknoloji aynı zamanda finansal hizmetlerin ayrıştırılmasına da yardımcı olurken veri kullanımı giderek daha önemli hale gelmesi beklenmektedir. Şimdiye kadar FinTech firmaları belirli pazarlarda uzmanlaşmıştır ve bankalarla ilişkileri çoğunlukla tamamlayıcı olmuştur. FinTech girişimleri şimdiye kadar büyük finans kurumlarıyla rekabet edebilecek sermayeden ve ölçekten yoksundur. Bu nedenle, niş pazar segmentlerinde (örneğin, eşler arası borç verme platformu alanında) işbirliği yapma eğiliminde olmuşlardır. Bu dinamik, Big Tech (Google, Apple, Amazon, Facebook, ayrıca Alibaba, Baidu ve Tencent) olarak adlandırılan daha büyük ve yerleşik teknoloji şirketlerinin piyasaya girmesiyle değişmiştir. Bu şirketler, pazar payı elde etmek için müşteri verilerine erişimlerinden yararlanmakta ve özellikle mobil ödemeler olmak üzere çeşitli alanlarda giderek daha aktif hale gelmektedir.

Sonuç olarak; bankacılık işinin doğası önemli ölçüde değişmiştir. Geleneksel borç verme kurumlarından, deregülasyon sayesinde günümüzde bankalar çok çeşitli finansal hizmetler ve ürünler sunabilmektedir. Bu, artık banka dışı finansal kuruluşlarla rekabet ettikleri ve sigorta ve varlık yönetimi gibi bankacılık dışı ürünler sunan evrensel bankalar olarak faaliyet gösterdikleri anlamına gelmektedir. Benzer şekilde, bankacılık sektöründe devrim yaratmayı vaat eden finansal teknolojide (FinTech) önemli bir gelişme olmuştur. Son yıllarda, esas olarak teknolojik ilerlemeler ve yenilikler ve tüketicilerin talebindeki değişimin bir sonucu olarak ödeme sistemlerinde önemli değişiklikler görülmüştür. Mobil bankacılık hizmetlerinin göreli önemi artarken, çoğu ülkede çek kullanımının keskin bir şekilde düşmesi şaşırtıcı değildir.

3.2. Bankaların Ekonomide Yeri ve Önemi

Bankacılık sistemi modern ekonomik dünyada önemli bir rol oynayarak finansal sistemin en temel oyuncusu konumundadır. Bankalar hanehalkı ve firmaların birikimlerini toplayarak yine aynı ekonomik birimlere bu birikimleri ödünç olarak vermektedir. Banka kredileri ticareti kolaylaştırmaktadır. Üreticiler, hammadde satın almak ve işletme sermayesi gibi diğer gereksinimleri karşılamak için ihtiyaç duydukları parayı bankalardan borç almaktadır. Kısacası bankalar fon arz ve talebinde bulunanlar için en önemli aracı kuruluşlardan biri konumundadır ve bu konum tasarrufları yeni sermaye varlıkları üretmek için kullanılabilir hale getirmektedir (Toprak ve Coşkun, 2012, s. 19). Bankalar bir ülkede yeni sermaye (ve sermaye oluşumu) yaratılmasında önemli bir rol oynamakta ve böylece büyüme sürecine yardımcı olmaktadır.

Bankalar bir ülkede yeni sermaye (veya sermaye oluşumu) yaratılmasında önemli bir rol oynamakta ve böylece büyüme sürecine destek vermektedir. Bankalar hisselerin ve tahvillerin satışını düzenlemektedir. Böylece işyerleri ve üreticiler bankalar yardımıyla sabit sermaye elde edilmektedir. Sanayi bankaları olarak bilinen, yeni şirketlerin ve yeni sanayi işletmelerinin oluşumuna yardımcı olan ve üreticilere uzun vadeli krediler veren bankalar bulunmaktadır. Bankacılık sistemi para yaratabilir. İş büyüdüğünde, takas işlemleri için daha fazla paraya ihtiyaç duyulmaktadır. Bir ülkenin yasal ihale parası genellikle hızlı bir şekilde genişletilemez. Banka parası hızlı bir şekilde artırılabilir ve daha fazla paraya ihtiyaç duyulduğunda kullanılabilir. Gelişmekte olan bir ekonomide bankalar para tedarikçisi olarak önemli bir rol oynamaktadır (Werner, 2014).

Bankacılık sistemi, iç ve dış ticareti kolaylaştırmaktadır. Ticaretin büyük bir kısmı krediyle yapılmaktadır. Bankalar, müşterileri adına, satıcıların kredili mal tedarik edebilecekleri bazında referanslar ve garantiler sağlamaktadir. Bu, tarafların farklı ülkelerde ikamet ettikleri ve çoğu zaman birbirlerini tanımadıkları uluslararası ticarette özellikle önemlidir. Ticarete, kambiyo senetlerinin iskonto edilmesi ve diğer yollarla kredi verilmesi de yardımcı olmaktadır. Döviz işlemleri de bankalar aracılığıyla yapılmaktadır. Son olarak, bankalar ticari ve endüstriyel kuruluşların danışmanları, danışmanları ve acenteleri olarak hareket etmektedir. Böylelikle, ticaretin ve sanayinin gelişmesine yardımcı olmaktadır (Yetiz, 2016, s. 108).

3.2.1. Bankanın Mikro Düzeyde Anlam ve Önemi

Bankaların mikro düzeydeki anlam ve önemini açıklamak için ülkelerin ekonomik ve sosyal sistemlerine olan etkilerine bakılmalıdır (Gül Ekşi, 2014, s. 10).

- *Emanet Mevduatı:* Banka temel amacı halktan mevduat kabul etmek ve onu korumaktır. Müşterilere paralarını hesaplarına yatırmaları için fonların güvenliğini garanti etmektedir.
- *Kredi Sağlama:* Müşterilerine ihtiyaçları doğrultusunda hem kısa hem de uzun vadeli kredi avansı vermektedir. Banka, aldıkları mevduattan kredi vermekte ve müşterilerinden tutar üzerinden faiz almaktadır.
- *Tasarrufu Teşvik Etme:* Bankacılık kurumları, insanlar arasında tasarruf alışkanlığının teşvik edilmesinde etkin bir role sahiptir. İnsanları, yatırdıkları miktara düzenli olarak sabit bir faiz oranı ödeyerek kazançlarını banka hesaplarında biriktirmeye ve yatırmaya motive etmektedir.
- *Sermaye oluşumu:* Bankacılık, ülke içinde sermaye oluşum hızını hızlandırmaktadır. Zaman zaman ekonominin çeşitli sektörlerine kredi vererek tüm büyüme ve kalkınma faaliyetlerinin kesintisiz devam etmesine yardımcı olmaktadır. Farklı endüstriler ve işletmeler, finansal ihtiyaçlarını karşılamak için bankalara yaklaşmaktadır.
- *Para Birimi Sorunu:* Bankacılık kuruluşları, ülkede yasal bir ihale olarak sunulan para birimini çıkarma amacını gerçekleştirmektedir.
- *Yaşam Standartlarını İyileştirir:* İnsanlara kredi sağlayarak yaşam kalitelerini iyileştirmelerine yardımcı olmaktadır. Banka, müşterilerinin yüksek kaliteli ve maliyetli malları kredi bazında veya kiralamalı satın alma sistemi ile satın almalarını sağlamaktadır.
- *İstihdam Yaratır:* Bankacılık kuruluşları ayrıca ülke içinde büyük istihdam fırsatları yaratılmasına da yardımcı olmaktadır. Firmaların ihtiyaçlarına göre kredi sağlayarak faaliyetlerini genişletmelerine destek olmaktadır. Bu, çeşitli pozisyonlar için insan kaynağı ihtiyacının artmasına neden olacaktır. Buna ek olarak, ekonominin büyük bir bölümü bankacılık sektöründe çalışmaktadır.

Bankacılık sektörü, ekonomik istikrarın sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Enflasyon aşamalarını kontrol etmeye yardımcı olan bankalardır. Bunalım sırasında

bankalar ucuz para politikası benimser ve ekonomide para akışını artırmaktadır. Enflasyon döneminde ise para akışını azaltmak için sıkı para politikası izlemektedir. Enflasyon sırasında insanların harcamalarını kontrol etmek için borçlanma faiz oranını artırmaktadır.

- Para Üretir: Bankalar, fon ihtiyacı olan herkese kredi vererek bir ekonomide para üretmektedir. Halktan topladığı paradan kredi verendir. Bu kurumlar yeterli fon akışını sağlamayı amaçlamaktadır.
- Ticareti Kolaylaştırır: Hem iç hem de dış ticaretin yapılmasına yardımcı olmaktadır. Bankalar, tacirlere uygun ödeme kolaylığı sağlayarak, akreditif düzenleyerek, poliçeyi iskonto ederek ve diğer teminat belgelerini sağlayarak ticaret yapmalarını sağlamaktadır.
- Para transferi: İnsanların fonlarını çok uzak yerlere bile hızlı bir şekilde transfer etmelerini sağlamaktadır. Senet, çek ve senet gibi çeşitli araçlar sağlayarak ödeme sistemini kolaylaştırmaktadır. Bu araçlarla yapılan ödeme, nakit ödeme yerine daha güvenli ve rahattır.
- Tasarrufları Yatırıma Aktarma: Bankacılık, elinde fazla olanlardan ihtiyacı olanlara para aktarma aracı olarak hizmet etmektedir. İnsanların birikimlerini toplar ve bu birikimlerden girişimcilere ve şirketlere genişleme programları için kredi sağlamaktadır. Banka, insanların ideal yalan fonlarını üretken araçlara dönüştürmektedir.
- Likidite Sağlar: Ekonomide uygun bir likiditeyi sürdürmek, bankaların oynadığı bir diğer önemli roldür. Bankalar etkin bir para politikası izleyerek para akımlarını düzenlemektedir. Enflasyon sırasında para arzını azaltırken, deflasyon sırasında para akışını artırmaktadır.

3.2.2. Bankanın Makro Düzeyde Anlam ve Önemi

Bankaların devletler için makro seviyedeki anlam ve önemini anlatabilmek adına bankaların milli gelire etkilerine bakılması gerekmektedir. Bankalar, finansal aracılık faaliyetlerini yürütürken, ellerinde bulunan sermayeyi daha verimli alanlara aktarma yönünde gayret göstermektedirler. Böylelikle sermayenin ekonomiye etkin dönüşümü ve buna bağlı olarak da yatırımlarda artış temin edilmektedir. Bankaların verimli

yatırımları teşvik etmesi neticesinde kişi başına düşen gelirde ve büyüme oranında artış meydana gelmektedir (Gül Ekşi, 2014, s. 11).

- Finansal sistemin gelişimini hızlandırmak
- Finansal sistemde derinliği artırmak ve işlem maliyetlerini azaltmak
- Kaydi para yaratmak
- Para politikalarının etkin biçimde işlerliğine yardımcı olmak
- Büyük yatırımları finansman gücü
- Özellikle türkiye'de vergi gelirlerinde önemli bir paya sahip olduğu ve bankaların çok yüksek karlarla çalıştığına değinilebilir.

Makro seviyede bankalar mevduat almak ve kredi vermek için lisanslı bir finans kuruluşudur. Bankalar ayrıca servet yönetimi, döviz bozdurma ve kasa gibi finansal hizmetler de sağlamaktadır. Perakende bankalar, ticari veya kurumsal bankalar ve yatırım bankaları dahil olmak üzere birkaç farklı banka türü vardır. Yani, bir ülkenin bankacılık sektörü, finansal sistemin önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir, çünkü bankalar mevduatın harekete geçirilmesinde ve ekonominin farklı sektörlerine kredi verilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bankacılık sistemi, ekonomik sisteme ekonomik verimliliği zorlayan fon akışı şeklinde yakıt enjekte etmektedir. Bankalar, aracılık yaparak, kaynakları üretken faaliyetler için harekete geçirerek bir ekonominin fonlarının optimal ve iyi organize edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Aspal vd., 2019, s. 168).

3.3. Banka ve Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Banka ve bankacılığın tarihsel gelişimi iki alt başlık altında ayrıntılı olarak incelenmiştir. İlk olarak, banka ve bankacılık sektörünün dünyadaki tarihsel gelişiminden bahsedilmektedir. İkinci olarak ise, banka ve bankacılığın Türkiye'deki gelişiminin tarihsel gelişimi detaylı olarak incelenmektedir. Böylelikle, bankacılık sektörünün gelişiminin daha iyi kavranılması hedeflenmiştir.

3.3.1. Banka ve Bankacılığın Dünyada Tarihsel Gelişimi

Mevcut bankacılık hizmetlerinin çoğunun kökeni, ticaret ve kültürün dinamik gelişimi ile karakterize edilen medeniyetlere kadar izlenebilmektedir. Bunlar; Lidya, Fenike, Yunanistan, Çin ve Roma idi. MÖ 2000 gibi erken bir tarihte, Babil, Kalde'deki Ur tapınağının keşişleri, sahip oldukları zenginlikler sayesinde borç para verdiler. Mezopotamya'da, tüm yerlerin en güvenlisi olarak kabul edilen kral sarayları ve tapınakları, tahıl ve diğer metalar biçimindeki ilk tortuları kabul etmiştir. Yukarıda bahsedilen uygulamaları etkileyen düzenlemeler Hammurabi Kanunlarına (MÖ 1792-1750 civarı) yansımıştır. Borçlarla ilgili çok sayıda kural ve düzenleme, Babil bankacılığının yanı sıra Asur bankacılığının da iyi gelişmiş olduğuna tanıklık etmektedir (Morawski, 2002, s. 17).

Eski Yunanlılar, öncelikle M.Ö. 635 civarında gerçekleşen madeni paranın icadıyla tanınmıştır. Herodotos'a göre, başkenti Sardes olan küçük bir krallığın halkı olan Lidyalılar bununla ilişkilendirilmektedir. Altın ve gümüş para basıp kullandığını bildiğimiz ilk insanlar olduklarını ve perakende satış yapan ilk kişiler olduklarını yazmıştır (Kurylowicz, 2004, s. 2). Klasik dönemde, Antik Yunanistan'ın bankacılık sistemi üç bölümden oluşmaktadır: tapınaklar, özel işletmeler ve kamu belediye bankaları şeklindedir. En güvenli yerler olarak kabul edilen tapınaklar, kredi veren ve mevduat kabul eden kredi kuruluşları olarak kabul edilmiştir. M.Ö. 5. yüzyılda yeni bir özel bankacı grubu ortaya çıkmıştır. İşlerinin özelliklerine göre şu şekilde sınıflandırılmıştır:

- Para mübadelesi ile uğraşan kollubistalar,
- Küçük ipotek teklif eden danneistai,
- Mevduat kabul eden trapezitai.

Milet gibi bazı şehirlerde, yetkililerin mali faaliyetleri o kadar karmaşıktı ki, profesyonel hizmetler sunan belediye bankalarının devreye alınması kaçınılmazdır. Sonuç olarak, bir bankacının mesleği Antik Yunan'da hoş karşılanmamaktaydı. Bu görüş, iki ana bankacılık merkezinin oluştuğu Helenistik Dönem'de değişmiştir. İlki, Ptolemaios hanedanı tarafından yönetilen bankanın para alışverişi yaptığı, kredi veya indirimli fatura teklif ettiği Mısır'daki İskenderiye ortaya çıkmıştır. Diğer önemli bankacılık merkezi ise Rodos adalarinda olmuştur. Armatörlüğün endüstri için en önemli şey olması nedeniyle, sigorta işi de gelişmiştir.

M.Ö. 3. yüzyılda, diğer adı trapezitai Yunan kökenli olan ve daha sonra argentari olarak adlandırılan Romalı bankacılar vardır. Forum, iş yapan herkes için olmazsa olmaz bir yerdi ve aynı zamanda ödeme gücünü de belgelemiştir. Argentariler iki defter tutmak zorundaydılar. İlk defter, işlemleri kronolojik sırayla kaydetmek için kullanılırken, ikincisi müşterilerin borç ve alacak hesaplarını içermektedir. Bu, aynı zamanda muhasebenin gelişiminin temellerini atmaktadır. 13. yüzyılda, İtalya'da bankacılığın gelişimi üzerinde büyük etkisi olan İtalyan ticaretinin daha cok büyüdüğü görülmektedir. Başlangıçta, bankacılar tarafından sunulan hizmetler döviz bozdurma ile sınırlı kalmış, ancak kısa süre sonra örneğin kredi vererek genişlemiştir. İtalya'daki bankaların sayısı da artarken 1250 yılında Floransa'da 80 banka olduğu kayıtlara geçmiştir (Malkir, 2017). Bugün bilinen şekliyle temel bankacılık hizmetlerine sahip ilk bankalardan biri İspanya'daki Barselona Bankasıdır. 1401'de şehir sulh hakimleri tarafından kurulmuştur ve krediler sunularak mevduat kabul edilmiştir ve döviz bozdurmada aracılık yapmıştır.

Orta Çağ'da bankacılıkta çalışanlar ağırlıklı olarak Yahudiler, İtalyanlar ve Almanlardır. Döviz bozdurma, krediler ve zamanla mevduat, özellikle zengin İtalyan ve Hansa şehirlerinde yaygın olarak sunulmuştur. Daha sonra Hollanda ve İngiliz şehirlerinde de bu gözlemlenmiştir. O zamanlar oluşturulan mevduat bankaları şunlardır: Cenova'da Casa di San Giorgio (1586), Venedik'te Banco di Riatto (1587), Milano'da Banco di San Amrosio (1593) ve Amsterdam Bankası (1609), Hamburg Bankası (1619) ve Bank of Rotterdam (1653). Söz konusu kurumlar çoğunlukla para işlemleri İtalyancada Banca adlı masada yürüten kuyumcular ve zanaatkarlar tarafından yürütülmüştür. Bu da Fransızca banque kelimesi ile birlikte banka kelimesini doğurmuştur (Baka, 2001, s. 11).

Ödeme araçlarının kullanımını kolaylaştırmak için banknot kullanılmaya başlanmıştır. Bankaya yatırılan parayı temsil eden kambiyo senetleri olarak banknotlar, kişinin kıymetli madenleri tahsil etme hakkını tanırken birinin banka hesabına kredi verilmesi durumunda hayati önem taşımaktadır. Floransa, Barselona, Cenevre, Brugge, Londra ve Fransa gibi ticaretin geliştiği yerlerde, kıymetli madenlerin taşınmasına gerek kalmadan uzak ülkelere toplu ticareti kolaylaştıran senet şeklindeki enstrüman

yaygınlaştır. Belirli tüccarların hesapları arasında sürekli fon transferi, adı İtalyanca bir daire anlamına gelen giro kelimesinden gelen ciro sistemine yol açmaktadır (Krzyżkiewicz, 2002, s. 36).

Bankacılık endüstrisi, üç yüzyılı aşkın bir süre, Floransa'dan Mediciler ve Almanya'dan Fuggers gibi politikacılar ve zengin ailelerin egemenliğindedir. Rothschild ailesinin üyeleri, ailenin atası olan ve etkisi kısa sürede hissedilecek olan MA Rothschild (1743-1812) sayesinde 19. yüzyılda Avrupa'nın ve muhtemelen dünyanın en etkili bankacıları olmuşlar ve Avrupa'daki tüm finans merkezlerine yayılmıştlardşr. Sözde emanet makbuzları, 17. yüzyılın sonunda yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yatırılan fonlar karşılığında bankalar tarafından ihraç edilmiştir. Tüccarlar, daha sonra madeni paralarla kolayca değiştirilebileceğinden, mallar için bir ödeme yöntemi olarak böyle bir emanet makbuzunu memnuniyetle kabul etmişlerdir. Sonuç olarak, o zamanlar, özellikle büyük miktarlarda parayla seyahat etmek zorunda kalan tüccarlar arasında giderek daha popüler hale gelmiştir.

Batı Avrupa'da kâğıt para kullanımı giderek daha yaygın hale gelmiştir. Başlangıçta, depozito senetleri yalnızca fiilen yatırılan altın miktarını temsil edilmektedir. Bir süre sonra, mevduattan çekilen altın miktarının, yatırılandan daha düşük olduğu gözlenmiş ve bu da İngiliz bankacıları, kazanç sağlamak için (depozitörleri tarafından depolanan) altının bir kısmını başkalarına ödünç vermeye zorlamıştır. Çoğu durumda, borç para alanlar altın yerine depozito makbuzu almıştır. Sonuç olarak, dolaşımda olan bu makbuzların toplam değeri, yatırılan altının değerinden daha büyüktür ve bu, cari kısmi rezerv bankacılığının başlangıcıdır. Müşterileri tarafından yatırılan paranın belirli bir miktarını elinde tutan ve diğer kısmını ödünç veren bankalardan oluşmuştur. Depozito makbuzu olarak paranın kâğıt formda olması nedeniyle kuyumcular tarafından verilen krediler para arzının artmasına katkıda bulunmuştur (Gu vd., 2013, s. 637).

Sonraki yıllarda her ülke sadece bir bankaya banknot ve madeni para basma izni vermiş ve merkez bankası kurumu bu şekilde oluşmuştur. Aynı zamanda, para arzını kontrol etmeyi mümkün kılan bir ihraç bankası haline gelmiştir. 1800 yılında Napolyon Bonapart, 19. yüzyılın ortalarında ülkedeki en büyük finans kurumu haline

gelen Bank of France'ın kuruluşunun temellerini atmıştır. Aynı zamanda Almanya'da bazı bankalar anonim şirket olarak faaliyet göstermeye başlamıştır. Yirminci yüzyılın başında, ihraç eden bankaların yeni ve daha dar bir işlev kapsamına sahip olması nedeniyle bankaların bölünmesi gerçekleşmiştir. Merkez bankaları, ticari bankalar (mevduat bankaları, mevduat ve kredi bankaları) ve uzmanlaşmış bankalar (yatırım bankaları, ipotek bankaları, tarım bankaları, kredi birlikleri ve tasarruf bankaları) vardır (Proniewski ve Niedźwiecki, 2003, s. 100).

1920'lerde ve 1930'larda var olan altın değişim standardının uluslararası nakit ödemeleri için uygun olmadığı ortaya çıkmıştır. Altındaki ulusal para birimlerinin paritesini korumama eğiliminin olduğu dünya çapındaki ekonomik durgunluk nedeniyle, birçok Avrupa ülkesi kâğıt paraya dayalı rehberli bir para sistemi uygulamaya başlamıştır. Yeni sistem, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin Bretton Woods kentinde düzenlenen konferansta oluşturulmuştur. Başlıca kararlarından biri, Uluslararası Para Fonu'nun ve Dünya Bankası olarak da adlandırılan Uluslararası Yeniden Yapılanma ve Kalkınma Bankası'nın kurulmasıdır (Küçük, 2019, s. 29). Aynı zamanda uluslararası sermayeli ticari bankalar ortaya çıkmaya başlamış ve halihazırda mevcut olanlar yurtdışında şubelerini açmıştır. Bu durum aşağıdaki sebeplerden kaynaklanmıştır:

- Ekonomik toparlanma,
- Uluslararası ticaretin artması,
- İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra siyasi haritadaki değişikliklerdir.

Sonraki yıllar, özellikle teknoloji alanında birçok gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Finansal kurumlar, telekomünikasyon ve bilgisayarlaşmadaki ilerlemeler nedeniyle, elektronik para yaratmanın yanı sıra, ulusal ve uluslararası bankacılık işlemlerini tamamlamak için gereken süreyi önemli ölçüde azaltan yeni veri aktarım yöntemlerini tanıtmış, böylelikle bankacılık alanında önemli gelişmelerin habercisi olmuştur.

3.3.2. Banka ve Bankacılığın Türkiye'de Tarihsel Gelişimi

Türkiye'de banka ve bankacılık tarihine bakılacak olursa, ilk izlerin Osmanlı İmparatorluğuna kadar gittiği görülmektedir. Osmanlı İmparatorluğu genellikle sanayi devriminin fırsatlarını kaçırdığı için suçlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun o dönemde küresel bir rol oynayan başlıca imparatorluklar arasında yer almasına rağmen, sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek ve sınırları içinde refahı artırmak için güçlü bir sermaye tabanı oluşturmakta başarısız olduğunu söylemek doğrudur. Sebepleri ise, İmparatorluk içindeki milliyetçi hareketlerin güçlü baskısı sonucu sürekli toprak kaybından, İstanbul Saraylarındaki yolsuzluk ve kötü yönetim nedeniyle yorgun ve motivasyonsuz vatandaşlara kadar çok ve çeşitlidir. Ancak, uzun vadede sürdürülebilir refah kazanımları üretmede bankacılık ve finansın öneminin yanlış anlaşılmasına da özel bir önem verilmelidir.

Bu yanılgının işaretlerinden biri, İmparatorluk içindeki ticari bankacılığın gelişiminin İstanbul'un Galata adlı belirli bir semtine yerleşen birkaç bankacıyla sınırlı kalmasıdır. Sokak bankacılığı, bankacılık ve finansın başlamasını tetiklese de, Sultanların Hazine yönetiminin katı kuralları özel bankacılığın ortaya çıkmasını engellemiştir. İmparatorluğun sanayi devrimini kaçırması nedeniyle, özel servet biriktirme şansı yoktu ve padişahların serveti, savaş finansmanı ve daha güzel sarayların inşası için kullanılmak üzere kalelerde saklanarak çoğunlukla altın olarak tutulmuştur. Bu anlamda verimlilik artırıcı yatırım için Osmanlı padişahlarının bankacılık ve finans dinamiklerini anlamakta çok geç kaldıkları söylenebilir. Sanayi devrimini kaçıran ekonomi, rakip krallıklara meydan okumak için zaten sınırlı olan karşılaştırmalı avantajlarını kaybetmiştir. Dahası, sonu gelmeyen savaşlar çok büyük bir finansal maliyet getirmiş ve önde gelen bankacılar sadece diğer ülkelerden borçlanma maliyetini düşürme yetkisine sahip olmuştur. Yerel servet sahiplerinin padişahlara borç vermeleri için bir teşvik vardı ve bu, Galata bankerlerini bankacılık ve finansta ilk denemeler olarak getirmiştir (Yetiz, 2016, s. 110). Avrupa başkentlerinden daha fazla borçlanmanın yükünü hafifletmek için bankacılık lisansları dağıtılmıştı. İmparatorluğun birçok yerinde devam eden savaşlar, kamu maliyesi üzerinde büyük baskı yarattı ve yıkıcı bir borçlanma ihtiyacı meydana getirmiştir. Banka lisansları daha çok yabancılara verilmiştir. Kuruluş yıllarına göre bazı bankaların isimleri şu şekildedir (Ortabağ, 2018, s. 292):

- 1845: Banque de Constantinople,

- 1856: Bank-ı Osmani,
- 1859: İttihadi Mali,
- 1860: Türkiye Bankası.
- 1863: Bank-ı Osman-ı Şahane,
- 1868: İstanbul Emniyet Sandığı,
- 1869: Avusturya-Osmanlı Bankası,
- 1872: Avusturya-Türk Bankası.

1881 yılında Osmanlı Hazinesinin iflasının ilanı olarak Duyun-u Umumiye kurulmuş ve kamu maliyesi üzerinde dış denetim getirilmiştir. İmparatorlukta hiçbir zaman bankacılık kanunu olmadığını, sadece Murabaha gibi bazı mali düzenlemelerin olduğunun altını çizmekte fayda vardır (Akgüç, 2007, s. 8). Özetle, Osmanlı İmparatorluğu'nda bankacılık lisansları sadece daha kolay ve daha ucuz devlet borçlanması sağlamak için dağıtılmıştır. Ulusal bankalara yönelik teşvikler kullanılsa ve Konya ve Aydın gibi Anadolu şehirlerinde bazı bankacılık faaliyetleri ortaya çıksa da, sonu gelmeyen savaşlar sermaye oluşumunun önünde engeller oluşturmuş ve finansal hizmetler hiçbir zaman bir öncelik olmamıştır. Çoğunlukla askeri olmak üzere sürdürülemez kamu harcamaları, dışlanmaya ve toprak ve insan sermayesinin kaybına yol açtı ve finansal gelişmeyi destekleyememiştir. Son Osmanlı dönemi, mali gelişme için uygun bir ekonomik ortam oluşturamadı çünkü İmparatorluğun hem toprak hem de beşeri sermayesi azaldıkça, İmparatorluğun geleceğine olan güven azalmıştır. Yerel, ulusal ve uluslararası çatışmalar potansiyel büyümenin gerçekleşmesini engellemiştir. Siyasi gündem hayatta kalmaya öncelik vermiştir (Ortabağ, 2018, s. 93).

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü, Doğu Roma İmparatorluğu'nun önceki topraklarındaki çok kültürlü bir devletin sonunu getirdiği gibi, İmparatorluğun son dönemlerinde bağımsızlığını kazanan yeni Türkiye Cumhuriyeti'ne de büyük bir yük bindirmiştir. Osmanlı borcunun son taksiti ancak 1950'lere kadar ödenmemiştir. Türkiye'de bankacılık için belki de en zor dönem, neredeyse her on yılda bir krizlerin ve stresin birbirini takip ettiği sonraki yıllara kıyasla en başarılı şekilde yönetilmiştir. Mali azgelişmişlik, Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarının temel özelliklerinden birisidir. Para kazanma eksikliği, ticaret ve işlemlerde para dışı bir tabanın egemenliğine yol açmış ve etkin bir takas ekonomisinin varlığını ima etmiştir.

Bankacılık alanı, bu dönemde çoğunlukla yabancı sermayeli yabancı bankalar ve tek şubeli birkaç yerel banka tarafından karakterize edilmiştir. Demokratik kurumları tasarlamanın önceliği, özel sermaye eksikliği nedeniyle kamu sektörünün bankacılık ve finansa öncülük etmesine engel değildir. Refahın arttırılması için bir ön koşul olan bir finansal sistem oluşturulacaksa, kamu para enjeksiyonu kaçınılmazdı. 1930'da ulusal bir merkez bankasının kurulmasına kadar, 419 şubesi olan yaklaşık 22 küçük yerli ve 13 büyük yabancı banka vardır. Genç Cumhuriyetin ilk yıllarında, yabancı sermayeye yönelik güçlü olumsuz tepki ışığında, bir millileştirme politikası izleme teşviki yüksek olmuştur. Ancak yabancı bankalar, güçlü bir sermaye tabanından daha ucuz ve uzun vadeli finansman sağlayabildikleri için kapatılmamıştır. Büyüme ve ticaret için finansın önemini anlamakta hiçbir sorun yoktur ve yerel bankalar bölgesel kalkınma için güçlendirilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında bankacılığı öğrenmek, finansal krizden kaçmak ve hatta ABD'nin 1929 Büyük Buhranı'nın etkilerine neredeyse kusursuz bir mali disiplinle direnmek, finansal yeniden yatırım yükünü hafifleten karma bir özel-kamu bankacılığı sisteminin ortaya çıkmasına olanak sağlanmıştır. 1923 ve 1932 yılları arasında, çoğunlukla Büyük Buhran nedeniyle 20'den fazla yerel banka iflas etmiştir (Erkekoğlu, 2003, s. 42).

Milli sermaye birikimini desteklemek amacıyla 1924 yılında Türkiye İş Bankası'na belirli teşviklerle sermayelendirilen özel banka olarak ruhsat verilmiştir. Diğer taraftan, Ziraat Bankası'nın tarımsal desteklemeye yönelik yeniden yapılanması tamamlanmıştır. Bu iki banka halen faaldir ve kendi alanlarında lider bankalardır. İmalatı desteklemek amacıyla 1925'te Türkiye Sanayi Bankası kurulmuştur. 1927'de Emlak ve Eytam Bankası olarak inşaat için başka bir sektörel banka kurulmuştur. 1923 ve 1932 yılları arasında uluslararası sermayeye liberal yaklaşımın bir göstergesi olarak beşten fazla yabancı banka şube açmıştır. 1932'de Türkiye'de 45 civarında ulusal banka bulunmaktaydı (Erkekoğlu, 2003, ss. 47-55).

Genç Cumhuriyet'in 1933 yılının başında, bir merkez bankasının oluşturulması ve özel bankaların ortaya çıkmasıyla temel finansal mimari neredeyse tamamlanmıştır. Sermaye oluşumunu daha da desteklemek için kamu bankaları finansal sisteme dahil edilmiştir. Genç Cumhuriyeti güçlendirmek için kamu ve özel işbirliği, refah artışına giden yol olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, öncelikli kalkınma alanlarına teşvik

sağlamak amacıyla sektörel bankalar oluşturulmuştur. Örneğin, 1933 yılında tekstil sektörünün gelişmesini teşvik etmek amacıyla Sümerbank kurulmuştur. Ayrıca bölgesel kalkınma için Belediye Bankası, demir-çelik dahil doğal kaynaklar için Etibank, deniz hatları ve deniz kalkınması için Denizbank ve küçük ve orta ölçekli işletme kredileri için Halk Bankası vardır. Bu süreçte, merkez bankasından kısa vadeli avanslara izin verilmemiş ve enflasyonu tetiklemeden sürdürülebilir refah kazanımlarını desteklemek için krediler verilmiştir (Yetiz, 2016, s. 111).

1933'te Mevduat Koruma Kanunu'nun kabul edilmesiyle bankacılık sektöründe modernleşme hızlanırken, bunu 1936'da Bankacılık Kanunu izlenmiştir. Ancak Büyük Buhran'ın güçlü etkileri, faaliyette bulunan bankaların ve tek şubenin kronik iflasları olan şubelerin sayısında azalmaya neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı bir dönemde kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ü kaybetmiştir. Gerek iç gerekse küresel çalkantı nedeniyle beklentiler en düşük seviyesine inmiştir, temel ihtiyaçları karşılama ve savunma harcamalarını artırma girişimleri bankacılık ve finansın önceliklerinden yerini almıştır. Genel olarak, bu dönem, muhafazakar kredi genişlemesi ile neredeyse en düşük finansal gelişme seviyesini sergiliyor. Kamu sektörü endüstriyel gelişmeyi destekledi, ancak savaşın sonuna kadar bankacılık ve finans ivmesini kaybetmiştir (Erdaş, 2018, s. 43).

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nda yer almamasına rağmen, zaten kıt olan kaynaklar savunmaya yönlendirilmiş ve bu nedenle savaş sırasında bankacılık ve finansal gelişme gecikmiştir. IMF ve Dünya Bankası'nın kurulmasıyla 1946'da sabit kur rejimi altında %113'lük önemli bir devalüasyon ve döviz sabitleme lisansı ilan edilmiştir. Amaç ise, Bretton Woods tarafından belirli kurallar uygulanmadan önce rekabetçi bir döviz kuru elde etmektir. Seçici krediler ve kredi genişlemesi, kamu destekli kredilerle yatırım lisansları gibi farklı yollarla yoğun bir şekilde düzenlenmiştir. Finansal derinleşmenin olmaması, mevduat tabanının ve TCMB'nin parasallaştırmasının ana kredi kaynağı olmasına neden olmuştur. 1940'ların ikinci yarısında, düşük sermayeli küçük bankalar hızla ortadan kaybolmuştur. Yeni ortaya çıkan bir trend, hızla büyüyen ve sayıları 30'a ulaşan özel bankalar olmuştur. 1958 yılında bankalar bir araya gelerek Türkiye Bankalar Birliği'ni (TBB) kurmuşlardır. 1950'lerin ilk yarısında, kalkınma için ekonomik politikalarda keskin bir değişiklik olmuş, millileştirmeden

özelleştirmeye liberal bir kalkınma yaklaşımı öncelik haline gelmiştir. Bu değişiklik, savaş zamanındaki küresel siyasi kargaşadan sonra büyümeyi hızlandırmıştır. Bununla birlikte, on yılın ikinci yarısında, mali disiplinin erozyonunun enflasyona yol açtığı ve rezerv gereksinimlerinin devlet açıklarını finanse etmek için krediler olarak dağıtılması gibi aşırı merkez bankacılığı deneyleri olduğu on yılın ikinci yarısında refah kazanımları hızla kaybedilmiştir (Karakoç, 2011, s. 8).

Ardından 1958'de devalüasyonlu bir bankacılık krizi gelmiştir. Birçok banka iflas ederken kamu bankacılığı sorunlarının çözümünü geciktirmek için zorunlu birleşmeler yapılmıştır. Bankacılık Kanunu da bu yıl revize edilmiştir. 1960 yılında, 1950'lerin liberal ekonomi politikalarının çöküşüyle biriken şüpheli alacakları yönetmek için Merkez Bankası tarafından Bankacılık Ödeme Gücü Fonu ortaya atılmıştır. Soğuk savaş tüm dünyada siyasi stresi artırırken, Türkiye de 1960 askeri darbesine yol açan bir belirsizlik dönemi yaşanmıştır. Yeni düzen, liberal kalkınma stratejilerine son vermiş ve sıkı bir şekilde düzenlenmiş ithal ikameci büyüme stratejisini dayatmıştır. TCMB'deki ithalat lisansı mevduatları, ithalata karşı tepkinin ne kadar güçlü olduğunun tipik bir örneğiyidir. Devlet İktisadi Teşebbüslerinin finanse edilmesi ve süt gibi tüketim malları da dahil olmak üzere hemen hemen tüm ürünler için bir kamu şirketi oluşturulması, yönetimi ne tam liberal ne de sosyalist olan ortak bir sisteme getirmiştir. Bankacılık, ilki 1963-1967 yılları arasında uygulanan "Beş Yıllık Planlar"ın finansmanı pratiği haline gelmiştir. 1983 yılına kadar dörtten fazla plan tasarlanmış, ancak en iyi planların bile uygulanması başarılı olamamıştır (Uzunkaya, 2020, ss. 20-27).

Ağır planlama, beş yıllık kalkınma planları içinde çerçevelenmiştir. 1960'ların ilk yarısında, yeni ekonomik düzen, yüksek büyüme oranları ve düşük enflasyon seviyeleri ile sürdürülebilir kalkınmayı meydana getirmiştir. Tercihli faiz oranlarıyla planlanan yatırım projelerine yönelik seçici merkez bankası kredileri ve kamu sektörüne kredi tercihi, özellikle ağır tarım kredileri, ilk yıllarda güçlü büyümeyi desteklemiştir. Faiz ve döviz kurlarını kontrol altına alan şube bankacılığı, rekabet baskısı olmadan bir norm haline gelmiş ve vergi teşviklerinin teşvik ettiği on yıla "holding bankacılığı" hakim olmuştur. Finansal sistemin mevduat tabanının büyük bir kısmı kesinlikle "planlı" yatırımlara kanalize edildiğinden, endüstriyel holdinglerin

potansiyel yatırımlarını finanse etmek için bir bankaya sahip olmaktan başka seçeneği kalmamıştır. Yeni bankacılık lisanslarını çevreleyen sınırlamalar, faaliyet gösteren bankaların değerini artırmış, ancak Devlet Yatırım Bankası ve Devlet Turizm Bankası gibi kamu bankaları, tüm bu bankaların kendi alanlarında güçlü sektörel kalkınma oluşturacağı umuduyla faaliyetlerine başlamakta zorluk çekmemişlerdir. Cumhuriyet'in ilk yabancı bankası, Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası'nın kurulduğu bu dönemde, yabancıların döviz hesabı açmasına izin verilirken, tasarruf açığı işçi dövizleri ile doldurulmuştur (Karacaoğlan, 2011, s. 20).

1970'lerin başında, finansal yenilik eksikliği, liberalizm ve devlet planlaması arasındaki çatışma, ağır planlı planlama ve yaratıcı merkez bankacılığı ile karakterize edilen faiz ve döviz kuru kontrolleri, sürdürülebilir büyüme üzerindeki baskıyı artırmıştır. Dövize endeksli varlık yaratma hakkı veren "dönüştürülebilir hesaplar" ve millileştirilmiş kur riskleri gibi yaratıcı çözümler, koşullu yükümlülükler yoluyla ödeme sistemi krizlerinin maliyetine eklenmiştir. İki petrol krizi, ithal ikamesine dayalı planlı kalkınma stratejisinin kazanımlarının neredeyse tamamını silip süpürmüştür. Ödemeler dengesi krizleri ve merkez bankasının endeksli veya konvertibl tahviller de dahil olmak üzere döviz mevduatları için rekabeti, Bankacılık Kanunu'nun dört defadan fazla revize edilmesine ve banka sayısının 59'dan 44'e düşmesine rağmen bankacılık için uygun bir ortam meydana getirmeye yardımcı olmamıştır. Krizler ve para birimi üzerindeki sürekli devalüasyon baskıları, finans ve bankacılığın yeniden yapılandırılması ihtiyacını artırmıştır (TBB, 2008, s. 14).

1970'ler, Türkiye'nin ekonomik geleceği açısından zor yıllardı. Küresel petrol fiyat şokları, yeni düzene uyum, tasarrufları artırmada ve yapısal reformları gerçekleştirmede yavaş ve yetersiz kalmıştır. Bu zorlu konjonktürde ve IMF'nin de katılımıyla, dış borçların yeniden yapılandırılması için bir Paris Kulübü anlaşması yapılmış ve Ocak 1980'de yeni bir ekonomi politikası paketi açıklanmıştır. Bankacılık ve finans için yeni ekonomik paketin temel amacı, yoğun şekilde düzenlenmiş bankacılık uygulamalarını kaldırmak ve finansal hizmetlerin kalitesine dayalı rekabetçi ve açık bir bankacılık sistemini hızlı bir şekilde başlatmaktır. Temmuz 1980'de liberalleşme yoğunlaştıkça faiz oranlarının belirlenmesi piyasaya bırakılmıştır. 1983'te bir Bankacılar krizi ve güven kaybı yaşanmıştır. 1983 krizine yol

açan eksiklikleri gidermek amacıyla 1985 yılında Bankacılık Kanunu bir kez daha revize edilmiştir. 1980'lerin ikinci yarısı, Türkiye'de bankacılık ve finans için bir başka kritik karara daha tanık olmuş ve TCMB'ye açık piyasa işlemleri yapma yetkisi verilmiştir. Bu kritik bir karardı çünkü çoğu zaman faiz ve döviz kuru dikte tarafından belirlenirken kredi tahsis komiteleri bazı merkez bankacılığı kararlarına dahil olmuştur. Merkez bankası bağımsızlığından çok uzak kalırken, yine de piyasalaştırma için bir temelin tanımlanmasına izin veren piyasa ekonomisine yönelik önemli bir adım olmuştur. Sadece para piyasalarının ortaya çıkması için gerekli kararlar alınmamış, aynı zamanda Sermaye Piyasası Kurulu (1982) ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (1986) da oluşturulmuştur. TCMB, kayıt dışı altın ithalatına ve kayıt dışı altın ithalatına son vermek için para piyasası altyapısını tasarlamıştır ve Hazine bono ve bonoları için stratejik bir borçlanma mekanizması geliştirilmiştir. Bunu bankalararası para piyasaları, döviz ve banknot piyasaları ve hatta altın piyasası izlenmiştir. 1986'da para politikasının çerçevesi en iyi şekilde TCMB için bir dönüm noktası olan örtük parasal hedefleme olarak tanımlanmaktadır (Karacaoğlan, 2011, s. 25).

1980'lerin temel direkleri, ithal ikamesinin sona ermesi, ihracata dayalı büyümenin ortaya çıkması, finansal serbestleşme, piyasalaşma, girişimciliğin ve özel mülkiyetin desteklenmesi ile özelleştirme teşvikleriydi. Ancak sürdürülebilir büyüme ve düşük enflasyonla birlikte iyi niyet ve teşvik edici bir yol haritası refah için yeterli değildi. 1980'lerin ikinci yarısında ekonomik ve finansal istikrar yeniden bozulmuştur ve 1987'de Tobank, 1988'de Çaybank ve Anadolu Bankası iflas etmiştir. Hazine'ye yıllık bütçenin %15'i oranında avans verilmesi, neredeyse günlük devalüasyonlar ve sadece yurtdışındaki işçilere değil, aynı zamanda yerel sakinlere de izin verilen döviz mevduatları dolarizasyon hızını artırmıştır. Türk lirası, ABD doları ve Alman Markı gibi sert uluslararası para birimlerine karşı rekabet etmekte zorlanmıştır (Erol, 2006, s. 46).

1980'lerin piyasalaştırma teşvikleri, yüksek kaliteli mali düzenleme ve denetim için ciddi bir boşluk oluşturmuştur. Göreceli fiyat ayarlamasına yoğun devlet müdahalesinden piyasa tarafından belirlenen fiyatlandırmaya geçiş, mali disiplinin yetersiz kalmasına sebebiyet vermiştir. 1990'daki sermaye hesabı liberalizasyonu

resmi daha da bulanıklaştırmış ve Türkiye küçük bir açık ekonomi haline gelir gelmez finansal sistemde açık döviz pozisyonlarının tahakkuk etmesine yol açmıştır. Bankacılık sektörü dış rekabete açık olmasına rağmen, yüksek düzeydeki finansal oynaklık, yabancıların bankacılık sistemine katılım oranını %10'un altında tutmuştur. IMF, çoğu tamamlanmamış birçok Stand-by anlaşmasına dahil olmuştur. Bankalardan zorunlu döviz transferleri, esnek bir döviz kuru rejimini desteklemiştir. İç borçlanma programı, borç yönetimi için şeffaflık oluşturmuştur. Artan dış borçlanma ihtiyacı ve artan rezerv seviyesi, döviz piyasalarına zorunlu müdahalelerle aktif bir rezerv yönetimi stratejisine neden olmuştur. 1990'daki açık parasal hedefleme, hedeflere ulaşma açısından oldukça başarılı olmuş, ancak enflasyonu kontrol edememiştir. Böylece güvenilirlik kazanmıştır. 1990'ların ilk yarısında ise bankacılık sistemi, etrafında enflasyon beklentilerinin oluşabileceği bir nominal bir yardıma ihtiyaç duymuştur (Özdemir, 2007, s. 23).

Güvenilir bir istikrar programının olmayışı ve kamu borcunun kötü yönetimi ile 1993 yılında TCMB operasyonlarına örtülü ve açık araçlarla yapılan müdahaleler finansal stresin birikmesine neden olmuş ve 1994 yılında yıkıcı bir bankacılık krizi tekrar geri dönmüştür. Nisan 1994'te IMF'nin desteğiyle yeni bir ekonomik istikrar programı açıklandı. TCMB Kanunu da değiştirilmiş ve 1998'den sonra Hazine'ye verilen avans oranını %15'ten %3'e indirecek bir yol haritası belirlenmiştir. Kritik bir hata ise Mayıs 1994'te mevduat sahiplerine %100 genel garanti verecek olunmasıydı. 1990'lar, ülkenin bankacılık ve finansal gelişme beklentileri açısından başka bir "kayıp on yıl" olarak da kayıtlara geçmiştir. 1999 yılında IMF'nin de dahil olduğu döviz kuruna dayalı bir istikrar programının açıklanmasıyla ekonominin günlük yönetimi sona ermiştir. Esasında bir süreliğine Hazine için enflasyon beklentilerini sabitleyen ve borçlanma maliyetlerini düşüren mükemmele yakın bir programdır. Ne yazık ki, özellikle özelleştirme ve kamu sektörünün yeniden yapılandırılması alanlarında, eksik vaatler nedeniyle başarısız olmuştur (Akgüç, 1989, s. 103).

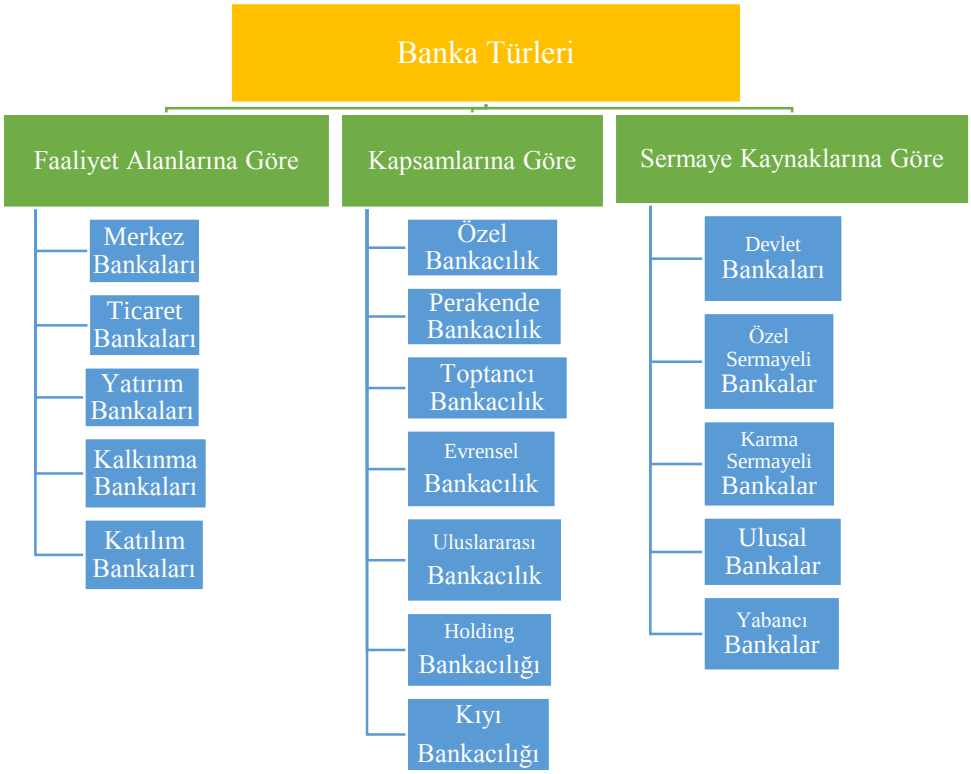
1999 yılında ise, Türk bankacılık tarihinde ilk kez hızlı kredi büyümesine sahne olmuştur. Fiyat istikrarına tam bağlılık ve çıkış stratejisi ile altı çeyrek boyunca önceden açıklanan döviz kuru ufku korunmuştur. IMF'den ek bir paket, 1999 programının ani çöküşüyle birlikte 2001 yılının şubat ayında yaşanan korkunç bir mali

krizi önlemeye yetmemiştir. Sistemik riskin neden olduğu banka kaçışları ve kaçınılmaz devalüasyon, %100 kapsamlı garanti nedeniyle GSMH'nin %4'ünden fazlasına mal olmuştur. Programın çöküşü, yetersiz IMF fonlaması, bir acil durum fonu olanağının olmaması ve borç sürdürülebilirliğine ilişkin kısa vadeli bir vizyondan kaynaklanmıştır. Bankaların yeniden sermayelendirilmesinde ve kamu bankalarının özelleştirilmesinde yaşanan gecikmeler ve programın mülkiyeti konusunda bitmeyen tartışmalar gibi uygulama başarısızlıkları sadece daha derin yaralara sebebiyet vermiştir. 1990'ların mali krizinden alınacak dersler oldukça fazla olmuştur. Ancak, risk ölçümü ve yönetimi, kurumsal çerçeve ve iyi yönetişim ile ekonomik politikaların koordinasyonu sorunu en önemlileri arasındadır. Mali hakimiyet toparlanmanın maliyetini artırmış ve IMF bir kez daha göreve çağrılmıştır. Denetim ve düzenlemenin önemi bu kez anlaşılmış, ancak maliyeti yüksek olmuştur. Bankacılık sektörünün yeniden sermayelendirmesi için vergi mükelleflerinin parasının enjekte edilmesi gerekmiştir. 2001 mali krizi, tüm belirsizliklerin ve sürekli artan risklerin olduğu bir dönemin sonu olarak nitelendirilmektedir.

3.4. Banka Türleri

Literatür incelendiğinde banka türleri genel olarak faaliyet alanlarına, kapsamlarına ve sermaye kaynaklarına göre üç şekilde kategorize edilmektedir. Söz konusu bankalar aşağıda kısaca ele alınmaktadır (Şekil 3.1).

Şekil 3.1: Banka türleri

Kaynak: Yazar tarafından kaynaklardan derlenmiştir.

Şekil 3.1'e göre, bankalar faaliyet alanlarına, kapsamlarına ve sermaye kaynaklarına göre üç grupta kategorize edilmektedir. Faaliyet alanlarına göre bankalar ise; merkez, ticaret yatırım, kalkınma ve katilim bankalarıdır. Kapsamlarına göre ise, özel, perakende, toptancı, uluslararası, holding ve kıyı bankacılık olarak sınıflandırılmaktadır. Sermaye kaynaklarına göre ise, devlet bankaları, özel sermayeli banlalar, kamu sermayeleri bankalar, ulusal ve yabancı bankalardır. Bu banka çeşitleri aşağıdaki alt başlıklarda ayrıntılı olarak incelenmiştir.

3.4.1. Faaliyet Alanlarına Göre Banka Türleri

Faaliyet alanlarına göre bankalar, merkez bankaları, ticaret bankaları, yatırım bankaları, kalkınma bankaları ve katılım bankaları olarak sınıflandırılmaktadır.

- *Merkez Bankaları:* Merkez bankası "son kredi mercii" olarak tanımlanırken; bu, ticari bankaların arz kıtlığını karşılayamadığı durumlarda ülke ekonomisine fon sağlamaktan sorumlu olduğu anlamına gelmektedir. Merkez bankalarının

temel amacı, enflasyonu kontrol ederek ülkelerinin para birimlerinde fiyat istikrarını sağlamaktır (Heakal, 2021).

- *Ticaret Bankaları:* Ticari banka terimi, mevduat kabul eden, çek hesabı hizmetleri sunan, çeşitli krediler veren ve bireylere ve küçük işletmelere mevduat sertifikaları ve tasarruf hesapları gibi temel finansal ürünler sunan bir finans kuruluşunu ifade etmektedir. Ticari bir banka, çoğu insanın bankacılık işlemlerini yaptığı yerdir. Ticari bankalar, ipotek, otomobil kredisi, işletme kredisi ve bireysel kredi gibi kredilerden faiz sağlayarak ve kazanarak para kazanmaktadırlar. Müşteri mevduatları, bankalara bu kredileri vermeleri için gereken sermayeyi sağlamaktadır (Kagan, 2021).
- *Yatırım Bankaları:* Yatırım bankacılığı, büyük, karmaşık finansal işlemler için tavsiye ve yönetim hizmetleri sağlamayı ve şirketler, kuruluşlar veya hükümetler için sermaye yaratma ile ilgili hizmetler sağlamayı içermektedir. Yatırım bankalarının başlıca faaliyetlerinden ikisi, ilk halka arzda olduğu gibi borç finansmanı ve hisse senedi ihracı ve kaldıraçlı satın almalar da dahil olmak üzere şirketler için birleşme ve devralmalara danışmanlık yapmak ve bunları kolaylaştırmaktır. Ek olarak, yatırım bankaları, kurumsal müşteriler, bağımsız kuruluşlar veya yüksek net değerli bireyler için yatırım ve aracılık işlemlerinin yanı sıra menkul kıymet satışları ve hisse senedi yerleştirme konusunda yardım sağlamaktadır (Maverick, 2021).
- *Kalkınma Bankaları:* Kalkınma bankaları, yoksul ülkelerde genellikle teknik yardım eşliğinde, üretken yatırımlar için orta ve uzun vadeli sermaye sağlamak üzere tasarlanmış ulusal veya bölgesel finans kuruluşudur. 1950'lerden itibaren kalkınma bankalarının sayısı hızla artmıştır. Özel veya kamu kuruluşlarına belirli ulusal veya bölgesel projeler için kredi vermekte veya diğer finansal kuruluşlarla birlikte çalışabilmektedir. Kalkınma bankalarının ana faaliyetlerinden biri, özel yatırım fırsatlarının tanınması ve teşvik edilmesi olmuştur. Kalkınma bankalarının çoğunluğunun çabaları sanayi sektörüne yönelik olsa da, bazıları tarımla da ilgilenmektedir. Hükümetler genellikle özel bankaların sermayesine önemli katkılarda bulunsa da, kalkınma bankaları kamuya veya özel sektöre ait olabilir ve işletilmektedir. Kalkınma bankaları tarafından sunulan finansmanın şekli (özsermaye veya krediler) ve maliyeti, sermaye edinme maliyetlerine ve kâr gösterme ve temettü ödeme

gereksinimlerine bağlıdır. Geliştirme uygulamaları bazı tartışmalara neden oldu. Kalkınma bankaları devlet tarafından yönetilme eğiliminde olduklarından ve onları finanse eden vergi mükelleflerine karşı sorumlu olmadıklarından, bankaların kötü yatırımlar yapmasını engelleyen çok az kontrol ve denge vardır (Britannica, 2020).

- *Katılım Bankaları:* Geleneksel bankacılık anlayışından uzaklaşarak faizden yararlanmak istemeyen bireylerin finansman gereksinimlerini karşılamaları, tasarruflarını değerlendirmeleri ve çağdaş bankacılık hizmetlerinden faydalanmaları amacıyla faizle çalışan klasik bankalara alternatif şekilde kurulan bankalardır. "Özel Cari Hesap" ve "Katılma Hesapları" adı altında iki yöntem vasıtasıyla fon toplayabilen bu kurumlar, toplamış oldukları söz konusu fonları; mal karşılığı vesaikin alım-satımı, finansal kiralama, kâr zarar ortaklığı yatırımı, bireysel finansman desteği ve üretim desteği şeklinde kullandırmaktadırlar (Yağcılar, 2010, s. 12).

3.4.2. Kapsamlarına Göre Banka Türleri

Kapsamlarına göre bankalar, özel bankacılık, perakende bankacılık, toptancı bankacılık, evrensel bankacılık, uluslararası bankacılık, holding bankacılığı ve kıyı bankacılığı olarak sınıflandırılmaktadır.

- *Özel Bankacılık:* Özel bankacılık, bir perakende bankanın veya başka bir finans kuruluşunun yüksek net değerli bireysel müşterilerine sunulan kişiselleştirilmiş finansal hizmetlerden ve ürünlerden oluşmaktadır. Çok çeşitli varlık yönetimi hizmetleri içerir ve hepsi tek bir çatı altında sağlamaktadır (CFI, 2020).
- *Perakende Bankacılık:* Bireysel bankacılık olarak da bilinen perakende bankacılık, işletmeler yerine bireysel tüketicilere finansal hizmetler sağlayan bankacılıktır. Bireysel bankacılık, bireysel tüketicilerin paralarını yönetmelerinin, krediye erişmelerinin ve paralarını güvenli bir şekilde yatırmalarının bir yoludur. Perakende bankaların sunduğu hizmetler arasında çek ve tasarruf hesapları, ipotekler, kişisel krediler, kredi kartları ve mevduat sertifikaları yer almaktadır (Majaski, 2021).

- *Toptancı Bankacılık:* Toptan bankacılık, diğer bankalar, diğer finansal kurumlar, devlet kurumları, büyük şirketler ve gayrimenkul geliştiricileri gibi büyük müşterilere satılan bankacılık hizmetlerini ifade etmektedir. Bireysel müşterilere ve küçük işletmelere odaklanan perakende bankacılığın tam tersidir. Toptan bankacılık hizmetleri, diğer hizmetlerin yanı sıra para birimi dönüştürme, işletme sermayesi finansmanı, büyük ticaret işlemleri, birleşme ve satın almalar, danışmanlık ve sigortacılığı içermektedir. Temelde toptan bankacılık, iki büyük kurum arasında borç verme ve borç almanın finansal uygulamasıdır (Lessambo, 2020, s. 95).
- *Evrensel Bankacılık:* Evrensel bankacılık, bankaların perakende, ticari ve yatırım hizmetlerine uyarlanmış olanlar da dahil olmak üzere çok çeşitli kapsamlı finansal hizmetler sağladığı bir sistemdir (Kagan, 2021).
- *Uluslararası Bankacılık:* Uluslararası bankacılık, bankaların ulusal sınırları aşan işleri ve/veya farklı para birimlerinin kullanımını içeren faaliyetleri ifade eder. Geleneksel yabancı bankacılık, ticaret finansmanını ve diğer uluslararası işlemleri kolaylaştıran, yerleşik olmayan kişilerle yerel para biriminde yapılan işlemleri içermektedir. Yukarıdaki tanım, uluslararası bankaların ticareti finanse etme, döviz ticareti yapma ve toptan (büyük) kısa vadeli Euro para birimi kredileri ve mevduatları yapma ile ilgilendiğini göstermektedir (Cayebank, 2020).
- *Holding Bankacılığı:* Bu bankacılık, bir bankanın doğrudan ya da dolaylı olarak bir veya birden çok bankaya sahip olması, bankayı kontrol etmesi ya da bir bankanın sermayesinin çoğunluğunun bir holdingin kontrolünde olmasını ifade etmektedir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011, s. 16)
- *Kıyı Bankacılığı:* Kıyı bankacılığı Off-shore bankacılık olarak da bilinmektedir. Offshore terimi, kişinin kendi ülkesinin dışındaki bir yeri ifade etmektedir. Terim, bankacılık ve finans sektörlerinde, düzenlemelerin ana ülkeden farklı olduğu alanları tanımlamak için yaygın olarak kullanılmaktadır. Açık deniz konumları genellikle kuruluşların şirketler, yatırımlar ve mevduatlar kurduğu ada ülkeleridir. Şirketler ve bireyler (tipik olarak yüksek net değere sahip olanlar), vergiden kaçınma, gevşetilmiş düzenlemeler veya varlık koruması dahil olmak üzere daha uygun koşullar için denizaşırı ülkelere taşınabilmektedir. Offshore kurumlar yasa dışı amaçlar için de kullanılabilse

de, yasa dışı sayılmazlar. Offshore, çeşitli yabancı merkezli kuruluşlara, hesaplara veya diğer finansal hizmetlere atıfta bulunulmasi söz konusudur (Zafar, 2020).

3.4.3. Sermaye Kaynaklarına Göre Bankalar

Sermaye kaynaklarına göre bankalar, devlet bankaları, özel sermayeli bankalar, karma sermayeli bankalar, ulusal bankalar, yabancı bankalar olarak sınıflandırılmaktadır.

- *Devlet Bankaları:* Devlet bankası, bir devletin öncelikle ticari bankacılık hizmetleri sağlamak üzere kiraladığı bir finans kurumudur. Bu kurumlar öncelikle bir hükümetin para politikasını etkilemekle ilgilenmektedir. Devlet bankaları, kamu sektörünün finansal piyasalara daha fazla katılımını savunan Arthur Lewis ve Gunnar Myrdal gibi ekonomistler tarafından desteklenmiştir. Onların argümanı, hükümetin rolünün finansal piyasaların eğilimli olduğu kusurları ve krizleri düzeltmesi olmuştur. Sonuç olarak, devlet bankaları 1970'lere kadar Batı ekonomilerine egemen olmuştur. Neoliberal ekonomistlerin ve politika yapıcıların ortaya çıkışı, 1980'lerde devletin bir ekonomideki rolünün yeniden düşünülmesine yol açmıştır. Birçok devlet bankası özelleştirilirken bu da pazar paylarında bir azalmaya sebebiyet vermişlerdir. Devlet bankaları hala büyük finans kuruluşları olabilir; ancak, federal bir tüzüğe sahip olmadıkları için ülke çapında genişlemelerine izin verilmemektedir. Devlet bankaları, ülke çapında daha geniş bir varlığa sahip bankalarla ortaklık kurarak, otomatik vezne makineleri ülke çapında daha fazla hizmet sağlamaktadır. Bazı ülkelerde, kamu bankaları, sigorta çözümleri ve özel bankacılık hizmetleri sağlamada ulusal bankalardan daha fazla yetkiye sahiptir (Kagan, 2021). Türkiye'de Halk Bank, Vakıflar Bankası, İller Bankası, T.C Ziraat Bankası gibi bankalar devlet sermayeli bankalara örnek olarak gösterimektedir.
- *Özel Sermayeli Bankalar:* Özel sermaye, halka açık olmayan veya işlem görmeyen bir işletmenin mülkiyeti veya hissesidir. Bir yatırım sermayesi kaynağı olan özel sermaye, yüksek net değerli bireylerden ve özel şirketlerde hisse satın alan veya onları özel hale getirme ve borsalardan çıkarma planlarıyla kamu şirketlerinin kontrolünü ele geçiren firmalardan gelmektedir.

Özel sermaye sektörü, emeklilik fonları gibi kurumsal yatırımcılardan ve akredite yatırımcılar tarafından finanse edilen büyük özel sermaye firmalarından oluşmaktadır. Özel sermaye, doğrudan yatırım gerektirdiğinden önemli bir sermaye harcaması gereklidir, bu nedenle derin ceplere sahip fonlar sektöre hakimdir. Özel sermayeli bankalar ise sermayelerinin tamamı özel firmalar veya kişiler tarafından sağlanan bankalardır. Bu tür bankaların sermayesinde kamu payı bulunmamaktadır. Bu bankalar, genellikle ticaret, mevduat ya da yatırım bankası şeklinde kurulmaktadırlar (Sümer, 2013, s. 68).

- *Karma Sermayeli Bankalar:* Sermayelerinin hem devlet ya da kamu kuruluşları tarafından hem de firmalar ya da özel kişiler tarafından temin edildiği kuruluşlardır (Sümer, 2013, s. 68).
- *Ulusal Bankalar:* Sermayeleri ulusal para şeklinde sağlanan ve faaliyet gösterdikleri ülke kanunları doğrultusunda işletilen kuruluşlardır. Ulusal bankalar, ülkenin finansal sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır. Halkın bankacılık hizmetlerine erişmesine yardımcı olan ticari kuruluşlardır. Bazı bankalar devlet bankacılığı düzenlemelerine uymayı tercih etmektedir. Ulusal bir tüzük yerine, bu bankalar bir devlet tüzüğü dikkate almaktadırlar. Genellikle tüketiciler, bir ulusal veya devlet bankasının işleyişinde bir fark sözkonusu değildir. Bununla birlikte, farklı düzenlemeler bankanın dahili operasyonlarını değiştirebilmektedir.
- *Yabancı Bankalar:* Sermayelerinin bir kısmı yabancı uyruklu kişiler ya da yabancı tescilli firmalar tarafından temin edilen ve ulusal banka statüsünde olmayan kuruluşlardır. Bir başka tanıma göre de yabancı Banka, yabancı bir ülkenin yasalarına göre teşkilatlanmış, bankacılık işleriyle uğraşan, kuruluşunun bulunduğu ülkenin banka denetim veya para otoritesi tarafından banka olarak tanınan, işlerinin normal akışı içinde önemli ölçüde mevduat kabul eden ve vadesiz mevduat kabul etme gücüne sahip bir kuruluş anlamına gelmektedir (Başak, 2008, s. 5).

3.5. Bankacılık Sektöründe Vergi Planlaması

Kamu harcamalarının karşılanması adına toplanan vergiler, bunların ödenmesinde yükümlülüğü olan mükellefler üstünde kayda değer bir finansal yük oluşturmaktadır. Bu durum mükellefleri, mümkün olan minimum düzeyde vergi ödemek hususunda vergi kanunlarının kendilerine verdiği imkanlardan olabildiği miktarda yüksek oranda faydalanmaya yöneltmektedir. Bu amaç doğrultusundan gayretler, hukuki sınırlar içinde kalmak suretiyle vergi mevzuatında yer alan hukuki boşlukları kullanmak, vergiyi doğuran olaya yol açmaktan kaçınmak, vergi kanunlarının indirim, istisna ve muafiyet hükümlerinden faydalanmak biçiminde ortaya çıkabildiği gibi kanunlar dışına çıkılmasına da yol açabilmektedir. Bu çerçevede, vergi planlaması işletmelerin üzerlerine düşen vergi yüklerini en aza düşürmek ve en yüksek vergi avantajı temin etmek adına var olan yasaların sunduğu vergi azaltıcı veya ertelemesi imkanlarından faydalanma konusunda ortaya koydukları gayretler şeklinde tanımlanabilmektedir (Işık, 2020). İşletmeler tarafından uygulanabilecek bazı vergi planlaması araçları ise aşağıdaki şekilde ifade edilmektedir (İbiş, 2004, s. 78):

- İşletme ve organik bağlılarının tekrar yapılandırılması (satın alma, birleşme ve devir),
- İşletmeye ait satış maliyet ve üretim yapılarının tekrar ele alınması,
- İşletmeyle ilgili pazarlama ve satış faaliyetlerinin incelenmesi,
- İşletmeye ait üretim ve yatırım finansman metotlarının alternatifleri ile kıyaslanması,
- İşletmeye ait genel yönetim giderleri politikalarının gözden geçirilmesi,
- Mali mevzuattaki indirim ve teşvik uygulamalarının gözden geçirilmesi,
- Çifte vergilendirmeye engel olma anlaşmalarının gözden geçirilmesi,
- Ülke dışında işletme kurulması, kıyı bankacılığı (offshore), teknoloji geliştirme ve serbest bölge uygulamalarının gözden geçirilmesi,
- İşletmeye ait ödeme ve tahsilat süreçleri ile nakit akış durumunun değerlendirilmesi.

Kurumsal ticari işletme vasfını taşıyan bankalar yalnızca ulusal mevzuat hükümleri doğrultusunda değil faaliyet alanları paralelinde çeşitli ülkelerin vergi sistemlerinde yer alan vergisel ayrıcalıkları gözden geçirerek de vergi planlaması yapmaktadırlar. Vergi planlamasından etkin biçimde yararlanabilen işletmeler, bu durumu kendi açılarından bir rekabet avantajına dönüştürebilmektedir. Vergi kanunlarının verdiği

olanaklardan en iyi düzeyde faydalanan işletmeler, bunu başaramayan rakipleri karşısında mali açıdan kayda değer avantajlar elde ederek rekabet üstünlüğü sağlama şansını elde etmektedirler (Işık, 2020).

Bankalar acısından vergi planlaması, bankalara ait vergi yüklerinin mevzuatlar çerçevesinde en aza düşürme faaliyetleri şeklinde nitelendirilmekle birlikte bu işletmelerin vergi planlamasına yönelmesinde esas amaç giderlerin azaltılması ve karlılıkların artırılmasıdır. Kar artırma ve gider azaltma amaçlarına ilaveten vergi planlamasının marka değerlemeye yönelik faaliyetlerde de yararlanıldığı görülmüştür. Vergi planlamasından bir araç şeklinde yararlanıldığı marka değerleme faaliyetleri neticesinde birçok kurum ve kuruluş, büyüme odaklı stratejik planı olan fırsatçı girişimcilerce varlık değerlerine göre yüksek bir değerden satın alınmıştır (Cardoso ve Laruccia, 2006).

Bankacılık işinin maddi olmayan doğası ve finansal işlemlerin optimum şekilde tasarlanmasındaki yoğun uzmanlık, finans sektörünün vergi planlama olanaklarını diğer sektörlerden daha agresif bir şekilde kullandığını göstermektedir (Reiter, 2017, s. 21). Bankaların vergi planlamasına gitme kararı almaları için uluslararası veya ulusal kökenli olmalarının bir farkı bulunmamaktadır. Zira günümüz şartlarında global entegrasyonlar neticesinde birçok bankanın ulusal sınırlar dışında ticari bağlantıları mevzu bahistir. Bankalara ait yatırım kararları üstünde de etkisi olan vergi uygulamaları, vergi planlaması yapılması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Bunun yanında bankaları vergi planlaması yapmasına yönlendiren esas itici gücün ise yasal mevzuatlar olduğu ifade edilmektedir. Bankaların global ölçekte faaliyetlerinin olması, devletlerin ortak birer vergi politikası saptama çalışmalarına veya vergi politikalarında düzenlemelere gitmelerine ve uluslararası anlaşmalar hazırlamalarına yol açmaktadır (Ünsal vd., 2019, s. 15).

Bilhassa uluslararası işletmeler vergi politikaları için oldukça yaygın çalışma ve araştırmalar yapmaktadırlar. Örneğin; OECD ve AB'nin vergi kayıp ve kaçakçılığıyla mücadeleye yönelik birçok çalışması vardır. Bu kapsamda 6 Aralık 2012'de Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan Vergi Kaçırma ve Vergiden Kaçınmayı Sınırlama Eylem Planı vardır. Basın bültenine göre Vergi Komiseri Algirdas Šemeta:

> *"AB'de her yıl vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma nedeniyle yaklaşık bir trilyon avro kaybediliyor. Bu sadece çok ihtiyaç duyulan gelirin skandal bir kaybı olmakla kalmıyor, aynı zamanda adil vergilendirme için bir tehdit oluşturuyor. Üye Devletler vergiye karşı ulusal önlemleri sertleştirmek zorundayken tek başına kaçma, tek taraflı çözümler işe yaramaz. Tek Pazarda, küreselleşen bir ekonomide, ulusal uyumsuzluklar ve yasal boşluklar vergiden kaçmak isteyenlerin oyuncağı haline gelir. Vergi kaçakçılarına karşı güçlü ve uyumlu bir AB duruşu onları kolaylaştırmak, bu nedenle esastır."*

ifadelerini kullanılmıştır. Bunu akılda tutarak, Komisyon vergi kaçırma ve vergiden kaçınmaya daha etkili bir AB yanıtı için bu eylem planı kapsamında, üye devletlerin vergi tabanlarını korumalarına ve yasal olarak ödenmesi gereken milyarlarca avroyu geri almalarına yardımcı olmak için şimdi ve gelecek için kapsamlı bir dizi önlem ortaya koymuştur. İlk tavsiye, mevcut uluslararası tedbirlerin ötesine geçerek vergi cennetlerine karşı güçlü bir AB duruşu öngörmüştür. Ortak kriterler kullanarak, üye devletler vergi cennetlerini belirlemeye ve bunları ulusal kara listelere almaya teşvik edilmiştir. Bu AB üyesi olmayan ülkeleri AB yönetişim standartlarını uygulamaya ikna etmek için belirlenmiş önlemler de belirtilmiştir. İkinci Tavsiye, Agresif Vergi Planlamasına ilişkindir. Bazı şirketlerin adil paylarını ödememek için yararlandıkları yasal teknikler ve boşlukları ele almanın yollarını önermiştir. Üye devletler, hiçbir vergilendirmeyle sonuçlanmamalarını önlemek için Çifte Vergilendirme Sözleşmelerini güçlendirmeye teşvik edilmiştir. Ayrıca, vergiden kaçınma amacıyla gerçekleştirilen herhangi bir yapay düzenlemeyi görmezden gelebilecekleri ve bunun yerine fiili ekonomik esasa göre vergilendirebilecekleri ortak bir Genel Kötüye Kullanımla Mücadele Kuralının benimsenmesi gerektiği ifade edilmektedir (European Commission, 2012).

Global ölçekte ele alındığı zaman da, transfer fiyatlandırmasının vergi yükünü en aza düşürecek kurum ve kuruluşların toplam karını en yükseğe çıkarma amacıyla yapıldığı görülmektedir (Saracoğlu, 2006, s. 107). Zira kurumlar transfer fiyatlandırması ile vergi mevzuatı hükümleri kapsamında kolayca kar aktarımı yapabilmektedir (Gercek ve Uygun, 2018, s. 40). Bankalar uluslararası işlemlerde de, öteki işletmelerle karşılaştırıldığında örtülü kazanç dağıtımını aşağıda ifade edilen nedenlerden dolayı oldukça yoğun bir biçimde kullanmaktadırlar (Reiter, 2017):

- “Bankalar diğer işletmelerden daha yüksek kaldıraçlara sahiptir. Bu ilave borç kapasitesi, iç borcun daha yoğun bir şekilde kullanılmasına olanak tanımaktadır.
- Birçok ülke, bankacılık gelirini, örtülü kazanç dağıtımını önlemek için kontrol edilen yabancı işletme kurallarından muaf tutmaktadır. Örneğin, Almanya, bazı koşullar altında kolaylıkla uygulanabilen kontrol edilen yabancı işletme kurallarını bankalara karşı kullanmaz.
- Finansal işlemlerin kar maksimizasyonu, bir bankanın temel işi olduğundan vergi planlamasındaki uzmanlık diğer çokuluslu işletmelere göre bankalarda çok daha fazladır. Diğer sektörlerdeki işletmeler genellikle danışmanlık işletmelerinden vergi danışmanlığı hizmetleri satın alırken, bankalar zaten grup içinde önemli bir vergi planlama uzmanlığına sahiptir”.

İfade edilen bu nedenlerle vergi planlaması hususunda daha donanımlı olmaları, bankaları yüksek kaldıraçlara sahip olmaya yönlerdirmektedir. Finansal kaldıraç şeklinde ifade edilebilecek bu fenomen, “hisse başına kardaki değişimin faiz ve vergiden önceki kardaki değişime oranı ya da yabancı kaynakların toplam kaynaklara oranı”dır (Uluyol vd., 2014, s. 71). Yapılan literatür araştırmalarında bu konuda Reiter (2017) tarafından yapılan çalışmada bankaların, iç net-borç-toplam aktifler oranını yaklaşık 5.6 yüzde puanı artıran on puanlık daha yüksek bir vergi oranıyla birlikte borç kaydırmaya giriştiğine dair ikna edici kanıtlar bulunmuştur. Ortalama olarak bu, %20'lik bir artışa tekabül etmiştir. Diğer taraftan, sonuçlarımın finansal olmayan firmalarla ilgili önceki çalışmalarla karşılaştırılması, bankaların borç değiştirmeyi daha agresif bir şekilde kullandıklarını göstermiştir. Finans sektöründe borç kaydırmanın daha geniş kapsamı göz önüne alındığında, bu alandaki mevzuat ve düzenlemelerin şimdiye kadar ne kadar gevşek olduğu şaşırtıcıdır. Özellikle bazı ülkelerde bankacılık gelirlerinin kontrollü yabancı şirket kurallarından (kısmi) muaf tutulması, diğer sektörlere kıyasla kâr aktarımını kolaylaştırmıştır. Banka harçları ayrıca son yıllarda borç kaydırmanın ek maliyetlerini de beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte, Avrupa uyumlaştırma sürecinde, grup içi borç için banka harç oranları, dış borçlara kıyasla şimdi yarı yarıya düşürülmüştür. Bu özel düzenlemelerin kaldırılmasının, finans sektöründe uygulanması nispeten kolay olan borç kaymalarına karşı etkili önlemler olacağı da ortaya koyulmuştur. Bununla birlikte, 2018 yılında

Basel III sürecinde bankaların borç kullanımına ilişkin zorunlu kaldıraç oranının getirilmesi planlanacağı ifade edilirken, bunun en azından marjda, kurumlar vergisinden kaçınmak için iç borç kullanımına bir miktar üst sınır da sağlayacağı belirtilmiştir (Reiter, 2017, s. 22). Bunun yanında, bankaların vergiye tabi işlemlerinin olması doğrudan vergi mükellefi olmalarını temin etmektedir. Bankacılık sektöründe de bilanço kalemleri içinde vergi ile ilgili yükümlülükler olup söz konusu yükümlülükler birer karşılık olmaktadır. Bankaların kaynak maliyetlerini; vergiler (Katma Değer Vergisi (KDV), Kambiyo Muameleleri Vergisi, BSMV, Gayrimenkul Sermaye İradı Vergisi, Menkul Sermaye İradı Vergisi, Kurumlar Vergisi vb.), munzam karşılıklar, aracılık maliyetleri, fon maliyetleri, faiz riski, kur farkları, değerleme farkları, vb. unsurlar meydana getirmektedir. Bu maliyetler bankaları, vergi planlaması gibi araçlarla maliyet azaltıcı faaliyetler yapmaya itmektedir.

3.5.1. Bankaların Yükümlü Sıfatıyla Ödedikleri Vergiler

Bankalar yapıları itibariyle sermaye şirketi oldukları için diğer sermaye şirketleri gibi vergisel yükümlülük ve sorumluluklara tabidirler. Bankaların vergisel yükümlülükleri aşağıdaki gibidir:

3.5.1.1. Kurumlar Vergisi

Kurumlar vergisi veya kurumlar vergisi olarak da adlandırılan kurumlar vergisi, şirketlerin veya benzeri tüzel kişilerin gelirleri veya sermayeleri üzerinden alınan doğrudan bir vergidir. Birçok ülke bu tür vergileri ulusal düzeyde uygular ve benzer bir vergi eyalet düzeyinde veya yerel düzeyde uygulanabilir. Vergiler ayrıca gelir vergisi veya sermaye vergisi olarak da ifade edilmektedir. Vergiye tabi şirket geliri, genellikle bireysel vergi mükellefleri için vergiye tabi gelir gibi belirlenmektedir. Genel olarak vergi net kar üzerinden alınmaktadır. Bazı yargı bölgelerinde, vergilendirme şirketleri için kurallar, bireyleri vergilendirme kurallarından önemli ölçüde farklı olabilmektedir. Bazı kurumsal fiiller veya tüzel kişi türleri vergiden muaftır. Kurumlar vergisinin görülme sıklığı, ekonomistler ve politika yapıcılar arasında önemli bir tartışma konusudur. Kanıtlar, kurumlar vergisinin bir kısmının sermaye sahiplerine, işçilere ve hissedarlara düştüğünü göstermektedir, ancak verginin

nihai oranı çözülmemiş bir sorudur. Kurumlar vergisi, Türk vergi hukukunda kurum olarak isimlendirilen hukuki ve ekonomik birimlerin kazançları üstünden alınan bir vergi olduğu için, kurumlar vergisi mükellefleri kurumlardır. Kurum, ticari amaçlarını daha geniş imkânlarla geliştirmek bakımından, kişilerin ekonomik imkânlarının bir bölümünü veya tamamını birleştirmek suretiyle kurdukları kuruluşlardır. Kurumlar vergisi mükellefleri beş gruba ayrılmaktadır (Sümer, 2013)

- Sermaye Şirketleri,
- Kooperatifler,
- İktisadi Kamu Müesseseleri,
- Dernek ve Vakıfların İktisadi İşletmeleri,
- İş ortaklıkları

Anonim şirket şeklinde kurulması zorunlu olan bankaların en önemli mali yükümlülüklerinin başında kurumlar vergisi gelmektedir. 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 1. ve 2. maddeleri uyarınca Bankalar elde ettikleri yurt içi ve yurt dışı gelirleri üzerinden kurumlar vergisi ödemekle yükümlüdür. Kurumlar Vergisi Kanunun 25. maddesi uyarınca bankalar diğer kurumlar vergisi mükellefleri gibi hesap döneminin kapatıldığı ayı izleyen dördüncü ayın birinden yirmi beşine kadar olan sürede beyanname vermek, KVK 21. madde uyarınca da beyannamenin verildiği ayın sonuna tahakkuk eden kurumlar vergisini yirmi altısına kadar ödemek zorundadır. Diğer taraftan, GVK'nın 120. maddesi uyarınca bankalar cari vergilendirme döneminde üçer aylık dönemler itibariyle kurum kazançlarını tespit ederek %20 oranında geçici vergi ödemektedirler. Ödenen geçici vergi kurumlar vergisinden mahsup edilmektedir. Geçici vergi üç aylık dönemin son gününden itibaren ikinci ayın on dördüncü günü akşamına kadar beyan edilir ve on yedinci gün akşamına kadar ödenmektedir (Resmi Gazete, 2006).

3.5.1.2. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi

Bankaların mükellef sıfatıyla ödedikleri vergilerin başında bu vergi gelmektedir. Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi bir harcama vergisi olup, bankaların yaptıkları işlemlerden dolayı lehlerine tahakkuk eden paylar üzerinden alınmaktadır. Bankacılık hizmetleri KDV konusuna girmesine rağmen Katma Değer Vergisi Kanunun 17.

Maddesi gereğince mükerrer vergilendirmeyi önlemeye yönelik bankacılık işlemlerinin Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi çerçevesinde olmalarından dolayı KDV'den müstesna tutulmuştur. Zira KDV Türkiye'de yapılan işlemleri konu alan genel bir tüketim vergisi olup, ismini de verginin matrahından alan bir vergidir. 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu 1. Maddesi kapsamında bu vergiler aşağıdaki gibi ifade edilmiştir (Resmi Gazete, 1984).

- Ticari, sınai, zirai faaliyet ve serbest meslek faaliyeti çerçevesinde yapılan teslim ve hizmetler,
- Her türlü mal ve hizmet ithalatı,
- Diğer faaliyetlerden doğan teslim ve hizmetlerdir.

KDV'nin konusu olup mükellefleri de bu teslim, hizmet ve ithalatı yapanlar olmasına ve bankaların da bu kapsamda olmasına rağmen istisna hükmü uyarınca bankaların yeni düzenleme yapılıncaya kadar KDV yükümlülükleri mevcut değildir. Bankaların KDV yükümlülükleri olmadıkları için, sundukları hizmetler, yaptıkları işlemlerden dolayı lehlerine tahakkuk eden gelir üzerine Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi tahakkuk eder. Bankacılık ve sigortacılık hizmetlerini vergilendiren Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi, aynı vergi konusunu vergilendiren KDV kapsamı içine alınmayarak ayrı bir vergi olarak korunmuştur. Bunu teminen KDV'nin 17. maddesiyle Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi kapsamındaki işlemlere istisna getirilerek banka ve sigorta işlemleri Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi hükümlerine göre vergilenir duruma getirilmiştir. Bu vergi hizmet vergisi niteliği taşıdığından dolayı esas amaç, banka ile ilişkiye giren bireyleri vergilendirmektir. Çoğunlukla bu amaç gerçekleşmekte ve banka ödemiş olduğu vergiyi ilişkide bulunduğu kişilere kolay bir şekilde yansıtabilmektedir (Koç ve Deveci, 2015, s. 83). 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun 28. maddesi, "Banka ve sigorta şirketlerinin 10/6/1985 tarihli ve 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanununa göre yaptıkları işlemler hariç olmak üzere, her ne şekilde olursa olsun yapmış oldukları bütün muameleler dolayısıyla kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden veya hesaben aldıkları paralar banka ve sigorta muameleleri vergisine tabidir. Bankerlerin yaptıkları banka muamele ve hizmetlerinden dolayı kendi lehlerine her ne nam ile olursa olsun nakden ya da hesaben aldıkları paralar da banka muameleleri vergisine tabidir. Diğer taraftan bankaların bankacılık faaliyetinden doğmayan, maliki bulundukları gayrimenkulleri

ve taşıtları satmaları ve gayrimenkulleri kiralamaları karşılığında elde ettikleri gelirler, çeşitli teşebbüslere iştirakleri dolayısıyla elde ettikleri kar payları da Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi kapsamına girmektedir. 2279 sayılı Kanuna göre ikraz işleriyle uğraşanlarla ikinci fıkrada belirtilen muamele ve hizmetlerden herhangi birini devamlı olarak yapanlar bu Kanunun uygulanmasında banker sayılırlar. Bir şahsın münhasıran altın alım ve satımı ile uğraşması banker sayılmasını gerektirmez." demek suretiyle banka ve sigorta muameleleri vergisinin konusunu ifade etmiştir (Resmi Gazete, 1956).

Bununla birlikte, bankalar bahis konusu vergiyi müşterilerine yansıtsa bile aynı kanunun 30. maddesinde banka ve sigorta muameleleri vergilerinin banka, sigorta şirketleri ve bankerlerce ödeneceğini hüküm altındadır. 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu'nun 28. maddesi bankaların 3226 sayılı Finansal Kiralama Kanunu kapsamında yaptığı işlemlerin Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisine tabi olmadığını, bu işlemlerin KDV'ye konu edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kanun 29. maddesinde sayılan istisnalar dışında bankaların KDV mükellefiyeti olmaması nedeniyle yaptıkları tüm işlemler, sundukları tüm hizmetler Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisine tabidir. Yani bankalarca menkul, gayrimenkul satım, kiralama işlemleri Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisine tabi olduğundan KDV kapsamına alınmamaktadır (Sümer, 2013, s. 107).

3.5.1.3. Motorlu Taşıtlar Vergisi

Motorlu Taşıtlar Vergisi Motorlu taşıtlardan alınan vergi olup, Trafik bürolarına kayıtlı motorlu kara taşıtları, Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü'ne kayıtlı helikopter ve uçaklar da bu vergiye tabidir. Araç sahipleri, aracın motor kapasitesi, kullanılan yakıt türü ve üretim tarihi üzerinden hesaplanan bu yıllık vergiyi ödemek zorundadır. Araç ne kadar eski olursa, vergi miktarı o kadar az olmaktadır. Bankalar da hem envanterlerine kayıtlı araçlar hem de finansal kiralama faaliyetlerinden dolayı Motorlu Taşıtlar Vergisine tabi durumdadır.

Bu kapsamda bankaların finansal kiralama kanununa göre araç kiralama faaliyetinde bulunmaları durumunda bu araçlara ilişkin ödenecek Motorlu Taşıtlar Vergisi yönünde

mükellefiyet bankalara aittir. Bir başka ifadeyle, Motorlu Taşıtlar Vergisi'nin mükellefi bankalardır. Ne var ki kiralama gibi uzun süreleri işlemlerde, bu işlemlere dair vergilerin yansıtılması sözleşmeye bağlanmaktadır. Sözleşme ile bir unsurun kiralanmasında, verginin asıl borçlusu bu işlemden ileri gelen vergi borcunu sözleşme taraflarına yükleyebilmektedir. Bir gayrimenkulün kiralanması esnasında, gayrimenkule ilişkin Emlak Vergisi, ya da bir taşıtın kiralanmasında taşıta ait Motorlu Taşıtlar Vergisi'nin kiralayan tarafından ödeneceği veya bu vergilerin ödenmesi sonrasında kiralayana fatura edileceği hükümleri bulunabilmektedir. Fatura ile dolaysız vergiler mal ve hizmet bedelinden ayrı olarak yansıtılması halinde, yapılan teslim/hizmetin bir unsuru olarak, mal/hizmet gelirini oluşturacaktır. Fakat bu durum vergi hukuku konusu olmayıp, özel hukuk alanına girmektedir. Bilindiği üzere mükellefiyet kanundan doğan hukuki bir ilişki olup, vergi kanunlarında öngörülen istisnalar haricinde mükellefiyete ilişkin özel sözleşmeler vergi idaresini bağlamamaktadır. Motorlu Taşıtlar Vergisi'nin mükellefi; trafik, belediye veya liman sicili ile Ulaştırma Bakanlığınca tutulan sivil hava vasıtaları sicilinde adlarına motorlu taşıt kayıt ve tescil edilmiş olan gerçek ve tüzel kişilerin vergi sorumlusu olmasından dolayı, bankaların sahip oldukları bu motorlu taşıtlar için Motorlu Taşıtlar Vergisi ödeme zorunluluğu vardır (Sümer, 2013, s. 112).

3.5.1.4. Emlak Vergisi

Emlak vergisi, bir şahıs veya bir şirket gibi başka bir tüzel kişi tarafından sahip olunan mülkler için ödenen bir vergidir. En yaygın olarak, emlak vergisi, gerileyen bir vergi olarak kabul edilebilecek bir ad-valorem vergisidir. Mülkün bulunduğu yerel yönetim tarafından hesaplanır ve mülk sahibi tarafından ödenmektedir. Vergi genellikle arazi de dahil olmak üzere sahip olunan mülkün değerine dayanır. Bilindiği üzere bankaların faaliyette bulunmaları için hizmet binalarına ihtiyaçları vardır. Bu gereksinim kimi zaman kiralama yolu ile karşılanırken kimi zaman da satın alma yoluyla karşılanır. Bankaların faaliyet binası olarak kulladığı veya farklı amaçlarla kazandıkları gayrimenkullerden dolayı emlak vergisi yükümlülükleri doğmaktadır. Emlak vergisi objektif vergiler içerisinde bulunmakta olup, arazi ve bina maliklerinden arazi ve binaların genel olarak servet değeri üzerinden alınan bir vergidir. 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu kapsamında bankaların da sahip oldukları bina ve araziler için emlak

vergisi mükellefiyetleri vardır. Söz konusu kanun, bina ve arazi vergisi mükellefiyetini Resmi Gazete'de aşağıdaki gibi belirlenmiştir (Resmi Gazete, 1970);

- "Vergi değerini tadil eden sebeplerin doğması halinde bu değişikliklerin vuku bulduğu tarihi, herhangi bir sebep yüzünden bir şehir, kasaba veya köyün tamamında devamlı olmak üzere bina ve arazinin değerlerinde % 25'i aşan oranda artma veya eksilme olması halinde ise bu duruma bağlı olarak takdir işleminin yapıldığı tarihi,
- Dört yılda bir yapılan takdir işlemlerinde takdir işleminin yapıldığı tarihi,
- Muafiyetin sona erdiği tarihi takip eden bütçe yılından itibaren başlar." hükmüne bağlamıştır. Vergiye tabi iken muaflık şartlarını kazanan arazi nedeniyle mükellefiyet, bu olayın gerçekleştiği tarihi izleyen taksitten itibaren sona ermektedir.

3.5.1.5. Damga Vergisi

Damga Vergisi Kanununa göre, bu verginin konusuna Kanun'a ekli 1 sayılı tabloda ifade edilen kâğıtlar girmektedir. Kanuna ekli 2 sayılı tabloda yazılı kâğıtlar ise Damga vergisinden istisnadır. Dolayısıyla kâğıt olmadıkça, damga vergisi mükellefiyetinden bahsedilememektedir. Bankaların yaptıkları işlemlerden dolayı; Kanun'a ekli 1 sayılı tabloda belirtilen kâğıtlar için damga vergisi ödeme zorunluluğu vardır. Damga vergisi ekli 1 sayılı tabloda belirtilen maktu tutar olarak veya kâğıt üzerinde yazılı bedel üzerinden tabloda belirtilen oran ile hesaplanacak tutar olarak alınmaktadır. Kâğıdın belli bir parayı (meblağı) içermesi durumunda "değer esaslı matrah" uygulanır. Bu durumda damga vergisi matrahını, sözleşmede ifade edilen hizmet bedeli (iş bedeli) meydana getirmektedir. Kâğıtların belli parayı içerecek biçimde düzenlenmediği hallerde oransal vergilendirmenin yapılması imkânı bulunmamaktadır. Bu durumda vergilendirme "miktar esaslı matrah" göz önünde bulundurularak maktu tutarlar üzerinden yapılmaktadır. O halde, maktu vergileme belli bir parayı içermeyen ya da belli bir paranın hesaplanmasına olanak vermeyecek biçimde düzenlenen kâğıtlar için söz konusudur. Damga Vergisi Kanunu 9. maddesi ekli 2 sayılı cetvelde yazılı kâğıtların damga vergisinden muaf olduğu belirtilmiş olup, 2 sayılı cetveldeki aşağıda ifade edilen bankacılık işlemlerinden dolayı düzenlenen kâğıtlar damga vergisinden istisna tutulmuştur. Söz konusu işlemler kanun kapsamında (Resmi Gazete, 1964);

- “Bankalar arasında, bankanın taraf olduğu veya bankalar aracılığıyla yapılan, belirli bir vadede önceden belirlenen fiyat, miktar ve nitelikte, ekonomik veya finansal göstergeye dayalı olarak düzenlenenler de dahil olmak üzere, para veya sermaye piyasası aracını, malı, kıymetli madeni ve dövizi alma, satma, değiştirme hak ve/veya yükümlülüğünü veren vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile bu sözleşmelere ilişkin olarak düzenlenen diğer kâğıtlardır.
- Bankalar, yurt dışı kredi kuruluşları ve uluslararası kurumlarca kullandırılacak kredilerin temini ve geri ödenmesi amacıyla düzenlenecek kâğıtlar ile bu kâğıtlar üzerine konulacak şerhlerdir.
- Kredi kartı üyelik sözleşmeleri,
- Kambiyo senetleri ve kambiyo senetlerine benzeyen senetler üzerine konulan aval ve kefalet şerhleri ile bu mahiyetteki diğer şerhler”, olarak hüküm altına alınmıştır. Bankalarca ödenen damga vergisi tutarları kurum kazancının tespitinde gider olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 3.1: Damga vergisine tabi kâğıtlar

I. Akitlerle ilgili kâğıtlar	
A. Belli parayı ihtiva eden kâğıtlar:	
1. Mukavelenameler, taahhütnameler ve temliknameler	(Binde 9,48)
2. Kira mukavelenameleri (Mukavele süresine göre kira bedeli üzerinden)	(Binde 1,89)
3. Kefalet, teminat ve rehin senetleri	(Binde 9,48)
4. Tahkim nameler ve sulh nameler	(Binde 9,48)
5. Fesih nameler (Belli parayı ihtiva eden bir kâğıda taalluk edenler dâhil)	(Binde 1,89)
6. (Değişik: 5766/10-b Md.) (Yürürlük: 6.6.2008) Karayolları Trafik Kanunu uyarınca kayıt ve tescil edilmiş ikinci el araçların satış ve devrine ilişkin sözleşmeler	(Binde 1,89)
B. Belli parayı ihtiva etmeyen kâğıtlar:	
1. Tahkim nameler	(39,65 TL)
2. Sulh nameler	(39,65 TL)
3.Turizm işletmeleri ile seyahat acentelerinin aralarında düzenledikleri kontenjan sözleşmeleri (Belli parayı ihtiva edenler dâhil)	(222,40 TL)
II. Kararlar ve mazbatalar	

A. Meclislerden, resmi heyetlerden ve idari davalarla ilgili olmayarak Danıştay'dan verilen mazbata, ilam ve kararlarla hakem kararları:	
1. Belli parayı ihtiva edenler	(Binde 9,48)
2. Belli parayı ihtiva etmeyenler	(39,65 TL)
B. (Değişik: 5766/10-c Md.) (Yürürlük: 6.6.2008) İhale Kanunlarına tabi olan veya olmayan resmi daire ve kamu tüzel kişiliğini haiz kurumların her türlü ihale kararları	(Binde 5,69)
III. Ticari işlemlerde kullanılan kâğıtlar	
A. Ticari ve mütedavil senetler:	
1. Emtia senetleri:	
a. Makbuz senedi (Resepise)	(13,95 TL)
b. Rehin senedi (Varant)	(8,25 TL)
c. İyda senedi	(1,55 TL)
d. Taşıma senedi	(0,65 TL)
2. Konşimentolar	(8,25 TL)
3. Deniz ödüncü senedi	(Binde 9,48)
4. İpotekli borç senedi, irat senedi	(Binde 9,48)
B. Ticari belgeler:	
1. Menşe ve Mahreç şahadetnameleri	(13,95 TL)
2. Resmi dairelere ve bankalara ibraz edilen bilançolar ve işletme hesabı özetleri:	
a. Bilançolar	(30,60 TL)
b. Gelir tabloları	(14,85 TL)
c. İşletme hesabı özetleri	(14,85 TL)
3. Barnameler	(1,55 TL)
4. Tasdikli manifesto nüshaları	(6,20 TL)
5. Ordinolar	(0,65 TL)
6. Gümrük idarelerine verilen özet beyan formları	(6,20 TL)
IV. Makbuzlar ve diğer kâğıtlar	
A. Makbuzlar:	
1. Resmi daireler tarafından yapılan mal ve hizmet alımlarına ilişkin ödemeler (avans olarak yapılanlar dâhil) nedeniyle, kişiler tarafından resmi dairelere verilen ve belli parayı ihtiva eden makbuz ve ibra senetleri ile bu ödemelerin resmi daireler nam ve hesabına, kişiler adına açılmış veya açılacak hesaplara nakledilmesini veya emir ve havalelerine tediyesini temin eden kağıtlar	(Binde 9,48)
2. Maaş, ücret, gündelik, huzur hakkı, aidat, ihtisas zammı, ikramiye, yemek ve mesken bedeli, harcırah, Tanzimat ve	(Binde 7,59)

benzeri her ne adla olursa olsun hizmet karşılığı alınan paralar (Ek: 5766/10-ç md.) (Yürürlük: 6.6.2008) (avans olarak ödenenler dâhil) için verilen makbuzlar ile bu paraların nakden ödenmeyerek kişiler adına açılmış veya açılacak cari hesaplara nakledildiği veya emir ve havalelerine tediye olunduğu takdirde nakli veya tediyeyi temin eden kâğıtlar	
3. Ödünç alınan paralar için verilen makbuzlar veya bu mahiyetteki senetler	(Binde 7,59)
4. İcra dairelerince resmi daireler namına şahıslara ödenen paralar için düzenlenen makbuzlar	(Binde 7,59)
B. Beyannameler (Bu beyannamelerin sadece bir nüshası vergiye tabidir):	
1. Yabancı memleketlerden gelen posta gönderilerinin gümrüklenmesi için postanelerce gümrüklere verilen liste beyannamelerde yazılı her gönderi maddesi için	(0,65 TL)
2. Vergi beyannameleri	
a. Yıllık gelir vergisi beyannameleri	(39,65 TL)
b. Kurumlar vergisi beyannameleri	(53,00 TL)
c. Katma değer vergisi beyannameleri	(26,25 TL)
d. Muhtasar beyannameler	(26,25 TL)
e. Diğer vergi beyannameleri (damga vergisi beyannameleri hariç)	(26,25 TL)
3. Gümrük idarelerine verilen beyannameler	(53,00 TL)
4. Belediye ve il özel idarelerine verilen beyannameler	(19,55 TL)
5. Sosyal güvenlik kurumlarına verilen sigorta prim bildirgeleri	(19,55 TL)
6. (Ek:5838/15 md.) (Yürürlük: 28.02.2009) Elektronik ortamda birlikte verilen muhtasar beyanname ve sigorta prim bildirgesinden sadece muhtasar beyanname için	(31,15 TL)
C. Tabloda yazılı kâğıtlardan aslı 1,00 Türk lirasından fazla maktu ve nispi vergiye tabi olanların resmi dairelere ibraz edilecek özet, suret ve tercümeleri.	(0,65 TL)

Kaynak: (Sümer, 2013, s. 127)

Damga Vergisi Kanunu 22. maddesi a bendine göre; "Maliye Bakanlığınca belirlenen mükellefler, kurum ve kuruluşlar tarafından bir ay içinde düzenlenen kâğıtların vergisi, ertesi ayın yirmi üçüncü günü akşamına kadar vergi dairesine bir beyanname ile bildirilir ve yirmi altıncı günü akşamına kadar ödenmektedir, b bendinde ise (a) bendi dışındaki hallerde, kâğıdın düzenlendiği tarihi izleyen on beş gün içinde vergi dairesine bir beyanname ile bildirilir ve aynı süre içinde ödenir." hükmü

bulunmaktadır. Yine, aynı kanunun 23. maddesi "Genel bütçeli daireler dışında kalan ve istihkaktan kesinti yapmak durumunda bulunan daire ve müesseseler tarafından bir ay içinde kesilen Damga Vergisi, ertesi ayın yirmi üçüncü günü akşamına kadar ödemenin yapıldığı yer vergi dairesine bir beyanname ile bildirilir ve yirmi altıcı günü akşamına kadar ödenmektedir." hükmü doğrultusunda, damga vergisinin her ayın yirmi üçünde beyan edilmesi ve yirmi altısında ödenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

3.5.1.6. İlan ve Reklam Vergisi

Günümüzde, ekonomik yapı içerisinde reklam faaliyetlerin önemli bir yer aldığı aşikârdır. Bankalar da geliştirdikleri yeni ürünleri kamuoyuna duyurmak amacıyla reklam faaliyetlerine önemli bir bütçe ayırdıkları tartışılmaz bir konudur. Bankaların yaptıkları reklamlardan dolayı İlan ve Reklam Vergisi ödeme zorunluluğu bulunmaktadır. Belediye Gelirleri Kanununa göre ödenen vergiler kurum kazancı tespitinde gider olarak dikkate alınmaktadır.

2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu'nun 12. maddesi gereğince; "Belediye sınırları ile mücavir alanları içinde yapılan her türlü ilan ve reklam, İlan ve Reklam Vergisine tabidir." Dolayısıyla, İlan ve Reklam Vergisi'nin konusu, belediye sınırları ile mücavir alanlar içinde yapılan her türlü ilan ve reklam faaliyetleri meydana getirmektedir. Bu kapsamda ilan ya da reklam verdikleri zaman bankalar da öteki işletmeler gibi ilan ve reklam vergisi ödemekle mükelleftir (Resmi Gazete, 1981). İlan ve Reklâm Vergisi mükellefleri, ilan ve reklamı kendi adına yapan veya yaptıran gerçek ya da tüzel kişilerdir. İlan ve reklâm işlerini alışılmış meslek olarak yerine getirenler, başkaları adına yaptıkları ilan ve reklâmlara ait vergileri mükellefler adına ilgili belediyeye yaptırmakla sorumludur.

2464 sayılı Kanunun 16. maddesi hükmünce; "Vergiye tabi ilan ve reklamlarda, ilan ve reklam işinin mükellefçe yapılması halinde ilan veya reklam işinin yapılmasından önce mükellef tarafından, ilan ve reklam işinin bu işi mutad meslek olarak ifa edenler tarafından yapılması halinde ilan ve reklam işini yapanlarca ilan veya reklamın yapıldığı ayı takip eden ayın 20. günü akşamına kadar verilecek beyanname üzerine, tarh ve tahakkuk ettirilmektedir. Beyannameler vergi, ilan ve reklamların yayınlandığı,

dağıtıldığı veya teşhir edildiği mahallin belediyesine verilir, İlan ve Reklam Vergisi, beyanname verme süresi içinde ödenmektedir" (Resmi Gazete, 1981).

3.5.1.7. Çevre Temizlik Vergisi

2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu mükerrer 44. maddesine göre; "belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde bulunan ve belediyelerin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan konut, işyeri ve diğer şekillerde kullanılan binaların çevre temizlik vergisine tabi olduğu, konutlara ait çevre temizlik vergisinin, su tüketim miktarı esas alınmak suretiyle metreküp başına kanunda belirlenmiş olan miktarda çevre temizlik vergisi öderler." hükmü gereğince bankalar da hem sahibi bulundukları hem de kullandıkları binalar dolayısıyla çevre temizlik vergisi mükellefi durumundadırlar" (Resmi Gazete, 1981).

Yine aynı kanun kapsamında belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde bulunan ve belediyelerin çevre temizlik hizmetlerinden faydalanan konut, iş yeri ve diğer şekillerde yararlanılan binalar çevre temizlik vergisine tabidir. Boş bulunan, dolayısıyla hiçbir şekilde kullanılmayan binalar, çevre temizlik vergisine tabi tutulmayacaktır. Belediye sınırları ve mücavir alanlar içinde bulunan ve belediyelerin çevre temizlik hizmetlerinden yararlanan konut, iş yeri ve diğer şekillerde kullanılan binalar çevre temizlik vergisine tabi olduğundan bu verginin mükellefi bu binaları kullanan gerçek ve tüzel kişilerdir. Çevre temizlik vergisi teknik yapısı gereğince su bedeli üzerinden tahsil edildiği için bu verginin kanuni mükellefi adına su aboneliği tesis edilmiş kişilerdir.

3.5.1.8. Değerli Kâğıtlar Kanunu

210 sayılı Değerli Kâğıtlar Kanunu'nun 1. Maddesine göre kâğıtların ve belgelerin değerli kâğıt sayıldığını ve bu kanunun kapsamına giren veya diğer kanunlarla kapsama alınacak olan değerli kâğıtların basımı, dağıtımı ve bedellerinin tahsili ile ilgili usul ve esasları ve bu kâğıtların bedellerini tespite Maliye Bakanlığı'nın yetkili olduğu belirtilmektedir (Resmi Gazete, 1963). 01 Ocak 2013 tarihinden itibaren Değerli Kâğıtlar Kanunu Genel Tebliği 2012/1' e göre yazılı kâğıt ve belgelerden

belirtilen tutarda değerli kâğıt bedeli muhasebe birimleri, yetkili memurlar, noterler ve noterlik görevini yapan memurlar ile bankalar tarafından aşağıdaki belirtilen yeni bedelleri üzerinden satılmaktadır. Kanun'un 3. maddesine 4481 sayılı Kanun'un 12. maddesi ile ilave edilen bentte; "Çekler ilgili bankalarca bastırılır ve satılır. Satılan çeklerin (genel ve katma bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyelere verilen çekler hariç) değerli kağıt bedelleri, bankalarca her ayın yedinci günü akşamına kadar ilgili mal sandıklarına ödenir." hükmü getirilmiştir (Resmi Gazete, 1963). Buna göre bankalar yaptıkları işlemlerden dolayı kanunda yer verilen tabloda belirtilen değerli kağıt bedellerini ödemekle yükümlü olmalarına ilave olarak, müşterilere verdikleri çek karneleri için her bir yaprak için belirlenen değerli kağıt bedelini her ayın yedinci günü akşamına kadar vergi dairelerine ödemek zorundadır.

3.5.1.9. Harçlar Kanunu

Harçlar yarı kamusal nitelikte kamu hizmeti üreten kamu kuruluşlarının sundukları hizmetlerden faydalananlardan faydalanma ölçütleri doğrultusunda aldıkları parasal tutardır. Vergi ile harç arasındaki en önemli ayrım harçlarda karşılık unsuru bulunmasına rağmen vergide karşılık yoktur. 492 sayılı Harçlar Kanunu 1. maddesine göre alınacak harçlar ve tabi oldukları tarifeler Tablo 3.2'de gösterilmektedir.

Tablo 3.2: Alınacak harçlar ve tabi oldukları tarifeler

Alınacak Harçlar ve Tabi Oldukları Tarifeler	
Yargı Harçları	1 Sayılı Tarife
Noter Harçları	2 Sayılı Tarife
Vergi Yargısı Harçları	3 Sayılı Tarife
Tapu ve Kadastro Harçları	4 Sayılı Tarife
Konsolosluk Harçları	5 Sayılı Tarife
Pasaport, İkamet Tezkeresi, Vize ve Dışişleri Bakanlığı Tasdik Harçları	6 Sayılı Tarife
Gemi ve Liman Harçları	7 Sayılı Tarife
İmtiyazname, Ruhsatname ve Diploma Harçları	8 Sayılı Tarife
Trafik Harçları	9 Sayılı Tarife

Kaynak: Resmi Gazete, (1964)

Bankaların yaptıkları işlemlerden dolayı harç ödeme yükümlülüğü vardır. Örneğin; tapu işlemlerinde tapu harcı, dava ve takip işlemlerinde yargı harcı, noter işlemlerinde

noter harcı vb. harçları ödeme yükümlülükleri vardır. 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 1. maddesi kapsamında alınan diploma, ruhsatname ve imtiyazname harçları, aynı Kanunun 8. kısmında düzenlenmiştir. Harçlar Kanunu'nun 8. kısmında, imtiyazname, ruhsatname ve diplomalardan bu Kanuna bağlı (8) sayılı tarifede yazılı olanların harca tabi olduğu ifade edilerek harcın mükellefinin kendilerine bu belgeler verilen kişiler olduğu hükme bağlanmıştır. Söz konusu (8) sayılı tarifenin XI/1 numaralı bölümünde düzenlendiği üzere, bankaların kuruluş ve faaliyetlerine ilişkin izin belgeleri maktu esasta harca tabi bulunmaktadır. Bankalar finansal faaliyetlerinden dolayı 8 Sayılı Tarifenin XI. Bölümündeki finansal faaliyet izin belgesi harçlarına tabidir (Resmi Gazete, 1964).

3.5.2. Bankaların Sorumlu Sıfatıyla Ödedikleri Vergiler

Vergi Usul Kanununa göre; "Vergi sorumlusu, verginin ödenmesi bakımından, alacaklı vergi dairesine karşı muhatap olan kişidir" biçiminde bir tanımlamıştır. Bir başka ifadeyle bir bakıma vergi sorumlusu, kanun koyucu tarafından mükellefin temsilcisi kabul edilmiştir. Buna göre vergi sorumlusunu; "Başkasının vergisini keserek ödemekten sorumlu olanları ifade eden vergi kesen durumundaki vergi sorumlusu, Başkasının vergisini kendi malvarlığından ödemekten sorumlu olanları ifade eden fer'i vergi borçlusu durumundaki vergi sorumlusu, Başkasının şekli vergi ödevlerini doğru yapmaktan sorumlu olanları ifade eden vergi ödevlisi durumundaki vergi sorumlusu şeklinde üç başlık altında ele almaktadır" (Gerçek, 2005, s. 160).

Vergi Usul Kanununa göre, kanunun emredici hükümleri ile yaptıkları ya da yapacakları ödemelerden vergi kesmekten ve verginin tam olarak kesilip ödenmesinden ve de diğer ödevlerin yerine getirilmesinden vergi dairesine karşı muhatap kabul edilen vergi sorumluları, vergi kesen durumundaki vergi sorumlularıdır. Vergi kesen durumundaki vergi sorumluları mükellef adına vergi borcunu kesip vergi dairesine yatırmaktan sorumlu olmakla birlikte bu görevi yerine getirmedikleri durumda bu vergi kendilerinden tahsil edilecektir. Ama sorumlunun bu sıfatla ödemek durumunda kaldıkları vergi için asıl borçlu olan mükelleflere rücu etme hakları vardır.

3.5.2.1. Gelir Vergisi Tevkifatı

Gelir Vergisi Kanunu'nun 94. maddesi gereği bankaların vergi sorumlusu sıfatı bulunmaktadır. Dolayısıyla bankalar söz konusu madde kapsamında hesaben ya da nakden yaptıkları ödemeler çerçevesinde yine kanunda belirtilen miktar ya da oranda vergi kesintisi yaparak Muhtasar Beyanname aracılığı ile beyan ve ödemek mecburiyetindedir. Diğer yandan Gelir Vergisi Kanunu'nun Geçici 67. maddesi de bankalara menkul kıymet işlemlerinden dolayı bazı sorumluluklar vermiştir. Neticede bankalar müesseselerinde işveren sıfatı ile çalıştırdıkları insanlara yaptıkları ödemelerden dolayı ücretler üzerinde, yaptıkları işlemlerden dolayı serbest meslek erbabına yapılan ödemeler ve hazine bonosu, devlet tahvili, repo, mevduat faizleri vb. işlemlerden dolayı ödenen faizler üzerinden sorumlu sıfatıyla gelir vergisi tevkifatı yapmak mecburiyetindedir.

Gelir Vergisi Kanununun 94. maddesinde; "Kamu idare ve müesseseleri, iktisadî kamu müesseseleri, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler, vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadî işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, zirai kazançlarını bilanço veya ziraî işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler aşağıdaki bentlerde sayılan ödemeleri (avans olarak ödenenler dahil) nakden veya hesaben yaptıkları sırada, istihkak sahiplerinin gelir vergilerine mahsuben tevkifat yapmaya mecburdurlar." hükmü getirilmiştir. Bu hüküm kapsamında bankalar da kiraladıkları gayrimenkuller için kira ödemesi yaparken tevkifat yapma mecburiyetindedir (Sağlam vd., 2022, s. 112).

3.5.2.2. Kurumlar Vergisi Tevkifatı

Kamu idare ve kuruluşları, iktisadî kamu kuruluşları, sair kurumlar, ticaret şirketleri, iş ortaklıkları, dernekler, vakıflar, dernek ve vakıfların iktisadî işletmeleri, kooperatifler, yatırım fonu yönetenler, gerçek gelirlerini beyan etmeye mecbur olan ticaret ve serbest meslek erbabı, ziraî kazançlarını bilânço veya ziraî işletme hesabı esasına göre tespit eden çiftçiler; kurumlara avanslar da dahil olmak üzere nakden veya

hesaben yaptıkları aşağıdaki ödemeler üzerinden istihkak sahiplerinin kurumlar vergisine mahsuben aşağıda ifade edilen oranda kesinti yapma mecburiyetindedir.

- Gelir Vergisi Kanunu'nda belirtilen esaslara göre birden fazla takvim yılına yaygın inşaat ve onarım işleri ile uğraşan kurumlara bu işleri ile ilgili olarak yapılan hakediş ödemelerinden %3,
- Kooperatiflere ait taşınmazların kiralanması karşılığında bunlara yapılan kira ödemelerinden %20,
- Her nevi tahvil (ipotek finansmanı kuruluşları ve konut finansmanı kuruluşları tarafından ihraç edilen ipotekli sermaye piyasası araçları, varlık teminatlı menkul kıymetler dahil) ve Hazine bonosu faizleri ile Toplu Konut İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlerden sağlanan gelirlerden (Döviz cinsinden yahut dövize, altına veya başka bir değere endeksli menkul kıymetlerin itfası sırasında oluşan değer artışları kesintiye tâbi tutulmamaktadır);
- Devlet tahvili ve Hazine bonosu faizleri ile Toplu Konut İdaresi ve Özelleştirme İdaresince çıkarılan menkul kıymetlere sağlanan gelirlerden %0,
- Diğerlerinden %10,
- Mevduat faizleri ve katılım hesapları: Türk Parası mevduat hesaplarına verilen faizler üzerinden; 6 ay dahil 6 aya kadar vadeli hesaplarda %15, 6 aydan uzun 1 yıla kadar olan vadeli hesaplarda %12 ve 1 yıldan uzun vadeli hesaplarda %10 oranında stopaj kesintisi yapılması gerekir. Yabancı para döviz tevdiat hesaplarına verilen faizler üzerinden; 6 ay dahil 6 aya kadar vadeli hesaplardan %18, 6 aydan uzun 1 yıla kadar olan vadeli hesaplardan %15 ve 1 yıldan uzun vadeli hesaplardan %13 oranında stopaj kesintisi yapılması gerekir.
- Kâr ve zarar ortaklığı belgesi karşılığı ödenen kâr paylarından %15,
- Kurumlar Vergisi Kanununun 15 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde yer alan menkul kıymetlerin geri alım veya satım taahhüdü ile elde edilmesi veya elden çıkarılmasından sağlanan gelirlerden %15,
- Başbayiler hariç olmak üzere, 14/3/2007 tarihli ve 5602 sayılı Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanunda tanımlanan şans oyunlarına ilişkin olarak; bilet, kupon ve

benzerlerini satanlara, düzenlenen her türlü bahis ve şans oyunlarının oynatılmasına aracılık edenlere, diğer kişilerce çıkartılan bu nitelikteki biletleri satanlara yapılan komisyon, prim ve benzeri ödemelerden %15,

- Vergiden muaf olan kurumlara dağıtılan (Kârın sermayeye eklenmesi kâr dağıtımı sayılmaz.) Gelir Vergisi Kanunu'nun 75 inci maddesinin ikinci fıkrasının (1), (2) ve (3) numaralı bentlerindeki kâr payları (Kurumlar Vergisi Kanununun 15 inci maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca vergi kesintisine tabi tutulan kazançlar hariç) üzerinden %15,
- Emeklilik yatırım fonlarının kazançları hariç olmak üzere, dağıtılsın veya dağıtılmasın, Kurumlar Vergisi Kanununun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinin (1), (2), (3), (4) ve (6) numaralı alt bendinde yazılı kazançlardan %0.

3.5.2.3. Katma Değer Vergisi Tevkifatı

Katma Değer Vergisi Kanunu 9. maddesine göre; "Mükellefin Türkiye içinde ikametgâhının, işyerinin, kanunî merkezi ve iş merkezinin bulunmaması hallerinde ve gerekli görülen diğer hallerde Maliye Bakanlığı, vergi alacağının emniyet altına alınması amacıyla, vergiye tabi işlemlere taraf olanları verginin ödenmesinden sorumlu tutabilir." hükmü mevcuttur. Anlaşıldığı üzere vergi alacağını güvence altına almak amacıyla düzenlenen bu madde sadece ikametgâhı, işyeri, kanuni merkezi ve iş merkezi Türkiye'de bulunmayanlar için öngörülmüş değildir. Maliye Bakanlığı, bunlar haricinde gerekli gördüğü diğer durumlarda da verginin ödenmesinden işleme taraf olanları sorumlu tutulabilmektedir (Resmi Gazete, 1984).

Yine Katma Değer Vergisi Kanunu 9. maddede ifade edilen işlemlere taraf olanlar kendine mal teslim edilen veya hizmet ifa edilen kişi ve kurumlardır. Bunlar verginin tam olarak kesilip ödenmesinden ve buna ilişkin diğer ödevleri yerine getirmekten mükellef gibi sorumludurlar. Yine aynı maddenin kendisine verdiği yetki kapsamında Maliye Bakanlığı Katma Değer Vergisi tevkifatı ile ilgili en son düzenlemeyi 117 Seri No'lu Katma Değer Vergisi Genel Tebliği ile yapılmıştır. Bu tebliğde Katma Değer Vergisi tevkifatına ilişkin teferruatlı düzenlemeler de söz konusudur.

3.5.2.4. Veraset ve İntikal Vergisi Tevkifatı

Servet vergilerinin bazı ülkelerde görülen en eski ve en tipik örneklerinden biri veraset ve intikal vergileridir. Bu verginin konusu veraset yoluyla veya her ne şekilde olursa olsun, karşılıksız olarak bir kişinin malvarlığından diğer bir kişinin malvarlığına intikal eden gayrimenkul veya menkul mallardır. 7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu'nun 1.maddesi "Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunan şahıslara ait mallar ile Türkiye'de bulunan malların veraset tarikiyle veya herhangi bir suretle olursa olsun ivazsız bir tarzda bir şahıstan diğer şahsa intikali Veraset ve İntikal Vergisine tabidir. Bu vergi, Türk tabiiyetinde bulunan şahısların ecnebi memleketlerde aynı yollardan iktisap edecekleri mallara da şamildir. Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetindeki bir şahsın Türkiye hudutları dışında bulunan malını veraset tarikiyle veya sair suretle ivazsız bir tarzda iktisap eden ve Türkiye'de ikametgâhı olmayan ecnebi şahıs bu vergi ile mükellef tutulmaz." hükmünü içermektedir (Resmi Gazete, 1959).

Aynı kanunun 5. maddesi "Veraset ve İntikal Vergisinin mükellefi, veraset tarikiyle veya ivazsız bir tarzda mal iktisap eden şahıstır." demek suretiyle vergi yükümlüsünü belirtmiştir. Veraset ve İntikal Vergisi Kanunun 17. maddesi "Amme idare ve müesseseleri, bankalar, bankerler, kasa kiralayanlar, sigorta şirketleri sair şirket ve müesseseler, mahkemeler ve icra daireleri istihkak sahiplerine bu verginin mevzuuna giren herhangi bir muamele dolayısıyla para ve senet verebilmek için evvelemirde verginin ödenmiş olduğuna dair vergi dairesinden verilmiş bir tasdikname talep etmektedirler. Tasdikname ibraz etmeyen hak sahiplerinin istihkaklarından, veraset yoluyla intikallerde yüzde beş, ivazsız intikallerde yüzde onbeş oranında vergi karşılığı olarak tevkifat yaptıktan sonra, bakiyesini verebilirler. Tevkifatı yapanlar, tevkif ettikleri parayı en geç bir hafta içinde bulundukları yerin mal sandığına yatırmaya ve keyfiyeti bağlı bulundukları vergi dairesine yazı ile bildirmeye mecburdurlar." hükmünü getirmiştir (Resmi Gazete, 1959). Buna göre bankalar istihkak sahiplerine bu verginin konusuna giren herhangi bir işlemden dolayı para ya da senet verebilmek için öncelikle varislerin veraset ve intikal vergisini ödemiş olduklarıyla ilgili dair vergi dairesi tasdiknamesi talep etmek mecburiyetindedir. Buna göre tasdikname ibraz etmeyen hak sahiplerinin istihkaklarından, veraset yoluyla intikallerde %5, ivazsız intikallerde %15, oranında vergi karşılığı olarak tevkifat

yapılması sonrasında bakiyesi verilmektedir. Yapılan tevkifat sonrasında kalan tutar, başka bir şey aranmaksızın hak sahiplerine ödenmektedir. Vergi tevkifatı yapma sorumluluğu yüklenen kuruluş ve kişiler istihkaklar üzerinden yaptıkları tevkifatları, en geç bir hafta içerisinde bulundukları yerin mal sandığına yatırılmaktadır ve keyfiyet bağlı bulunulan tarha yetkili vergi dairesine yazı ile bildirilmektedir.

3.5.2.5. Kullanımını Destekleme Fonu

Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu 12.05.1988 tarih, 88/12944 sayılı karar ile yürürlüğe konmuş olup, kalkınma planı ve yıllık programlarda öngörülen hedeflere uygun olarak yatırımların yönlendirilmesi ve ihtisas kredilerinde kredi maliyetlerinin düşürülmesi amacıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bünyesinde kurulan fondur. Bankalar tarafından kullandırılan kredilerin hesaplanan faizleri üzerinden alınan bu fon kesintisi 15.08.2004 tarihinde resmi gazetede yayınlanan 2004/7735 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nda bankalar ve finansman şirketlerince kullandırılan tüketici kredilerinde Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kesintisi oranı, %15 olarak saptanmıştır. Bu karar ile ticari ve ihtisas kredileri fon kesintisinden istisna edilmiştir. Zaman içinde tüketici kredilerinde fon kesinti oranı %10'a düşürülmüşse de tekrar %15 seviyesine getirilmiştir (Resmi Gazete, 2004). Bunun yanında, kabul kredili, vadeli akreditif ve mal mukabili ödeme şekillerine göre yapılan ithalatta halen %6 oranında, bankalar ve finansman şirketleri dışında Türkiye de yerleşik bireylerin yurt dışından temin ettikleri kredilerde %3 oranında fon kesintisi yapılmaktadır.

Esasında, Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu (KKDF), 1988 yılından bu yana Türkiye'deki bankalar aracılığıyla yurt içi ve yurt dışı kredi imkanları kullanılarak ithal mal bedeline göre tahsil edilen ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na aktarılan tutardır. KKDF'ye konu olan işlemlerin genel özelliği, kredi kolaylığı unsuru içeren işlemlerdir. Bu nedenle kredili ithalat, TC Merkez Bankası'nın YB-96/9 sayılı Genelgesi'nde Türk Parasının Korunması Kanunu'nun İthalata İlişkin Hükümlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelikte tanımlanmıştır. Bu sirküler şunları sağlamaktadir.

- Kapıda ödemeli ithalat,
- Kabul kredili ithalat,

- Vadeli akreditifli ithalat, kredili ithalattır.

Söz konusu genelge kapsamındaki bu ithalat ödeme yöntemleri, söz konusu kredilerin, malın fiili ithalatının gerçekleşmesinden sonra ithalat ödemesi bedeli üzerinden ithalatçıya verilmesi nedeniyle KKDF'ye tabidir. 10 Nisan 2015 Tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 2015/7511 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bazı malların ithalatında KKDF oranı %0 olarak belirlenmiştir. Kapıda ödeme, kabul kredisi ve vadeli akreditifli ithalatta KKDF oranı 13 Ekim 2011 tarihinden geçerli olmak üzere Bakanlar Kurulu Kararı ile %6'ya yükseltilmiştir. Ancak, yeni yürürlüğe giren 2015 Sayılı KHK ile birlikte /7511, bazı malların ithalatında (hayvansal ve bitkisel tarım ve gıda ürünleri, tütün, metal cevheri, mineral yakıtlar ve yağlar, inorganik ve organik kimyasallar ve tıbbi ilaçlar, elektrikli cihazlar, hava araçları ve gemiler) %6 oranı %0'a düşürülmektedir. 2015/7511 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile yukarıda belirtilen mallara ek olarak nükleer reaktör, kazan, makine, mekanik cihaz ve aletler ile bunların aksam ve parçaları da %0 KKDF'ye tabidir. Sonuç olarak, KKDF'nin katma değer vergisi değerlendirmesine dahil olması nedeniyle, KKDF oranında bir küçültme, vergi maliyetlerinin düşmesine neden olur. Bu bağlamda, bazı mallar için sıfırlanmış KKDF oranının bu mallara ilişkin sektörlerin gelişimini teşvik etmesi beklenmektedir (Kılıc ve Partners, 2015).

4. BÖLÜM
KURUMLAR VERGİSİ PLANLAMASI ETKİNLİĞİNİN ARAŞTIRILMASI: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BİR UYGULAMA

Tezin üçüncü bölümünde kurumlar vergisi planlaması etkinliğinin araştırılmasına yönelik olarak Türk Bankacılık Sektörü üzerine ekonometrik analiz yapılmıştır. Bu kapsamda ilgili bölümde literatür taraması, araştırmanın amacı ve önemi, sınırlılıkları, araştırmanın veri seti ve yöntemi ile, araştırmaya ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Literatür Taraması

Vergi planlamasının etkinliği üzerine ulusal ve uluslararası çalışmalar incelendiğinde, çalışmaların çoğunluğunun teorik olarak incelendiği görülmektedir. Ampirik çalışmalarda ise vergi planlaması için farklı yöntemler kullandıkları gözlemlenmektedir. Ayrıca yapılan ulusal ve uluslararası çalışmaların çoğunlukla firmalardaki vergi planlaması üzerine olduğu tespit edilmiştir. Bankacılık sektöründeki vergi planlaması etkinliği üzerine çok fazla çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda, güncel çalışmalardan bazıları ve elde ettikleri sonuçlar aşağıdaki gibi özetlenmiştir.

Armstrong vd. (2012) çalışmalarında, vergi direktörünün teşvikleri ve GAAP ile nakit etkin vergi planlamaları, defter-vergi açığı ve vergi saldırganlığı önlemleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bulgularda, vergi müdürünün teşvik tazminatının, GAAP efektif vergi oranı ile güçlü bir negatif ilişki gösterdiğini, ancak diğer vergi özellikleriyle çok az ilişki gösterdiği tespit edilmiştir. Khaoula ve Ali (2012) ise, gelişmekte olan bir ülkede yönetim kurulu niteliklerinin kurumlar vergisi planlaması üzerinde bir etkisi olup olmadığını araştırmışlardır. Sonuçta, yönetim kurulu nitelikleri vergi planlamasını önemli ölçüde etkilemektedir. Efektif vergi oranları ile yönetim kurulu nitelikleri arasında negatif bir ilişki söz konusu iken, yönetim kurulundaki çeşitlilik pozitif bir ilişki göstermektedir. Yönetim kurulu büyüklüğü, bağımsız yöneticiler ve kurumlar vergisi planlaması arasında da bir ilişki bulunamamıştır.

Bariyima ve Cletus (2014) çalışmalarında, Nijerya bankalarında kurumsal yönetim üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla vergi planlamasını araştırmışlardır. Bulgular, vergi planlamasının Nijerya bankalarında kurumsal yönetim üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu, ancak tahakkuk eden vergi tasarruflarının vergi planlama maliyetlerinden önemli ölçüde daha fazla olmadığını ortaya koymuştur. Çalışmada, vergi planlaması bankanın kaynakları üzerinde yönetime aşırı yetki verdiğinden ve bankaların piyasa değerini artırsa da iyi kurumsal yönetim kurallarını ihlal ettiğinden, Nijerya bankalarının denetim komitesine vergi inceleme sorumluluklarının yüklenmesi önerilmiştir. Mucai vd. (2014) ise, vergi planlamasında sermaye varlıklarına yapılan harcamaların ne ölçüde olduğunu, Sermaye Yapısına göre vergi planlamasının küçük işletmelerin performansını nasıl etkilediğini, Reklam harcamaları yoluyla vergi planlamasının küçük işletmelerin performansını nasıl etkilediğini ve vergi planlamasının Hukuk yoluyla nasıl değerlendirildiğini bulmaya çalışmıştır. Çalışma, sermaye yapısına göre vergi planlamasının, yatırımda vergi planlamasının, reklam harcamaları yoluyla sermaye varlık planlamasının etkisi bulunuştur. Çalışmada, küçük ölçekli işletmelerin vergi planlaması konusunda tavsiye almaya hazır olması tavsiye edilmiştir.

Ifada ve Wulandari (2015) çalışmalarında, 2008-2012 yılları arasında Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören imalat dışı şirketlerde ertelenmiş gider ve kazanç yönetimine yönelik vergi planlaması arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Bu çalışmada kullanılan örneklemler 207 imalat dışı şirkettir. Kullanılan analiz yöntemi çoklu regresyon analizidir. Ertelenmiş vergi, şirketin vergilendirilebilir gelirini en aza indirerek yapılan kazanç yönetimi üzerinde bir etkiye sahiptir. Ayrıca vergi planlaması, vergi ödemelerinin en aza indirilmesi açısından kazanç yönetiminde de rol oynamaktadır. Elde edilen sonuçlar ise; (1) Ertelenmiş Vergi Değişkeninin kazanç yönetimine önemli bir etkisinin olduğu, (2) Şirket Büyüklüğü Değişkeninin kazanç yönetimi uygulamalarının artmasına önemli bir etkisinin olmadığı, (3) Vergi Planlama Değişkeninin kazanç artışı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Nar (2015) çalışmasında, vergi planlama aracı olarak indirim ve gider kalemlerinden biri olan Ar-Ge harcamalarının etkinliğini araştırmıştır. Sonuçta ise, vergi planlaması olarak Ar-Ge harcamalarının kullanılması olumsuz etkileri beraberinde getirmektedir

çünkü vergilerin minimum seviyeye indirilmesi, vergi gelirlerinin azalması açısından ciddi tehdit oluşturmaktadır.

Powers vd. (2016) çalışmalarında, CEO performansını değerlendirmek için kullanılan farklı muhasebe ölçütlerinin kurumlar vergisi planlamasının yanı sıra gelir vergileri için finansal raporlama düzeyini nasıl etkilediğini incelemişlerdir. Nakit akışı metriklerini kullanan firmaların, kazanç metriklerini kullanan firmalardan daha düşük Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı (GAAP) ve nakit etkin vergi oranları (ETR) tahmin edilmiştir. Vergi sonrası kazanç metriklerini kullanan firmaların daha düşük GAAP ETR'leri rapor ettiğini, ancak vergi öncesi kazanç metriklerini kullanan firmalarla benzer nakit ETR'ler rapor edildiği tespit edilmiştir. Bulgular, vergi sonrası kazanç ölçütlerini kullanan firmaların, yabancı kazançları kalıcı olarak yeniden yatırılmış olarak belirleme olasılığının daha yüksek olduğunu ve vergi belirsizliği için daha düşük isteğe bağlı rezervlere sahip olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, her iki firma türünün de benzer seviyelerde vergi planlaması yaptığı, ancak CEO'ları vergi kazanç sonrası ölçütleriyle değerlendiren firmaların farklı finansal raporlama seçeneklerini teşvik ettiği görülmektedir.

Batun Çölgezen (2016) çalışmalarında, uluslararası vergi planlamasına ilişkin sorunlar ve olası çözümler Caterpillar şirketi örneği üzerinden analiz edilmektedir. Sonuç olarak, 2000'den 2012'ye kadar olan on üç yıl içinde, Caterpillar şirketi vergilendirilebilir kârını Caterpillar şirketin İsviçre yan kuruluşu CSARL'a kaydırmıştır ve yaklaşık 2,4 milyar ABD doları tutarında ABD vergisini ödemekten kaçınmıştır. Caterpillar şirketinin benimsediği vergi stratejisi, stratejinin ekonomik özden yoksun olup olmadığı ve Caterpillar şirketi ile CSARL arasındaki anlaşmaların emsallere uygunluk ilkesini ihlal edip etmediği gibi birçok soruyu gündeme getirmiştir.

Gökten ve Karabudak (2017) çalışmalarında, uluslararası vergi planlamasının kavramsal çerçevesi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, Hollanda'da yerleşik bir şirket tarafından Türkmenistan'da sivil iş yapmak için Türkiye merkezli yapılanmayı içeren bir vaka çalışması ile uluslararası bir vergi planlaması uygulaması gösterilmiştir. Bu durum için önerilen uluslararası vergi planlaması yapısı, geleneksel

yaklaşımla karşılaştırıldığında Hollanda'da yerleşik şirketin vergi yükünde yüzde yarım azalma sağlamaktadır. Sonuçta, uluslararası vergi planlamasının vergiden kaçınma için faydalı ve yararlı yapılandırılmış bir finansman aracı olduğunu iddia eden çalışmanın kavramsal çerçevesini desteklemektedir.

Yimbila (2017) çalışmalarında, iyi yönetişim yapılarının varlığında Gana'daki bankaların vergi planlaması ve performansı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma, örneklenmiş 18 ticari bankanın on yıllık bir dönem için 2004-2014 yıllık raporlarından elde edilen panel verilerini kullanmıştır. Sonuçlar, ortalama olarak Gana'daki bankaların yüksek efektif vergi oranına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak yabancıların sahip olduğu bankaların, Gana'nın sahip olduğu bankalardan daha yüksek efektif vergi oranlarına sahip olması, Gana'nın sahip olduğu bankaların, çalışma dönemi için vergi yüklerini yönetmede yabancılara ait bankalardan daha etkili olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca vergi planlaması ile performans arasında önemli bir negatif ilişki olduğunu göstermektedir. Kurumsal yönetimle ilgili olarak bulgular, kurumsal yönetimin vergi planlaması ve performans arasındaki ilişkiyi yumuşattığını ortaya koymaktadır. Çalışma, Gana'daki bankaların, yönetime etkin vergi planlaması için parasal teşvikler verilmesini sağlamak için bir sistem sürdürmeleri gerektiğini önermektedir.

Çelebi ve Özcan (2018) çalışmalarında, çok uluslu şirketler tarafından en yaygın olarak kullanılan agresif vergi planlama yöntemlerinden biri olan transfer fiyatlandırması düzenlemeleri, Türkiye ve seçilen ülkeler için değerlendirilmiştir. Bu kapsamda ülkelerin transfer fiyatlandırması denetim süreçlerini ayrıntılı olarak planladıkları ve her aşamanın içeriğini önceden mükellefe açıkladıkları ve mükellefin temyiz hakkını daha etkin kullandıkları tespit edilmiştir. Türkiye, incelenen diğer ülkelerle aynı yöntem ve teknikleri kullanarak denetim sürecini ayrıntılı olarak açıklamamıştır.

Delgado vd. (2018) çalışmalarında, vergi planlamasını test etmek için Almanya'daki efektif vergi oranı (ETR) ile şirket büyüklüğü arasındaki ilişkiyi araştırılmışlardır. Sonuçlar, dağılımın ilk nicelikleri için pozitif bir işaret ve dağılımın son kısmında negatif bir işaret ile doğrusal olmayan bir ilişki göstermektedir. Ek olarak, kaldıraç,

envanter yoğunluğu ve varlıkların getirisinin ETR'nin önemli belirleyicileri olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde, Salaudeen ve Eze (2018) ise Nijerya Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören finansal olmayan firmaların Kurumsal Efektif Vergi Oranlarını (ETR'ler) incelemektedir. Çalışma ayrıca Nijerya ekonomik sektörlerinde vergilendirmenin tarafsızlığını ölçmekte ve ETR'ler ile firmaya özgü büyüklük, kaldıraç, karlılık, sermaye yoğunluğu, envanter yoğunluğu, emek yoğunluğu ve denetçi türü özellikleri arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Sonuçlar, çalışma döneminde ETR'lerin Yasal Vergi Oranından daha düşük olduğunu ve ETR'de ekonominin bir sektöründen diğerine farklılıklar olduğunu göstermektedir. Çalışma ayrıca, daha büyük ve daha karlı firmaların yüksek vergi yükü ile karşı karşıya olduğunu, yüksek kaldıraç, sermaye yoğunluğu ve vergi uzmanı (denetçi tipi) olan firmaların daha düşük ETR ile karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. ETR ile emek yoğunluğu arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Ünsal vd. (2019) çalışmalarında, Türk bankacılık sektöründe vergi planlaması incelenmektedir. Bu kapsamda bankalara ilişkin finansal veriler kullanılarak iki farklı model aracılığıyla ikili lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Birinci modelde bankaların vergi planlaması nakit efektif vergi oranları esas alınarak belirlenirken, ikinci modelde genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri efektif vergi oranı esas alınarak belirlenmektedir. Bulgular, birinci modelde sektör paylarının ve aktif karlılığının bankaların vergi planlaması olasılığını sırasıyla %36,1 artırdığını ve %3,73 azalttığını göstermektedir. İkinci modelde ise kaldıraç oranı ve aktif karlılığı bankaların vergi planlaması olasılığını sırasıyla %5,6 oranında azaltmakta ve %10,9 oranında artırmaktadır. Taşkın ve Peker (2019) ise, işletmelerin vergiye karşı yasal bir davranışı olan vergi planlamasını ele almak ve agresif vergi planlaması uygulamalarının vergi planlamasının kötüye kullanılması olarak vergi sistemleri üzerindeki etkilerini belirlemek ve bu olguların meslek mensuplarının oluşturduğu algıyı değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Bulgular, muhasebe meslek mensuplarının vergi planlaması konusunda yüksek seviyede farkındalığa sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Fagbemi vd. (2019) çalışmalarında, Nijerya'daki sistemik olarak önemli bankaların kurumlar vergisi planlamasını ve finansal performansını incelemişlerdir. Bu çalışma, etkin vergi oranının finansal performans üzerinde olumsuz ve önemli bir etkiye sahip

olduğunu göstermiştir. Nijerya'daki sistemik olarak önemli bankaların finansal performansı üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkisi vardır, oysa sermaye yoğunluğu ve kiralama seçeneği ülkedeki sistemik olarak önemli bankaların mali performansı üzerinde önemsiz bir etki göstermiştir. Çalışma, kurumlar vergisi planlamasının benimsenen vergiye bağlı olarak mali performansı etkilediği sonucuna varılmıştır.

Sivolapenko ve Sapozhnikova (2020) çalışmalarında, Rusya Federasyonu'ndaki kuruluşlar tarafından kullanılan vergi yükünü azaltmak için etkili bir araç olarak vergi planlama yöntemini incelemişlerdir. Genel vergilendirme rejimini kullanırken vergi ödemesinin boyutunun, tahakkuk eden gelir rejimindeki tek vergiyi kullanmaktan 84 kat daha büyük olduğuna dikkat etmek önemlidir, bu da bize bir kez daha vergi planlamasının organizasyondaki etkinliğini ve önemini kanıtlamaktadır. Sonuçta, yanlış vergi matrahını seçmek bile büyük miktarda fazla ödeme gerektirebilir. Bu nedenle, örneğin, basitleştirilmiş bir vergilendirme sistemi (vergi matrahı - gelir) kullanıldığında, toplam vergi ödemesi tutarı, aynı vergi rejimini uygularken olduğundan 3 kat daha azdır.

Erasmus ve Uwikor (2021) çalışmalarında, Nijerya'daki kote bankaların vergi planlama stratejileri ile finansal performansı arasındaki ilişkiyi ampirik olarak incelemiştir. Bulgular, efektif vergi oranı, ince kapitalizasyon ve sermaye yoğunluğunun Nijerya'daki kote bankaların özkaynak karlılığı üzerinde negatif ve önemsiz bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, etkin vergi oranı, ince kapitalizasyon ve sermaye yoğunluğunun Nijerya'daki kote bankaların hisse başına kazançları üzerinde olumsuz ve önemsiz bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışma, vergi planlama stratejilerinin, Nijerya'daki kote bankaların finansal performansına yol açan vergi yükümlülüklerini azalttığı sonucuna varmıştır.

Schwab vd. (2022) çalışmalarında, firmaların yatırım ve finansman kararları verilince vergi sonrası getirileri ne kadar verimli bir şekilde maksimize ettiğini yakalayan etkin bir vergi planlaması ölçüsü geliştirmek için veri zarflama analizini (DEA) kullanmışlardır. Sonuçlar, vergi planlamasının yüksek vergi sonrası getirilerle, daha düşük vergi ve vergi dışı maliyetlerle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Vergi planlaması ile ilgili yapılan ulusal ve uluslararası çalışmalarda görüldüğü üzere, çalışmaların çoğunluğu işletmelerin finansal performansları için uyguladıkları vergi planlaması ile ilgili olduğu görülmektedir. Ayrıca vergi planlamasında genellikle efektif vergi oranı değişkeni kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde ise, hem bankacılık sektörü hem de işletmeler için yapılan vergi planlamasının kurumsal yönetim üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu ve yapılan vergi planlaması ile hem bankaların hem de işletmelerin maliyetlerde tasarruf ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bankacılık sektörü üzerine vergi planlaması ile ilgili ulusal ve uluslararası çalışmasının çok kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu bakımdan yapılan bu çalışmanın literatürde bulunan bu boşluğun doldurulması ile katkı yapması öngörülmektedir.

4.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İşletmeleri vergi planlaması yapmasına yönlendiren temel gücün yasal mevzuatlar olduğu gözlemlenmektedir. İşletmeler mali mevzuatta yer alan teşvik ve indirimlerden faydalanmak için, istatistiki regresyon yöntemlerinden en uygun olanı kendi yönetimleri içerisinde belirleyerek belirli bir program çerçevesinde vergi planlamasını en etkin şekilde kullanma ve değerlendirme düşüncesi oluşturmaktadır.
Bu çalışmada Türk bankacılık sektöründeki vergi planlaması etkinliğinin hem Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranına hem de Nakit Efektif Vergi Oranı göre hesaplanarak elde edilen ekonometrik model ile tahmin edilmesi amaçlanmıştır. Böylelikle, Türk bankacılığında vergi planlamasının yapılmasından hangi faktörlerin etkili olduğununum ortaya konulması amaçlanmaktadır.

4.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma, 2015-2020 dönem aralığı içerisinde faaliyet gösteren kamu, özel ve yabancı sermayeli 16 bankadan (Vakıfbank, Ziraat Bankası, Halkbank, İş Bankası, Akbank, Yapı Kredi Bankası, Fibabanka, Şekerbank, Anadolu Bank, Türk Ekonomi Bankası, Garanti Bankası, Denizbank, QNB Finansbank, ICBC Türkiye Bankası, HSBC bankası ve Citibank) oluşmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın kapsamına giren bankalar seçilirken ilgili dönem aralığında diğer bankaların verilerine ulaşım kısıtlı olduğundan verilerine düzenli şekilde ulaşılabilen kurumlar analize dahil edilmiş ve

çalışmanın ilk sınırlılığı belirlenmiştir. Çalışmanın ikinci sınırlılığı ise, araştırmanın 6 yıllık gibi bir dönem aralığındaki bankacılık verileri kapsamında yapılmıştır. Dolayısıyla, araştırmanın zaman aralığı bir diğer sınırlamadır.

4.4. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Seti

Çalışmanın bu bölümünde, analiz kapsamında kullanılan veriler ve yönteminden bahsedilmektedir. Bu çerçevede ilk olarak vergi planlamasının nasıl ölçüldüğüne değinilecek ve sonrasında araştırmadaki veri seti incelenecektir. Ayrıca, araştırmada kullanılan verilerin nasıl belirlendiği ve araştırmada kullanılan yöntemler sırasıyla ele alınacaktır.

4.4.1. Vergi Planlamasının Ölçülmesi

Vergi planlamasının kurumlarda tespit edilmesi oldukça zordur çünkü vergi planlaması kavramının gelecek ile ilgili amaçlar kapsamasıdır. Kurumların veya bankaların vergi planlaması kapsamındaki amaçlara ulaşabilmesi çeşitli araçlar kullanması gerekmektedir ve vergi planlamasında kullanılan bu araçlar kurumlara ve işletmelere göre değişiklik gösterebilir. Literatürde vergi planlamasının tespit edilmesinde en çok kullanılan kıstaslar ise aşağıdaki gibidir (Ünsal vd., 2019, s. 20).

- Nakit Efektif Vergi Oranı (CASH ETR): Dyreng vd. (2008) tarafından bulunan CASH ETR nakit vergi ödemelerinin ertelenmesini ifade etmektedir. CASH ETR aşağıda verilen formüller aracılığı ile hesaplanmaktadır.

$$CASH\ ETR_{it} = \frac{\sum_{t=1}^{N} Nakit\ Vergi\ Odemesi\ _{it}}{\sum_{t=1}^{N} Vergi\ Oncesi\ Gelir_{it} - Ozel\ Maddeler_{it}} \ldots\ldots\ldots\ldots (1)$$

Literatürde birçok çalışma, bankacılık sektöründe vergi planlamasının analizinde CASH ETR kullanmıştır. Örneğin, Seidu vd. (2021), Gallemore vd. (2019) Oyenike vd. (2016) çalışmalarında vergi planlaması analizinde CASH ETR tercih etmişlerdir çünkü nakit efektif vergi oranını kullanarak genel vergi planlamasının ölçülmesidir.

Ayrıca, genel kabul görmüş muhasebe prensipleri efektif vergi oranı yerine nakit efektif vergi oranını kullanmanın avantajı oranı, birincisinin vergi erteleme stratejilerini kapsamasıdır (Hanlon ve Heitzman, 2010).

- Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı (GAAP ETR): GAAP ETR kavramı ise ertelenmiş vergi karşılığının toplamının vergi öncesi gelire oranını ifade etmektedir. Ertelenmiş vergi karşılığının anlamı ise vergi makamlarına karşı borçlu olan vergilerin tahmini cari vergi karşılığıyla defter ve vergi tahakkuk muhasebesi arasındaki farkların vergi etkileridir (Waluyo, 2017). GAAP ETR aşağıda verilen formüller aracılığı ile hesaplanmaktadır.

$$GAAP\ ETR_{it} = \frac{Vergi\ Karsiligi_{it}}{Vergi\ Oncesi\ Gelir_{it}} \text{.....(2)}$$

Overesch ve Wolff (2021), Joshi vd. (2020), Vržina (2018) gibi birçok çalışmada, vergi planlamasını bankalar için ölçerken GAAP ETR kullanmışlardır. GAAP ETR, daha düşük toplam vergi gideriyle sonuçlanan vergi planlama faaliyetlerini yakalamaktadır. GAAP ve Nakit ETR'ler arasındaki fark, GAAP ETR'nin yalnızca kalıcı defter-vergi farklılıkları ile sonuçlanan vergi planlamasını yansıtması, Nakit ETR'nin erteleme stratejilerini de (örneğin, geliri gelecek dönemlere erteleme veya cari döneme kesintileri hızlandırma) yansıtmasıdır (Chen vd., 2018).

4.4.2. Araştırmanın Veri Seti

Vergi planlamasının, birçok sektörün vergi kaçırması ve agresif vergi planlamasından dolayı dikkat çeken ve araştırmalara konu olan bir konudur. Dolayısıyla, bankacılık sektöründe de vergi planlamasının araştırılması hem kurumsal hem de müşteriler bakımından oldukça önemlidir. Yapılan bu çalışmada Türk bankacılık sektöründeki vergi planlaması analiz edilmektedir çünkü bankalarda vergi mükellefi olan kurumsal bir kimliğe sahiptirler. Bu çalışmanın hipotezleri şu şekilde belirlenmiştir.

H_0: Türk bankacılık sektöründe vergi planlaması söz konusudur.
H_1: Türk bankacılık sektöründe vergi planlaması söz konusu değildir.

Çalışmanın ana hipotezi tezin amacı doğrultusunda "bankalardaki vergi planlaması analizi" belirlenmiştir ve alternatif hipotez ana hipotezle kıyas yapıldığında ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda alternatif hipotez oluşturulmuştur.

Belirlenen hipotezler çerçevesinde araştırmanın örneklemi Türk Bankacılık Sektöründe 2015-2020 dönem aralığı içerisinde faaliyet gösteren kamu, özel ve yabancı sermayeli 16 bankadan oluşmaktadır. Analiz kapsamında ele alınan bankalar üç kategoride sınıflandırılmıştır.

1. Devlet Bankaları: Vakıfbank, Ziraat Bankası ve Halkbank ele alınmıştır.
2. Özel Sermayeli Mevduat Bankaları: İş Bankası, Akbank, Yapı Kredi Bankası, Fibabanka, Şekerbank, Anadolu Bank, Türk Ekonomi Bankasıdır.
3. Yabancı Sermayeli Bankalar: Garanti Bankası, Denizbank, QNB Finansbank, ICBC Türkiye Bankası, HSBC bankası ve Citibank analize dahil edilmiştir.

Çalışma kapsamında oluşturulan modellerde kullanılan değişkenler ile ilgili veriler Türkiye Bankalar Birliği veri tabanı ve Finnet'den (Finansal Araştırma Kurulusu) elde edilmiştir. Vergi planlamasında kullanılan bağımsız değişken GAAP ETR değeri ise (1) numaralı formül aracılığı ile elde dilmiştir.

4.4.3. Değişkenlerin Belirlenmesi

Değişkenlerin belirlenmesinde ilk olarak literatürde yapılan çalışmalar değerlendirilmiştir ve vergi planlaması için farklı değişkenlerin ele alındığı görülmüştür. Örneğin, Huseynov ve Klamm (2012) vergi planlamasının hesaplanmasında CASH ETR kullanırken, Dyreng et al. (2008) ise vergi planlaması için GAAP ETR bağımlı değişken olarak ele almıştır. Bankacılık sektöründe vergi planlamasının analiz edilmesi için genellikle bağımlı değişken olarak CASH ETR veya GAAP ETR kullanılmaktadır. Bu bağımlı değişkenler yukarıda verilen formüller ile hesaplanmaktadır. Bu çalışma, vergi planlamasına ilişkin tercih edilen lojistik modelde bağımlı değişken olarak CASH ETR ve GAAP ETR'yi kullanılmıştır. Çalışma kapsamında kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler aşağıda verilen Tablo 4.1'de özetlenmiştir.

Tablo 4.1: Çalışmada kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenler

Değişkenler	Kısaltma	Hesaplamalar
Bağımlı Değişkenler		
Nakit Efektif Vergi Oranı	CASH ETR	$CASH\ ETR_{it} = \frac{\sum_{t=1}^{N} Nakit\ Vergi\ Odemesi\ _{it}}{\sum_{t=1}^{N} Vergi\ Oncesi\ Gelir_{it} - Ozel\ Maddeler_{it}}$
Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı	GAAP ETR	$GAAP\ ETR_{it} = \frac{Vergi\ Karsiligi_{it}}{Vergi\ Oncesi\ Gelir_{it}}$
Bağımsız Değişkenler		
Bankaların ülke genelindeki toplam şube sayısını ifade etmektedir.	(SS)	Şube Sayısı
Her çeşit kısa ve uzun vadeli finansal yatırımlardan elde edilen faiz gelirlerini ifade etmektedir.	Faiz Gelirleri (FG)	Yıllık Faiz Getirisi = (Anapara / 100) x (Faiz Oranı) x Yıl Sayısı
Bankada çalışanların toplam sayısını ifade etmektedir.	Personel Sayısı (PS)	-
Ödenmiş sermaye, hissedarların hisse senedi karşılığında vermiş olduğu nakit veya diğer varlıkların tam tutarı, nominal değer artı fazla ödenen tutardır.	Ödenmiş Sermaye Yapısı (OSY)	Ödenmiş Sermaye = Hisse Sayısı x Hisse Nominal Değeri
Net kar ile sene sonundaki toplam aktifin oranlaması ile elde edilmiştir.	Aktif Karlılık (AK)	Toplam Kar = Net Gelir / Toplam Varlıklar
Bankaların vermiş olduğu kredilerin kısmen veya tamamen geri ödemesi 90 günü geçtiğinde takipteki kredi kapsamına girmektedir.	Takipteki Krediler (TK)	-
Faaliyet kari, genellikle yüzde olarak ifade edilen faaliyet gelirinin net satışlara oranıdır.	Faaliyet Karı (FK)	Faaliyet Karı = Faaliyet Karı / Net Satışlar * 100
Bir şirketin faiz, vergi, amortisman ve amortisman öncesi kazancı, bir şirketin yalnızca faaliyette bulunduğu işin kârlılığının bir ölçüsüdür.	Vergi Öncesi Kar (VOK)	VOK= İşletme Karı + Amortisman Gideri* (*Yukarıdaki formülde faiz ve vergi İşletme Karı'ndan çıkarılmıştır.)
Bir vergi karşılığı, bir şirketin yasal olarak cari yıl için IRS'ye ödemesi beklenen tahmini gelir vergisi miktarıdır. Vergi karşılığı, kurumsal finans departmanlarının gelecekteki olası bir gideri karşılamak için ayırdığı karşılık türlerinden yalnızca biridir.	Vergi Karşılığı (VK)	-

Sürdürülebilir Faaliyetler vergi öncesi kar	Vergi Öncesi Gelir (VOG)	-
Vergi ve yasal yükümlülük karşılığı	Nakit Vergi Ödemesi (NVO)	-
Şirket Aktifleri/Sektör Aktifleri	Sektör Payı (SP)	SP= Şirket Aktifleri/Sektör Aktifleri
Toplam Borçlar/Yıl Sonu Aktifler	Kaldıraç (K)	K= Toplam Borçlar/Yıl Sonu Aktifler
1000 TL	Amortisman (A)	A=1/Varlığın ekonomik ömrü

Çalışmada kullanılan verilerin çarpıklığını azaltmak veya ortadan kaldırmak amacıyla doğal logaritmaları alınarak analize tabi tutulmuştur. Bu çalışmada 16 banka için kullanılan veri seti ve en güncel veriler ile lojistik regresyon analizinin uygulanmasına literatürde rastlanmamıştır. Çalışmanın bu yönüyle özgün bir değer kazanacağı ve literatüre katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

4.4.4. Araştırmanın Yöntemi

Lojistik regresyon analizi, özellikle sosyal bilimler alanında son zamanlarda yaygınlaşan bir yöntemdir. Sebep-sonuç ilişkilerini ortaya çıkarmak için yapılan çoğu sosyo-ekonomik çalışmada incelenen değişkenlerin bir kısmı olumlu-olumsuz, başarılı-başarısız, evet-hayır-memnun değil olarak iki düzeyli verilerden oluşmaktadır. Bu tür bağımlı değişken iki seviyeli veya çok seviyeli kategorik verilerden oluşuyorsa; Lojistik Regresyon Analizi, bağımlı değişken ile bağımsız değişken(ler) arasındaki neden-sonuç ilişkisinin incelenmesinde önemli bir yere sahiptir (Agresti, 1996, s. 4). Ayrıca, lojistik regresyon analizi, normallik ve ortak kovaryans gibi bazı regresyon analizi varsayımlarının karşılanamadığı durumlarda diskriminant analizine ve çapraz tablolara alternatif bir yöntemdir. Bağımlı değişken 0 ve 1 gibi iki düzeyli veya ikiden fazla düzeyli kesikli bir değişken olduğunda uygulanabilir olmasının yanı sıra matematiksel esnekliği ve kolay yorumlanabilirliği bu yönteme olan ilgiyi artırmaktadır (Girginer ve Cankuş, 2008, s. 185). Bundan dolayı, çalışmada klasik doğrusal regresyon analizi yerine lojistik analiz tercih edilmiştir çünkü vergi planlaması kavramının ekseriyetle nitel bir yapıda olmasıdır. Gujarati (2006) çalışmasında bağımlı değişkenin nitel yapıda olması ve iki veya daha fazla kategori

değerinin alması halinde klasik doğrusal modellerin yerine lojistik (Logit) modelin kullanılmasını tavsiye etmiştir.

Lojistik regresyon, onlarca yıldır kullanılan standart matematiksel-istatistik yöntemidir. Açıklayan bağımlı değişkenin sürekli değil ikili – ikili veya alternatif olduğu (açıklayan değişken sürekli ise klasik doğrusal regresyon kullanırız) olduğu durumlarda uygulanır, yani sadece iki değer alabilir. Logit analizi, olayın gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesi olasılığının tahmini ile karakterize edilmektedir. Hesaplanan olasılık bu nedenle 1 veya 0'a eşittir. Bu koşulu oluşturmak için lojistik regresyon içinde logit dönüşümünü gerçekleştirmek gerekmektedir. Bu logit dönüşümü "şans ve umut oranı"na dayanmaktadır. Verilen dönüşüm, bağımlı değişken y ile bağımsız değişkenler vektörü x arasındaki ideal ilişkiyi sağlamaktadır. Bağımsız değişkenin değerleri çok düşükse, y değişkeninin olasılığı sıfıra yakındır ve bağımsız değerleri yüksekse y'nin olasılığı bire yakındır. Lojistik regresyon, kategorik olarak açıklanan değişkeni kullanmaktadır. Lojistik regresyonun amacı (doğrusal regresyona benzer), Y büyüklüğünün xk değişkenine bağımlılığını ifade etmektedir (Park, 2013, s. 155). Gözlenen veriler, satır yerine lojistik eğri ile serpiştirilir ve denklemi şu şekildedir

$$\prod = \frac{e^{\beta+\beta_1 X_1+\cdots+\beta_k X_k}}{1+e^{\beta+\beta_1 X_1+\cdots+\beta_k X_k}} = \frac{1}{1+e^{-(\beta+\beta_1 X_1+\cdots+\beta_k X_k)}}$$

Denklemdeki $\prod$ temerrüt olasılığını, x_k k'inci mali göstergenin değerini ve β_k ise bireysel göstergelerin katsayılarını ifade etmektedir. Bu lojistik fonksiyonun xk değişkenleri finansal göstergeler olarak seçilirken, E k katsayıları tahmin etmek için gereklidir ve bu katsayılar maksimum olabilirlik yöntemi kullanılarak tahmin edilmektedir. Temerrüt olasılığını belirlemek için modelin kalibrasyonunu kullanmak gerekli değildir, bireysel grupta yer alan tüm deneklerin (gözlemlenen şirketler) bilinen olasılıklarının medyanını hesaplamak yeterlidir. Lojistik fonksiyon artabilir ve aynı zamanda azalabilir, ancak değeri her zaman sıfır ile bir arasındadır. Lojistik regresyon, diskriminant analizinin dezavantajlarını ortadan kaldırmaktadır (Klieštik vd., 2015, s. 852). Çalışma kapsamında lojistik modele karar verilmesinde standart lojistik metot tercih edilmiştir ve çalışmada kullanılan modeller aşağıdaki gibidir.

$$L(CASHETR_i) = \beta_0 + \beta_1 SS + \beta_2 FG + \beta_3 PS + \beta_4 OSY + \beta_5 AK + \beta_6 \text{TK} + \beta_7 FK + \beta_8 VOK + \beta_9 VK + \beta_{10} VOG + \beta_{11} NVO + +\beta_{12} SP + +\beta_{13} K + + + \beta_{14} A$$

ve

$$L(GAAPETR_i) = = \beta_0 + \beta_1 SS + \beta_2 FG + \beta_3 PS + \beta_4 OSY + \beta_5 AK + \beta_6 \text{TK} + \beta_7 FK + \beta_8 VOK + \beta_9 VK + \beta_{10} VOG + \beta_{11} NVO + +\beta_{12} SP + +\beta_{13} K + + + \beta_{14} A$$

Bankacılık sektöründe vergi planlamasının analiz edilmesi için oluşturulan bu modeller, bağımlı değişkenlerin farklı hesaplamalara göre seçilmesindendir. Bu kapsamda ilk bağımlı değişken CASH ETR nakit efektif vergi oranı olarak ifade edilirken, GAAP ETR genel kabul görmüş muhasebe prensiplerindeki efektif vergi oranıdır. Bu oranlar yukarıda verilen formüller ile hesaplanmıştır.

4.5. Araştırmanın Bulguları

Lojistik modellerin analiz edilmesinden önce, lojistik modellerindeki değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler (minimum maksimum toplam, ortalama ve standart hata vb.) Tablo 4.2'de verilmektedir.

Tablo 4.2: Tanımlayıcı istatistikler

	N	Min.	Max.	Ortalama	Standart Sapma	Skewness t	Standart Hata	Kurtosis t	Standart Hata
CASH ETR	16	0	1	0,25	0,44721	1,278	0,564	-0,44	1,091
GAAP ETR	16	0	1	0,3125	0,47871	0,895	0,564	-1,391	1,091
SS	16	1,83	3,25	2,7169	0,37564	-1,078	0,564	1,105	1,091
FG	16	5,94	7,68	6,9619	0,60892	-0,483	0,564	-1,469	1,091
PS	16	2	4,39	3,7413	0,69322	-1,237	0,564	0,976	1,091
OSY	16	4,53	6,83	6,2244	0,57291	-1,78	0,564	4,331	1,091
BK	16	4,41	6,9	5,9894	0,79106	-0,726	0,564	-0,705	1,091

TK	16	5,04	7,11	6,4444	0,71359	-0,956	0,564	-0,331	1,091
FK	16	4,65	6,98	6,105	0,75675	-0,646	0,564	-0,895	1,091
VOK	16	4,28	6,37	5,4681	0,71558	-0,361	0,564	-1,477	1,091
VK	16	4,65	6,99	6,1131	0,76447	-0,631	0,564	-0,92	1,091
VOG	16	4,28	6,37	5,4888	0,69899	-0,426	0,564	-1,286	1,091
NVO	16	10,05	11,76	11,0306	0,62459	-0,397	0,564	-1,644	1,091
SP	16	-0,5	1,2	0,4863	0,62241	-0,417	0,564	-1,612	1,091
K	16	1,92	1,97	1,9537	0,01258	-1,284	0,564	2,332	1,091
A	16	4,12	5,86	5,1856	0,5713	-0,823	0,564	-0,697	1,091

CASH ETR: *Nakit Efektif Vergi Oranı;* ***GAAP ETR:*** *Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı;* ***SS:*** *Şube Sayısı;* ***FG:*** *Faiz Gelirleri;* ***PS:*** *Personel Sayısı;* ***OSY:*** *Ödenmiş Sermaye Yapısı;* ***AK:*** *Aktif Karlılık;* ***TK:*** *Takipteki Krediler;* ***FK:*** *Faaliyet Kari;* ***VOK:*** *Vergi Öncesi Kar;* ***VK:*** *Vergi Karşılığı;* ***VOG:*** *Vergi Öncesi Gelir;* ***NVO:*** *Nakit Vergi Ödemesi;* ***SP:*** *Sektör Payı;* ***K:*** *Kaldıraç;* ***A:*** *Amortisman*

Tablo 4.2'ye göre, bankacılık sektöründeki aktif karlılık %5,9, vergi öncesi kar oranı/gelir %5,4, vergi karşılığı ve nakit vergi ödemesinin ortalamasınındı %6,1 olduğu görülmektedir. Tablo 4. 2'de görüldüğü üzere gözlem sayısı 16'dir. Değişkenlerin ortalamalarına bakıldığında ise Nakit Vergi Ödemesi (NVO) değişkenin ortalaması en yüksek seviyede iken, diğer üç değişkenin ortalamaları birbirine yakındır. Aşağıda verilen Tablo 4.3'te ise lojistik modeldeki değişkenler arasındaki korelasyon değerleri bulunmaktadır. Korelasyon analizi, iki sayısal ölçüm arasında doğrusal bir ilişki olup olmadığını, varsa bu ilişkinin yönünü ve şiddetinin ne olduğunu belirlemek için kullanılan bir istatistiksel yöntemdir. Korelasyon katsayısı negatif ise iki değişken arasında ters ilişki vardır, yani "değişkenlerden biri artarken diğeri azalmaktadır" denir. Korelasyon katsayısı pozitif ise "değişkenlerden biri artarken diğeri de artmaktadır" yorumu yapılır.

Tablo 4.3'te korelasyon analiz bulgularına göre, %5 anlamlılık seviyesinde CASH ETR ve GAAP ETR (vergi planlaması) ile şube sayısı arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Diğer değişkenler ile vergi planlaması arasında pozitif veya negatif ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, vergi planlaması ile banka karlılığı, personel sayısı takipteki krediler, faaliyet kari ve vergi karşılığı arasında negatif bir ilişki söz konusudur. Fakat vergi planlaması ile sadece kaldıraç arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Başka bir ifadeyle, vergi planlaması yapıldığında kaldıraç değerinde

de pozitif bir artış söz konusudur. Çalışmada iki bağımsız değişken alındığından dolayı ilk olarak, CASH ETR vergi planlaması sonuçları sunulmaktadır.

Tablo 4.3: Değişkenler arasındaki korelasyon bulguları

	SS	FG	PS	OSY	BK	TK	FK	VOK	VK	VOG	NVO	SP	K	A	CASH ETR	GAAP ETR
SS	1															
FG	0.49	1														
PS	0.49	0.49	1													
OSY	0.43	0.41	0.42	1												
BK	0.47	0.48	0.46	0.43	1											
TK	0.42	0.45	0.46	0.40	0.41	1										
FK	0.46	0.47	0.45	0.43	0.50	0.41	1									
VOK	0.46	0.47	0.45	0.43	0.50	0.40	0.50	1								
VK	0.46	0.48	0.46	0.43	0.50	0.42	0.50	.50	1							
VOG	0.45	0.47	0.44	0.43	0.50	0.40	0.50	.50	0.50	1						
NVO	0.45	0.45	0.45	0.41	0.45	0.39	0.45	.45	0.45	0.45	1					
SP	0.48	0.50	0.49	0.42	0.48	0.46	0.48	.47	0.48	0.47	0.46	1				
K	0.01	-0.01	0.02	-0.01	-.009	0.02	-0.10	-.09	-0.09	-0.10	-0.06	-0.02	1			
A	0.43	0.43	0.46	0.42	0.43	0.45	0.43	.43	0.44	0.43	0.43	0.44	-0.05	1		
CASHETR	-0.19	-0.21	-0.22	-0.14	-0.19	-0.22	-0.18	-.17	-0.19	-0.17	-0.17	-0.21	0.12	-0.20	1	
GAAPETR	-0.11	-0.13	-0.13	-0.06	-0.13	-0.14	-0.12	-.11	-0.13	-0.11	-0.10	-0.13	0.26	-0.14	0.46	1

CASH ETR: *Nakit Efektif Vergi Oranı;* ***GAAP ETR:*** *Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı;* ***SS:*** *Şube Sayısı;* ***FG:*** *Faiz Gelirleri;* ***PS:*** *Personel Sayısı;* ***OSY:*** *Ödenmiş Sermaye Yapısı;* ***AK:*** *Aktif Karlılık;* ***TK:*** *Takipteki Krediler;* ***FK:*** *Faaliyet Kari;* ***VOK:*** *Vergi Öncesi Kar;* ***VK:*** *Vergi Karşılığı;* ***VOG:*** *Vergi Öncesi Gelir;* ***NVO:*** *Nakit Vergi Ödemesi;* ***SP:*** *Sektör Payı;* ***K:*** *Kaldıraç;* ***A:*** *Amortisman*

4.5.1. Nakit Efektif Vergi Oranı Çerçevesinde Yapılan Vergi Planlamasının Analiz Sonuçları

Lojistik regresyon analizinde ilk önce, CASH ETR'nin bağımlı değişken olduğu modele ilişkin bağımlı değişken sınıflandırılması yapılmıştır ve vergi planlamasının yapılma olasılığı ile Tablo 4.4'te gösterilmektedir.

Tablo 4.4: CASH ETR bağımlı değişken sınıflandırılması

Gözlenen		Vergi Planlaması		Tahmin Doğruluğu
		Vergi Planlaması Yapmıyor	Vergi Planlaması Yapıyor	
		(HAYIR) (0)	(EVET) (1)	
Vergi Planlama (CASH ETR)	Vergi Planlaması Yapmıyor (HAYIR) (0)	12	0	100,0
	Vergi Planlaması Yapıyor (EVET) (1)	4	0	0,0
Genel Yüzde				75,4

Tablo 4.4'te, vergi planlaması yapmıyor (HAYIR) 0 olarak kodlanırken, vergi planlaması yapıyor (EVET) 1 olarak kodlanmıştır. Bağımlı değişken CASH ETR'ye göre hesaplanan vergi planlamasının bağımlı değişken olduğu ve başlangıçta bağımsız değişkenlerin olmadığı, sadece sabitin olduğu model için gözlenen değerlerin tahmin doğruluğu %75,4 bulunmuştur. Sabitli modeldeki değerler ise aşağıdaki Tablo 4.5'teki gibidir.

Tablo 4.5: CASH ETR sabitli model

B	S.E.	Wald	df	Sig. (p-Değeri)	Exp(B)
-1,099	0,577	3,621	1	0,057	0,333

Tablo 4.5'te sabitli modelin p değeri 0,05 bulunmuştur. Sabit modelde değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlılık tespit edilememiştir. Bağımsız değişkenlerin

bulunmadığı sabit terimli modele bağımsız değişkenlerin ilave edilmesi durumunda modele sağlayacakları katkının anlamlılığı ise Tablo 4.6'daki gibidir.

Tablo 0.1: CASH ETR vergi planlamasında bağımsız değişkenlerin olmadığı model

		Ki-Kare	df	Sig. (p-değeri)
Değişkenler	SS	0,000	1	0,997
	FG	1,590	1	0,207
	PS	0,953	1	0,329
	OSY	0,096	1	0,757
	BK	4,383	1	0,036
	TK	1,694	1	0,193
	FK	4,133	1	0,042
	VOK	2,757	1	0,097
	VK	4,121	1	0,042
	VOG	3,133	1	0,077
	NVO	1,296	1	0,255
	SP	1,311	1	0,252
	K	1,404	1	0,236
	A	1,447	1	0,229
Genel İstatistik		15,854	14	0,322

CASH ETR: *Nakit Efektif Vergi Oranı;* ***GAAP ETR:*** *Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı;* ***SS:*** *Şube Sayısı;* ***FG:*** *Faiz Gelirleri;* ***PS:*** *Personel Sayısı;* ***OSY:*** *Ödenmiş Sermaye Yapısı;* ***AK:*** *Aktif Karlılık;* ***TK:*** *Takipteki Krediler;* ***FK:*** *Faaliyet Kari;* ***VOK:*** *Vergi Öncesi Kar;* ***VK:*** *Vergi Karşılığı;* ***VOG:*** *Vergi Öncesi Gelir;* ***NVO:*** *Nakit Vergi Ödemesi;* ***SP:*** *Sektör Payı;* ***K:*** *Kaldıraç;* ***A:*** *Amortisman*

Tablo 4.6'da p değeri %5 anlamlılık seviyesinde p-değeri>0,001 olduğundan bağımsız değişkenlerin katkısı istatiksel olarak anlamsızdır. Değişkenler arasındaki ki-kare bağımsızlık testi sonuçlarına bakıldığında, p değeri 0,05'ten küçük ise H_0 hipotezi reddedilmektedir. Eğer 0,05'ten büyük ise H_0 hipotezi kabul edilmektedir. Ki-kare testi, test istatistiği, sıfır hipotezi altında, özellikle Pearson'ın ki-kare testi ve varyantları altında ki-kare dağıtıldığında gerçekleştirmek için geçerli olan bir istatistiksel hipotez testidir. Tablo 4.7'de ise başlangıçtaki model ile bağımsız değişkenlerin yer alacağı model arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını gösteren

Omnibus Test istatistik sonuçları verilmiştir. Omnibus testine ilişkin hipotezler ise aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

H_0: Block-1 ile Block-0 arasında anlamlı bir fark yoktur.

H_1: Block-1 ile Block-0 arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Tablo 4.7: CASH ETR omnibus test sonuçları

	Ki-Kare	sd	Sig. (p-değeri)
Step	27,995	14	0,037
Block	27,995	14	0,037
Model	27,995	14	0,037

Tablo 4.7'e göre, %5 anlamlılık seviyesinde p değeri = 0,03 <0,05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilerek H_1 hipotezi kabul edilmiştir ve bağımsız değişkenlerin olduğu model, sabit terimin olduğu modelden istatistiksel olarak daha anlamlı olduğu sonucu çıkmaktadır. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki varyans dağılımının % kaçını açıkladığına ilişkin model bulguları Tablo 4.8'de verilmiştir.

Tablo 4.8: CASH ETR model özeti

-2 Günlük Olasılığı	Cox & Snell R Kare	Nagelkerke R Kare
38,210[a]	0,675	0,641

[a]*Tahmin, maksimum yinelemeye ulaşıldığından 20 numaralı yinelemede sonlandırıldı. Nihai çözüm bulunamıyor.*

Tablo 4.8'e göre, Cox&Snell R Kare değerine göre bağımlı değişken olan vergi planlamasının yapılmasının varyans olasılığı %67 seviyesinde bağımsız değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Nagelkerke R Kare değerine göre ise vergi planlamasının yapılmasının varyans olasılığı %64 seviyesinde bağımsız değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Anlamlılık seviyesinde 0,03 olduğundan H_0 hipotezi reddedilerek H_1 hipotezi kabul edilmektedir. Kısaca, Cox & Snell R Kare ve Nagelkerke R Kare değerleri, model tarafından açıklanan bağımlı değişkendeki varyasyon miktarının bir göstergesini sağlamaktadır (minimum 0 değerinden maksimum yaklaşık 1'e kadardır). Tahmin edilen değerler ile gözlenen değerler arasında anlamlı bir fark olup olmadığı

için Hosmer ve Lemeshow testi yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 4.9'da verilmiştir. Hosmer ve Lemeshow testine ile ilgili hipotezler ise şunlardır.

H_0: Tahmin edilen değerler ile gözlenen değerler arasında anlamlı bir fark yoktur.
H_1: Tahmin edilen değerler ile gözlenen değerler arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 4.9: CASH ETR hosmer ve lemeshow test sonuçları

Ki-Kare	sd	Sig. (p-değeri)
7,165	6	0,110

Tablo 4.9'a göre, modelin p değeri 0,110 bulunmuştur ve bu değer (0,110>0,05) %5 anlamlılık düzeyinden büyük olduğundan H_0 hipotezi kabul edilmektedir. Başka bir ifadeyle, tahmin edilen değerler ile gözlemlenen değerler arasında anlamlı bir fark yoktur. Böylelikle, modelin iyi bir tahmin gücüne sahip olduğu, verilerle uyumlu olduğu ve tahmin edilen değerlerin gözlemlenen değerlere yakın olduğunu göstermektedir. Hosmer ve Lemeshow testinde genellikle çıktı, bir ki-kare değeri (bir Hosmer-Lemeshow ki-kare) ve bir p-değeri (örneğin, Pr > ChiSq) döndürmektedir. Küçük p değerleri, modelin zayıf bir uyum olduğu anlamına gelmektedir. Çoğu uyum testi gibi, bu küçük p değerleri (genellikle %5'in altında), modelinizin uygun olmadığı anlamına gelmektedir. Önemli Hosmer-Lemeshow testleri, zayıf bir model değil de büyük örneklerden gelen aşırı gücün sonucuysa, Hosmer-Lemeshow testinin daha az gözleme uygulanan aynı modeli nasıl değerlendireceğini araştırmaya değerdir. Tablo 4.9'da görüldüğü üzere p değeri 0,05'ten büyük olduğu için modelin zayıf bir uyum olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı, değişkenlerin bulunduğu modelde bankalar için vergi planlaması yapmalarının olasılık değerlerine bakılmıştır ve bulguları ise Tablo 4.10'da gösterilmektedir.

Tablo 4.10: Değişkenlerin bulunduğu CASH ETR modelinin sınıflandırma tablosu

Gözlenen	Vergi Planlaması		Tahmin Doğruluğu
	Vergi Planlaması Yapmıyor	Vergi Planlaması Yapıyor	
	(HAYIR) (0)	(EVET) (1)	

Vergi Planlama	Vergi Planlaması Yapmıyor (HAYIR) (0)	11	1	95,0
	Vergi Planlaması Yapıyor (EVET) (1)	1	3	75,0
Genel Yüzde				84,0

Tablo 4.10'a göre, 16 bankanın CASH ETR'ye göre hesaplanan vergi planlaması yapmadığı ve gözlenen değerlerden yalnızca 11 bankanın vergi planlaması yapmama olasılığı taşıdığı %95 seviyesinde tahmin edilmiştir. CASH ETR'ye göre hesaplanan vergi planlaması yaptığı yönündeki değerlerden yalnızca 3 bankanın vergi planlaması yapma olasılığı ve diğer 1 bankanın vergi planlaması yapmama olasılığı %75 seviyesinde tahmin edilmektedir. Modelin genel tahmin yüzdesi ise %84 olup, sadece sabitin olduğu modelin genel tahmin yüzdesi %75,4 değerinden büyüktür. Bu durumda bağımsız değişkenlerin modele eklenmesi ile model daha yüksek bir tahmin yüzdesi sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle, modele bağımsız değişkenler eklendiğinde modelin tahmini daha yüksek çıkmıştır. Tablo 4.11'de ise CASH ETR bağımlı değişkeninin lojistik model regresyon analiz sonuçları verilmektedir.

Tablo 4.11: Bağımsız değişkenlerin olduğu CASH ETR lojistik regresyon analiz bulguları

Değişkenler	B	Standart Hata	Wald	df	P değeri	Exp(B)
SS	1,825	1,585	3,001	1	0,042	4,968
FG	0,443	0,896	4,440	1	0,008	1,557
PS	0,460	0,207	5,012	1	0,004	1,000
OSY	-0,012	0,785	1,067	1	0,156	0,988
BK	1,500	0,795	2,018	1	0,099	1,000
TK	-2,001	0,552	4,431	1	0,036	0,999
FK	0,456	0,220	5,190	1	0,005	1,000
VOK	2,040	0,467	6,273	1	0,001	1,000
VK	-1,071	0,760	2,196	1	0,079	0,999
VOG	2,020	0,196	4,174	1	0,025	1,000
NVO	1,001	0,484	2,228	1	0,088	1,001
SP	1,000	0,000	5,082	1	0,003	1,000
K	1,689	0,190	3,016	1	0,044	1,722
A	-0,013	0,785	3,192	1	0,042	0,987
SS	0,500	0,912	1,467	1	0,453	1,000

**Bağımlı Değişken: CASH ETR (Vergi Planlaması)*

***CASH ETR:** Nakit Efektif Vergi Oranı; **GAAP ETR:** Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı; **SS:** Şube Sayısı; **FG:** Faiz Gelirleri; **PS:** Personel Sayısı; **OSY:** Ödenmiş Sermaye Yapısı; **AK:** Aktif Karlılık; **TK:** Takipteki Krediler; **FK:** Faaliyet Kari; **VOK:** Vergi Öncesi Kar; **VK:** Vergi Karşılığı; **VOG:** Vergi Öncesi Gelir; **NVO:** Nakit Vergi Ödemesi; **SP:** Sektör Payı; **K:** Kaldıraç; **A:** Amortisman*

Tablo 4.11'e göre, bağımlı değişken CASH ETR ile bağımsız değişkenlerden amortisman ve personel sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Diğer değişkenler ile vergi planlaması arasında ise istatistiksel olarak anlamlı ilişki söz konusudur. Bankacılık sektöründe bulunan 16 bankanın vergi planlaması (CASH ETR kapsamında) yapma olasılığını şube sayısı, faiz gelirleri, banka karlılığı, takipteki krediler, faaliyet karı, vergi karşılığı, nakit vergi ödemesi, sektör payı ve kaldıraca göre %5 anlamlılık seviyesinde ($p<0,05$) olduğundan dolayı istatistiksel olarak anlamlı olarak etkilemektedir. Başka bir ifadeyle, faiz gelirlerinde ve banka karlılıklarında meydana gelecek değişiklikler bankacılık sektöründe bulunan 16 bankanın vergi planlaması yapma olasılığının logaritmik formu sırasıyla 5,012 ve 4,431 kat arttırmaktadır. Faiz gelirlerindeki ve banka karlılığındaki artışlar bankaların vergi planlaması yapmalarında etkili olabileceklerine yönelik bir olasılığı ifade etmektedir.

Literatür incelendiğinde ise, bazı çalışmalar elde edilen sonuçlar ile ayni doğrultuda iken, bazı çalışmalar farklı sonuçlar bulmuştur. Örneğin, Zemzem ve Ftouhi (2013: 152) çalışmalarında elde edilen sonuçlardan farklı olarak, vergi planlaması ile faiz gelirleri ve banka sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulamamıştır, fakat vergi planlaması ile banka karlılığı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki tespit etmişlerdir. Farklı olarak, Akintoye vd. (2020, 153) vergi planlama stratejileri ile banka karlılık geliri arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır. Bu çalışmada, vergi planlaması ile sektör payı ve kaldıraç arasında da anlamlı ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde, Salawu'da (2017) vergi planlaması ile sektör payı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğunu göstermişlerdir. Ayrıca, kaldıraç değişkeninin firma değeri ile pozitif ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu tespit etmişlerdir. Bu nedenle, çalışmada firmaların daha sağlıklı vergi planlaması uygulamaları oluşturması ve daha yüksek sektör payı için profesyonel vergi danışmanlarının hizmetlerini kullanması tavsiye edilmektedir. Farklı olarak, Mills vd. (1998) çalışmalarında, kaldıracın vergi

planlamasına yapılan harcamalarla ilgili olmadığını belirtmişlerdir ve bulgular vergi planlaması ile firma büyüklüğü ve finansal kaldıraç arasında bir ilişki olduğunu fakat bu ilişkinin negatif olduğudur.

4.5.2. Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı Kapsamında Yapılan Vergi Planlaması Analiz Sonuçları

Çalışmanın bu bölümünde ise, bankaların Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oran kapsamında yaptıkları vergi planlaması analiz sonuçları verilmektedir. GAAP ETR'nin bağımlı değişken olduğu modele ilişkin bağımlı değişken sınıflandırılmasında vergi planlamasının yapılma olasılığı ile Tablo 4.12'deki gibidir.

Tablo 4.12: GAAP ETR bağımlı değişken sınıflandırılması

Gözlenen		Vergi Planlaması		Tahmin Doğruluğu
		Vergi Planlaması Yapmıyor	Vergi Planlaması Yapıyor	
		(HAYIR) (0)	(EVET) (1)	
Vergi Planlama (CASH ETR)	Vergi Planlaması Yapmıyor (HAYIR) (0)	11	0	100,0
	Vergi Planlaması Yapıyor (EVET) (1)	0	5	0,0
Genel Yüzde				68,8

Tablo 4.12'de, bağımlı değişken GAAP ETR'ye göre hesaplanan vergi planlamasının bağımlı değişken olduğu ve başlangıçta bağımsız değişkenlerin olmadığı, sadece sabitin olduğu model için gözlenen değerlerin tahmin doğruluğu %68,8 bulunmuştur. Benzer şekilde, bağımlı değişken CASH ETR'de olduğu gibi modelin uyum tahmini sabit modelde beklenenden düşük çıkmıştır. Sabitli modeldeki değerler ise aşağıdaki Tablo 4.13'teki gibidir.

Tablo 4.13: Sabitli GAAP ETR model

	B	S.E.	Wald	df	Sig. (p-Değeri)	Exp(B)
Sabitli Model	-0,788	0,539	2,137	1	0,144	0,455

Tablo 4.13'te sabitli modelin p değeri 0,144 bulunmuştur ve değişkenler arasında istatistiksel olarak bir anlamlılık söz konusu değildir. Çünkü sabit modelde elde edilen p değeri 0,05'den büyük bulunmuştur. Wald test sonucu ise 2,137'dir. Wald testi, bir modeldeki açıklayıcı değişkenlerin anlamlı olup olmadığını bulmanın bir yoludur. Başka bir ifadeyle, Wald testi, kısıtlamasız tahmin ile bunun sıfır hipotezi altındaki varsayılan değeri arasındaki ağırlıklı mesafeye dayalı olarak istatistiksel parametreler üzerindeki kısıtlamaları değerlendirmektedir. Bağımsız değişkenlerin bulunmadığı sabit terimli modele bağımsız değişkenlerin ilave edilmesi durumunda modele sağlayacakları katkının anlamlılığı ise Tablo 4.14'teki gibidir.

Tablo 4.14: Bağımsız değişkenlerin olmadığı GAAP ETR model

		Ki-Kare	df	Sig. (p-değeri)
Değişkenler	SS	0,106	1	0,136
	FG	0,104	1	0,149
	PS	0,159	1	0,290
	OSY	0,050	1	0,293
	BK	0,061	1	0,204
	TK	0,640	1	0,424
	FK	0,088	1	0,766
	VOK	0,239	1	0,625
	VK	0,043	1	0,835
	VOG	0,226	1	0,634
	NVO	0,239	1	0,866
	SP	0,043	1	0,895
	K	0,226	1	0,496
	A	0,028	1	0,633
	SS	0,017	1	0,136
	FG	0,463	1	0,149
	PS	0,228	1	0,290

CASH ETR: *Nakit Efektif Vergi Oranı;* ***GAAP ETR:*** *Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı;* ***SS:*** *Şube Sayısı;* ***FG:*** *Faiz Gelirleri;* ***PS:*** *Personel Sayısı;* ***OSY:*** *Ödenmiş Sermaye Yapısı;* ***AK:*** *Aktif Karlılık;* ***TK:*** *Takipteki Krediler;* ***FK:*** *Faaliyet Kari;* ***VOK:*** *Vergi Öncesi Kar;* ***VK:*** *Vergi Karşılığı;* ***VOG:*** *Vergi Öncesi Gelir;* ***NVO:*** *Nakit Vergi Ödemesi;* ***SP:*** *Sektör Payı;* ***K:*** *Kaldıraç;* ***A:*** *Amortisman*

Tablo 4.14'te p değeri %5 anlamlılık seviyesinde p-değeri>0,001 olduğundan bağımsız değişkenlerin katkısı istatiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Tablo 4.15'te ise başlangıçtaki model ile bağımsız değişkenlerin yer alacağı model arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını gösteren Omnibus Test istatistik sonuçları verilmiştir. Omnibus testine ilişkin hipotezler ise aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

H_0: Block-1 ile Block-0 arasında anlamlı bir fark yoktur.

H_1: Block-1 ile Block-0 arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

Tablo 4.15: GAAP ETR Omnibus test sonuçları

	Ki-Kare	sd	Sig. (p-değeri)
Step	29,875	14	0,034
Block	29,875	14	0,034
Model	29,875	14	0,034

Tablo 4.15'e göre, %5 anlamlılık seviyesinde p değeri = 0,03 <0,05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilerek H_1 hipotezi kabul edilmiştir ve bağımsız değişkenlerin olduğu model, sabit terimin olduğu modelden daha anlamlı olduğu sonucu çıkmaktadır. Esasında, Omnibus testi mevcut modelin boş (bu durumda, kesişen) modele karşı bir olasılık-oranlı ki-kare testidir. 0,05'ten küçük anlamlılık değeri, mevcut modelin boş modelden daha iyi performans gösterdiğini göstermektedir. Ki Tablo 4.15'te görüldüğü üzere H_1 modeli H_0'dan daha iyi performans göstermektedir. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki varyans dağılımının % kaçını açıkladığına ilişkin model bulguları Tablo 4.16'da verilmiştir.

Tablo 4.16: GAAP ETR model özeti

-2 Günlük Olasılığı	Cox & Snell R Kare	Nagelkerke R Kare
12,010[a]	0,711	0,450

[a] *Tahmin, maksimum yinelemeye ulaşıldığından 20 numaralı yinelemede sonlandırıldı. Nihai çözüm bulunamıyor.*

Tablo 4.16'ya göre, Cox&Snell R Kare değerine göre bağımlı değişken olan vergi planlamasının yapılmasının varyans olasılığı %71 seviyesinde bağımsız değişkenler

tarafından açıklanmaktadır. Cox&Snell R-karenin en yaygın yorumu, regresyon modelinin gözlenen verileri ne kadar iyi açıkladığıdır ve modelde verilerin acikladigi oran %71'dir. Nagelkerke için ise değer aralığı 0 ile 1 arasındadır. Bağımlı değişkenin mevcut modeldeki bağımsız değişkenler tarafından açıklanabilen toplam varyasyonunun oranını ölçmektedir. Nagelkerke R Kare değerine göre ise vergi planlamasının yapılmasının varyans olasılığı %45 seviyesinde bağımsız değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Anlamlılık seviyesinde 0,03 olduğundan H_0 hipotezi reddedilerek H_1 hipotezi kabul edilmektedir. Tahmin edilen değerler ile gözlenen değerler arasında anlamlı bir fark olup olmadığı için Hosmer ve Lemeshow testi yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 4.17'de verilmiştir. Hosmer ve Lemeshow testine ile ilgili hipotezler ise şunlardır.

H_0: Tahmin edilen değerler ile gözlenen değerler arasında anlamlı bir fark yoktur.
H_1: Tahmin edilen değerler ile gözlenen değerler arasında anlamlı bir fark vardır.

Tablo 4.17: GAAP ETR Hosmer ve Lemeshow test sonuçları

Ki-Kare	sd	Sig. (p-değeri)
8,156	6	0,090

Tablo 4.17'ye göre, modelin p değeri 0,09 bulunmuştur ve bu değer (0,09>0,05) %5 anlamlılık düzeyinden büyük olduğundan H_0 hipotezi kabul edilmektedir. Başka bir ifadeyle, tahmin edilen değerler ile gözlemlenen değerler arasında anlamlı bir fark yoktur. Böylelikle, modelin iyi bir tahmin gücüne sahip olduğu, verilerle uyumlu olduğu ve tahmin edilen değerlerin gözlemlenen değerlere yakın olduğunu göstermektedir. Değişkenlerin bulunduğu modelde bankalar için vergi planlaması yapmalarının olasılık sonuçları ise Tablo 4.18'de gösterilmektedir.

Tablo 4.18: Değişkenlerin bulunduğu GAAP ETR modeli sınıflandırma tablosu

Gözlenen	Vergi Planlaması		Tahmin Doğruluğu
	Vergi Planlaması Yapmıyor	Vergi Planlaması Yapıyor	
	(HAYIR) (0)	(EVET) (1)	

Vergi Planlama	Vergi Planlaması Yapmıyor (HAYIR) (0)	9	2	79,0
	Vergi Planlaması Yapıyor (EVET) (1)	1	4	84,0
Genel Yüzde				77,0

Tablo 4.18'e göre, 9 bankanın GAAP ETR'ye göre hesaplanan vergi planlaması yapmadığı ve gözlenen değerlerden yalnızca 2 bankanın vergi planlaması yapmama olasılığı taşıdığı %79 seviyesinde tahmin edilmiştir. GAAP ETR'ye göre hesaplanan vergi planlaması yaptığı yönündeki değerlerden yalnızca 4 bankanın vergi planlaması yapma olasılığı ve diğer 1 bankanın vergi planlaması yapmama olasılığı %84 seviyesinde tahmin edilmektedir. Modelin genel tahmin yüzdesi ise %77 olup, sadece sabitin olduğu modelin genel tahmin yüzdesi %68,8 değerinden büyüktür. Bu durumda bağımsız değişkenlerin modele eklenmesi ile model daha yüksek bir tahmin yüzdesi sağlamaktadır. Bu sonuç CAH ETR değişkeni ile ayni doğrultudadır. Modele açıklayıcı/bağımsız değişkenlerin eklenmesi modelin tahmin yüzdesini yükseltmektedir. Tablo 4.19'da ise GAAP ETR bağımlı değişkeninin lojistik model regresyon analiz sonuçları verilmektedir.

Tablo 4.19: Bağımsız değişkenlerin olduğu GAAP ETR lojistik regresyon analiz bulguları

Değişkenler	B	Standart Hata	Wald	df	P değeri	Exp(B)
SS	3,564	8,062	0,400	1	0,780	6,000
FG	0,351	0,376	0,923	1	0,103	1,570
PS	1,025	0,204	5,234	1	0,001	1,000
OSY	-0,012	0,831	0,020	1	0,000	0,989
BK	1,169	0,780	1,450	1	0,254	1,000
TK	-1,420	0,393	4,010	1	0,025	0,999
FK	0,164	0,216	0,800	1	0,562	1,000
VOK	0,148	0,406	0,250	1	0,849	1,001
VK	-1,265	0,580	2,400	1	0,102	0,999

VOG	1,100	0,155	6,480	1	0,001	1,000
NVO	1,001	0,310	3,000	1	0,043	1,001
SP	1,000	0,720	1,314	1	0,451	1,000
K	2,597	0,522	4,120	1	0,023	3,427
A	-1,005	0,800	1,200	1	0,267	0,995
SS	1,000	0,745	2,000	1	0,168	1,000

*Bağımlı Değişken**:** GAAP ETR (Vergi Planlaması)*

***CASH ETR:** Nakit Efektif Vergi Oranı; **GAAP ETR:** Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı; **SS:** Şube Sayısı; **FG:** Faiz Gelirleri; **PS:** Personel Sayısı; **OSY:** Ödenmiş Sermaye Yapısı; **AK:** Aktif Karlılık; **TK:** Takipteki Krediler; **FK:** Faaliyet Kari; **VOK:** Vergi Öncesi Kar; **VK:** Vergi Karşılığı; **VOG:** Vergi Öncesi Gelir; **NVO:** Nakit Vergi Ödemesi; **SP:** Sektör Payı; **K:** Kaldıraç; **A:** Amortisman*

Tablo 4.19'a göre, bankacılık sektöründe bulunan 16 bankanın vergi planlaması (GAAP ETR kapsamında) yapma olasılığını faiz gelirleri, personel sayısı, banka karlılığı, vergi karşılığı, vergi öncesi gelir ve sektör payına göre %5 anlamlılık seviyesinde ($p<0,05$) olduğundan istatiksel olarak anlamlı olarak etkilediği tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Mills vd. (1998) çalışmalarında, vergi planlaması ile, vergi öncesi gelir, sektör payı, banka karlılığı arasında anlamlı ilişki tespit etmişlerdir. Diğer bir ifadeyle, faiz gelirlerinde ve banka karlılıklarında meydana gelecek değişiklikler bankacılık sektöründe bulunan 16 bankanın vergi planlaması yapma olasılığının logaritmik formu sırasıyla 5,234 ve 4,010 kat arttırmaktadır. GAAP ETR vergi planlamasına göre de faiz gelirlerindeki ve banka karlılığındaki artışlar bankaların vergi planlaması yapmalarına yönlendirmektedir.

Çalışmada, CASH ETR sonucundan farklı olarak, kaldıraç ile vergi planlaması arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu sonuçtan farklı olarak, Mills vd. (1998) vergi planlaması ile finansal kaldıraç arasında anlamlı/negatif ilişki tespit etmişlerdir. Benzer şekilde, Fikriyah ve Herliyansyah (2019) çalışmalarının sonuçları, vergi planlamasının kazanç yönetimi üzerinde pozitif bir ilişki ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu, kaldıraç değişkeninin ise negatif bir ilişkiye sahip olduğu ancak kazanç yönetimi üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna varmıştır. Ancak bu çalışmanın sonuçları, kaldıracın vergi planlamasını etkilemediğini belirten Lestari vd. (2017) tarafından yürütülen araştırma sonuçları ile aynıdır. Miftah'in (2018) finansal

kaldıracın vergi planlaması üzerinde hiçbir etkisinin olmadığını belirten araştırmasının sonuçları da bu çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

4.5.3. Banka Türleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Analiz Sonuçları

Çalışmada, üç farklı banka çeşidi ele alınmıştır ve bu bankalar arasındaki farklılık varyans (ANOVA) analizi ile yapılmıştır. Çünkü, çalışmada ele alınan banka türlerinin sayıları eşit olmadığından regresyon analiz yapılmasına izin verilmemektedir. Ayrıca değişkenlerin banka türlerine göre ortalamalarına bakılmıştır. Varyans analizi olarakta bilinen ANOVA, bir parametrik bağımlı değişken ve bir veya daha fazla bağımsız değişken olduğunda grup ortalamalarındaki farklılıkları tespit etmeye yönelik istatistiksel bir testtir (Sawyer, 2009, s. 27). ANOVA, birkaç örneğin ortalamalarının karşılaştırılmasıyla ilgili istatistiksel bir prosedürdür. İki bağımsız örneklem için ikiden fazla gruba yönelik t-testinin bir uzantısı olarak düşünülebilir. Amaç, sınıf ortalamaları arasındaki önemli farklılıkları test etmektir ve bu, varyansların analizi ile yapılmaktadır. ANOVA, işletme ve ekonomi literatüründe en sık alıntılanan ileri araştırma yöntemidir. Bu teknik, özellikle deneysel sonuçların yorumlanmasında ve diğer işleme parametreleri üzerindeki bazı faktörlerin etkisinin belirlenmesinde önemli bilgilerin ortaya çıkarılmasında çok faydalıdır (Ostertagova ve Ostertag, 2013, s. 256). Bu bağlamda üç banka türüne göre tanımlayıcı istatistiksel sonuçlar Tablo 4.20'de sunulmuştur.

Tablo 4.20: Banka türlerine göre tanımlayıcı istatistiksel analiz sonuçları

		N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	Ortalama için %95 Güven Aralığı		Minimum	Maksimum
						Alt Sınır	Üst Sınır		
SS	A	3	3,0700	0,15620	0,09018	2,6820	3,4580	2,97	3,25
	B	7	2,5657	0,48710	0,18410	2,1152	3,0162	1,83	3,12
	C	6	2,7167	0,14841	0,06059	2,5609	2,8724	2,60	2,97
	Toplam	16	2,7169	0,37564	0,09391	2,5167	2,9170	1,83	3,25
FG	A	3	7,5533	0,11150	0,06438	7,2763	7,8303	7,47	7,68
	B	7	6,9300	0,56636	0,21406	6,4062	7,4538	6,28	7,56
	C	6	6,7033	0,65647	0,26800	6,0144	7,3923	5,94	7,51

	Toplam	16	6,9619	0,60892	0,15223	6,6374	7,2863	5,94	7,68
PS	A	3	4,2867	0,09292	0,05364	4,0559	4,5175	4,21	4,39
	B	7	3,8129	0,49162	0,18581	3,3582	4,2675	3,18	4,39
	C	6	3,3850	0,90013	0,36748	2,4404	4,3296	2,00	4,28
	Toplam	16	3,7413	0,69322	0,17331	3,3719	4,1106	2,00	4,39
ÖSP	A	3	6,4767	0,33650	0,19428	5,6408	7,3126	6,16	6,83
	B	7	6,3286	0,38933	0,14715	5,9685	6,6886	5,78	6,81
	C	6	5,9767	0,79402	0,32416	5,1434	6,8099	4,53	6,62
	Toplam	16	6,2244	0,57291	0,14323	5,9191	6,5297	4,53	6,83
BK	A	3	6,6467	0,22745	0,13132	6,0817	7,2117	6,46	6,90
	B	7	5,8757	0,88707	0,33528	5,0553	6,6961	4,41	6,75
	C	6	5,7933	0,76743	0,31330	4,9880	6,5987	4,70	6,75
	Toplam	16	5,9894	0,79106	0,19777	5,5678	6,4109	4,41	6,90
TK	A	3	6,9900	0,06000	0,03464	6,8410	7,1390	6,93	7,05
	B	7	6,4814	0,57860	0,21869	5,9463	7,0165	5,70	7,11
	C	6	6,1283	0,90778	0,37060	5,1757	7,0810	5,04	7,05
	Toplam	16	6,4444	0,71359	0,17840	6,0641	6,8246	5,04	7,11
FK	A	3	6,7133	0,23629	0,13642	6,1264	7,3003	6,53	6,98
	B	7	6,0000	0,85133	0,32177	5,2126	6,7874	4,65	6,85
	C	6	5,9233	0,74086	0,30245	5,1459	6,7008	4,89	6,88
	Toplam	16	6,1050	0,75675	0,18919	5,7018	6,5082	4,65	6,98
VOK	A	3	6,0567	0,28589	0,16506	5,3465	6,7669	5,81	6,37
	B	7	5,3857	0,78759	0,29768	4,6573	6,1141	4,28	6,21
	C	6	5,2700	0,70333	0,28714	4,5319	6,0081	4,45	6,27
	Toplam	16	5,4681	0,71558	0,17890	5,0868	5,8494	4,28	6,37
VK	A	3	6,7367	0,23352	0,13482	6,1566	7,3168	6,53	6,99
	B	7	6,0086	0,86156	0,32564	5,2118	6,8054	4,65	6,91
	C	6	5,9233	0,74086	0,30245	5,1459	6,7008	4,89	6,88
	Toplam	16	6,1131	0,76447	0,19112	5,7058	6,5205	4,65	6,99
VOG	A	3	6,0567	0,28589	0,16506	5,3465	6,7669	5,81	6,37
	B	7	5,3857	0,78759	0,29768	4,6573	6,1141	4,28	6,21
	C	6	5,3250	0,66944	0,27330	4,6225	6,0275	4,45	6,27
	Toplam	16	5,4888	0,69899	0,17475	5,1163	5,8612	4,28	6,37
NVO	A	3	11,6333	0,11015	0,06360	11,3597	11,9070	11,56	11,76
	B	7	10,9771	0,62439	0,23600	10,3997	11,5546	10,28	11,69
	C	6	10,7917	0,63810	0,26050	10,1220	11,4613	10,05	11,59
	Toplam	16	11,0306	0,62459	0,15615	10,6978	11,3634	10,05	11,76
SP	A	3	1,0700	0,11358	0,06557	0,7879	1,3521	0,99	1,20
	B	7	0,4414	0,62467	0,23610	-0,1363	1,0192	-0,26	1,15

	C	6	0,2467	0,64236	0,26224	-0,4274	0,9208	-0,50	1,05
	Toplam	16	0,4862	0,62241	0,15560	0,1546	0,8179	-0,50	1,20
K	A	3	1,9567	0,00577	0,00333	1,9423	1,9710	1,95	1,96
	B	7	1,9529	0,01113	0,00421	1,9426	1,9631	1,94	1,97
	C	6	1,9533	0,01751	0,00715	1,9350	1,9717	1,92	1,97
	Toplam	16	1,9537	0,01258	0,00315	1,9470	1,9605	1,92	1,97
A	A	3	5,5200	0,11269	0,06506	5,2401	5,7999	5,45	5,65
	B	7	5,1143	0,67231	0,25411	4,4925	5,7361	4,12	5,86
	C	6	5,1017	0,59078	0,24118	4,4817	5,7216	4,20	5,73
	Toplam	16	5,1856	0,57130	0,14283	4,8812	5,4901	4,12	5,86
CASH ETR Vergi Planlaması	A	3	0,2100	0,02646	0,01528	0,1443	0,2757	0,19	0,24
	B	7	0,2471	0,08118	0,03068	0,1721	0,3222	0,20	0,43
	C	6	0,2567	0,05888	0,02404	0,1949	0,3185	0,20	0,36
	Toplam	16	0,2438	0,06469	0,01617	0,2093	0,2782	0,19	0,43
GAAP ETR Vergi Planlaması	A	3	0,2100	0,02646	0,01528	0,1443	0,2757	0,19	0,24
	B	7	0,2471	0,08118	0,03068	0,1721	0,3222	0,20	0,43
	C	6	0,2367	0,08454	0,03451	0,1479	0,3254	0,11	0,36
	Toplam	16	0,2363	0,07284	0,01821	0,1974	0,2751	0,11	0,43

CASH ETR: *Nakit Efektif Vergi Oranı;* ***GAAP ETR:*** *Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı;* ***SS:*** *Şube Sayısı;* ***FG:*** *Faiz Gelirleri;* ***PS:*** *Personel Sayısı;* ***OSY:*** *Ödenmiş Sermaye Yapısı;* ***AK:*** *Aktif Karlılık;* ***TK:*** *Takipteki Krediler;* ***FK:*** *Faaliyet Kari;* ***VOK:*** *Vergi Öncesi Kar;* ***VK:*** *Vergi Karşılığı;* ***VOG:*** *Vergi Öncesi Gelir;* ***NVO:*** *Nakit Vergi Ödemesi;* ***SP:*** *Sektör Payı;* ***K:*** *Kaldıraç;* ***A:*** *Amortisman*

Tablo 4.20'de banka türlerine göre değişkenlerin tanımlayıcı istatistik sonuçları verilmiştir. CASH ETR vergi planlamasında, en yüksek ortalama 0,2567 ile yabancı sermayeli bankalara ait iken, GAAP ETR planlamasına göre en yüksek ortalama özel sermayeli mevduat bankalarına aittir. İki vergi planlamasının 16 banka için ortalamaları da birbirine çok yakındır. Bu durum vergi planlamasının iki değişken kapsamında yapılmasının uygun olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu sonuç literatürdeki birçok çalışma tarafından desteklenmektedir. Örneğin, Chyz vd. (2021), Chen vd. (2018), Graham vd. (2014), Blouin (2014), Armstrong vd. (2012) çalışmalarında vergi planlaması değişkeni olarak CASH ETR and GAAP ETR kullanmışlardır. Diğer bir ifadeyle, vergi planlamasının değişkenler ile yapılmasını uygun görmüşlerdir. Banka türlerine göre değişkenlerin arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı da varyans analizi ile tespit edilebilir. Bu bağlamda yapılan ANOVA analiz sonuçları da Tablo 4.21'de verilmiştir.

Tablo 4.21: ANOVA analiz sonuçları

		Kareler Toplamı	Df	Ortalama Kare	F	P Değeri
SS	Gruplar Arasında	0,534	2	0,267	3,194	0,151
	Grup İçinde	1,583	13	0,122		
	Toplam	2,117	15			
FG	Gruplar Arasında	1,458	2	0,729	3,309	0,139
	Grup İçinde	4,104	13	0,316		
	Toplam	5,562	15			
PS	Gruplar Arasında	1,690	2	0,845	1,990	0,176
	Grup İçinde	5,519	13	0,425		
	Toplam	7,208	15			
OSY	Gruplar Arasında	0,635	2	0,318	0,963	0,407
	Grup İçinde	4,288	13	0,330		
	Toplam	4,923	15			
BK	Gruplar Arasında	1,617	2	0,809	3,353	0,029
	Grup İçinde	7,770	13	0,598		
	Toplam	9,387	15			
TK	Gruplar Arasında	1,502	2	0,751	1,591	0,241
	Grup İçinde	6,136	13	0,472		
	Toplam	7,638	15			
FK	Gruplar Arasında	1,385	2	0,693	1,250	0,319
	Grup İçinde	7,205	13	0,554		
	Toplam	8,590	15			
VK	Gruplar Arasında	1,322	2	0,661	1,352	0,293
	Grup İçinde	6,359	13	0,489		
	Toplam	7,681	15			
VOG	Gruplar Arasında	1,459	2	0,730	1,298	0,306
	Grup İçinde	7,307	13	0,562		
	Toplam	8,766	15			
NVO	Gruplar Arasında	1,203	2	0,601	1,276	,312
	Grup İçinde	6,126	13	0,471		
	Toplam	7,329	15			
SP	Gruplar Arasında	1,381	2	0,690	3,026	0,041
	Grup İçinde	4,430	13	0,341		
	Toplam	5,811	15			
K	Gruplar Arasında	0,000	2	0,000	0,089	0,915
	Grup İçinde	0,002	13	0,000		

	Toplam	0,002	15			
A	Gruplar Arasında	0,413	2	0,207	0,599	0,564
	Grup İçinde	4,482	13	0,345		
	Toplam	4,896	15			
CASH ETR Vergi Planlaması	Gruplar Arasında	0,004	2	0,002	0,502	0,617
	Grup İçinde	0,058	13	0,004		
	Toplam	0,063	15			
GAAP ETR Vergi Planlaması	Gruplar Arasında	0,003	2	0,001	0,246	0,786
	Grup İçinde	0,077	13	0,006		
	Toplam	0,080	15			

CASH ETR: *Nakit Efektif Vergi Oranı;* ***GAAP ETR:*** *Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranı;* ***SS:*** *Şube Sayısı;* ***FG:*** *Faiz Gelirleri;* ***PS:*** *Personel Sayısı;* ***OSY:*** *Ödenmiş Sermaye Yapısı;* ***AK:*** *Aktif Karlılık;* ***TK:*** *Takipteki Krediler;* ***FK:*** *Faaliyet Kari;* ***VOK:*** *Vergi Öncesi Kar;* ***VK:*** *Vergi Karşılığı;* ***VOG:*** *Vergi Öncesi Gelir;* ***NVO:*** *Nakit Vergi Ödemesi;* ***SP:*** *Sektör Payı;* ***K:*** *Kaldıraç;* ***A:*** *Amortisman*

Tablo 4.21'deki ANOVA analiz sonuçlarına göre, banka karlılığı ve sektör payı değişkenlerinde gruplara arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuç bulunmuştur. Bunun anlamı ise, üç banka türünde de banka karlılığı ve sektördeki payları önemli değişkenlerdir. Diğer değişkenlerin p olasılık değerleri incelendiğinde ise, p>0,05'ten büyük olduğu için bankaların karlılığında çok etkili olmadığı görülmektedir. Tablo 4.21'de görülebileceği üzere, otokontrol ölçeği aritmetik ortalamalarının vergi planlaması değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda vergi planlamasının aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (CASH ETR için F=0,502 ve P değeri : 0,617 iken, GAAP ETR için F=0,246 ve P değeri : 0,786 bulunmuştur).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Vergi planlaması, şirketlerin vergi işlerini yasal olarak azaltmak için bir dizi mekanizmayı içeren vergi işlerini planlama ve yapılandırma yeteneğini ifade eder. Tüm kurum ve firmalar için vergi ödemeleri zorunlu olduğundan planlama, finansal büyüme hikâyesinde önemli bir rol oynar. Vergi planlaması ile kurum ve kuruluşlar, belirli bir süre boyunca minimum risk içeren önemli getiriler elde edecek şekilde vergi ödemelerini düzene sokabilmektedir. Vergi planlaması, firma ve hissedarlar için önemli bir maliyet gerektirir, ancak vergi indirimi vergi sonrası karlarda artışa neden olabilir. Bazı fiili ve potansiyel maliyetler, firmaların vergi planlaması yoluyla vergi sonrası karlarını maksimize etmesini engelleyebilir. Ancak, vergi dışı maliyetler, özellikle acente sorunlarından kaynaklananlar olmak üzere, vergi planlama faaliyetleri ile birlikte üretilebilir ve bunlara eşlik edebilir.

İşletmenin finansal ve ekonomik faaliyetlerinin ana görevlerinden biri, vergilerin ve diğer zorunlu ödemelerin ödenmesinden sonra elinde kalan kârın alınmasıdır. Bu nedenle, işletme yönetiminin odak noktası gelirleri artırmak, maliyetleri azaltmak ve vergi ödemelerini en aza indirmek olmalıdır. Bu çerçevede, Türkiye'de kurumlar vergisi bakımından en üst sıralarda yer alan ve alanı her geçen gün daha da büyüyen Türk Bankacılık Sektörü vergisel açıdan bakıldığında vergi planlaması yapabilecek ticari işletmeler arasında yer almaktadır. Nitekim sektör, en yüksek kar açıklayan kurumları da bünyesinde barındırmakta ve vergi planlaması konusunda önemli bir potansiyeli barındırmaktadır.

Bu çalışmada Türk bankacılık sektöründeki vergi planlaması etkinliğinin hem Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranına hem de Nakit Efektif Vergi Oranı göre hesaplanarak elde edilen ekonometrik model ile tahmin edilmesi amaçlanmıştır. Bu calismada hem genel kabul görmüş muhasebe prensipleri hem de Nakit Efektif Vergi Oranı çerçevesinde vergi planlamasının efektif vergi oranına göre belirlenmesi hedefleniştir. Böylelikle, Türk bankacılığında vergi planlamasının yapılmasından hangi faktörlerin etkili olduğununum ortaya konulması amaçlanmaktadır. Vergi planlamasının kurumlarda tespit edilmesi oldukça zordur çünkü vergi planlaması kavramının gelecek ile ilgili amaçlar kapsamasıdır.

Kurumların veya bankaların vergi planlaması kapsamındaki amaçlara ulaşabilmesi çeşitli araçlar kullanması gerekmektedir ve vergi planlamasında kullanılan bu araçlar kurumlara ve işletmelere göre değişiklik gösterebilir. Bu çalışmada da klasik doğrusal regresyon analizi yerine lojistik analiz tercih edilmiştir çünkü vergi planlaması kavramının ekseriyetle nitel bir yapıda olmasıdır. Yapılan analizlere göre, CASH ETR ve GAAP ETR Omnibus test sonuçlarına göre %5 anlamlılık seviyesinde p değeri = 0,03 <0,05 olduğundan H_0 hipotezi reddedilerek H_1 hipotezi kabul edilmiştir ve bağımsız değişkenlerin olduğu model istatiksel olarak anlamlı iken, sabit terimin olduğu model istatistiksel olarak anlamsızdır. Yapılan analizler neticesinde elde edilen bulgular ise aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- CASH ETR Model Özeti test sonuçlarına göre Cox&Snell R Kare değerine göre bağımlı değişken olan vergi planlamasının yapılmasının varyans olasılığı %67 seviyesinde bağımsız değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Nagelkerke R Kare değerine göre ise vergi planlamasının yapılmasının varyans olasılığı %64 seviyesinde bağımsız değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Anlamlılık seviyesinde 0,03 olduğundan H_0 hipotezi reddedilerek H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Benzer şekilde, GAAP ETR Model Özeti test sonuçlarına göre Cox&Snell R Kare değerine göre bağımlı değişken olan vergi planlamasının yapılmasının varyans olasılığı %71 seviyesinde bağımsız değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Nagelkerke R Kare değerine göre ise vergi planlamasının yapılmasının varyans olasılığı %45 seviyesinde bağımsız değişkenler tarafından açıklanmaktadır. Anlamlılık seviyesinde 0,03 olduğundan H_0 hipotezi reddedilerek H_1 hipotezi kabul edilmektedir.
- CASH ETR Hosmer ve Lemeshow test sonuçlarına göre modelin p değeri 0,110 bulunmuştur ve bu değer (0,110>0,05) %5 anlamlılık düzeyinden büyük olduğundan H_0 hipotezi kabul edilmektedir. Başka bir ifadeyle, tahmin edilen değerler ile gözlemlenen değerler arasında anlamlı bir fark yoktur. Böylelikle, modelin iyi bir tahmin gücüne sahip olduğu, verilerle uyumlu olduğu ve tahmin edilen değerlerin gözlemlenen değerlere yakın olduğunu göstermektedir. GAAP ETR Hosmer ve Lemeshow Test sonuçları ise modelin p değeri 0,09 bulunmuştur ve bu değer (0,09>0,05) %5 anlamlılık düzeyinden büyük olduğundan H_0 hipotezi kabul edilmektedir. Diğer bir ifadeyle, tahmin

edilen değerler ile gözlemlenen değerler arasında anlamlı bir fark yoktur. Böylelikle, modelin iyi bir tahmin gücüne sahip olduğu, verilerle uyumlu olduğu ve tahmin edilen değerlerin gözlemlenen değerlere yakın olduğunu göstermektedir.

- Değişkenlerin Bulunduğu CASH ETR Modelinin Sınıflandırma Tablosuna göre 16 bankanın CASH ETR'ye göre hesaplanan vergi planlaması yapmadığı ve gözlenen değerlerden yalnızca 11 bankanın vergi planlaması yapmama olasılığı taşıdığı %95 seviyesinde tahmin edilmiştir. CASH ETR'ye göre hesaplanan vergi planlaması yaptığı yönündeki değerlerden yalnızca 3 bankanın vergi planlaması yapma olasılığı ve diğer 1 bankanın vergi planlaması yapmama olasılığı %75 seviyesinde tahmin edilmektedir. Modelin genel tahmin yüzdesi ise %84 olup, sadece sabitin olduğu modelin genel tahmin yüzdesi %75,4 değerinden büyüktür. Bu durumda bağımsız değişkenlerin modele eklenmesi ile model daha yüksek bir tahmin yüzdesi sağlamaktadır. GAAP ETR Modeli Sınıflandırma Tablosunda ise 9 bankanın GAAP ETR'ye göre hesaplanan vergi planlaması yapmadığı ve gözlenen değerlerden yalnızca 2 bankanın vergi planlaması yapmama olasılığı taşıdığı %79 seviyesinde tahmin edilmiştir. GAAP ETR'ye göre hesaplanan vergi planlaması yaptığı yönündeki değerlerden yalnızca 4 bankanın vergi planlaması yapma olasılığı ve diğer 1 bankanın vergi planlaması yapmama olasılığı %84 seviyesinde tahmin edilmektedir.
- Bağımsız değişkenlerin olduğu CASH ETR Lojistik Regresyon Analiz bulgularına göre bağımlı değişken CASH ETR ile bağımsız değişkenlerden amortisman ve personel sayısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Diğer değişkenler ile vergi planlaması arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bankacılık sektöründe bulunan 16 bankanın vergi planlaması (CASH ETR kapsamında) yapma olasılığını şube sayısı, faiz gelirleri, banka karlılığı, takipteki krediler, faaliyet kari, vergi karşılığı, nakit vergi ödemesi, sektör payı ve kaldıraca göre %5 anlamlılık seviyesinde ($p<0,05$) olduğundan anlamlı bir biçimde etkilemektedir. Başka bir ifadeyle, faiz gelirlerinde ve banka karlılıklarında meydana gelecek değişiklikler bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 16 bankanın vergi planlaması yapma olasılığının logaritmik formu sırasıyla 5,012 ve 4,431 kat arttırmaktadır. Faiz gelirlerindeki ve banka

karlılığındaki artışlar bankaların vergi planlaması yapmaları hususunda meyilli olabileceklerine yönelik bir olasılığı ifade etmektedir. Bağımsız Değişkenlerin Olduğu GAAP ETR Lojistik Regresyon Analiz Bulgularına göre bankacılık sektöründe bulunan 16 bankanın vergi planlaması (GAAP ETR kapsamında) yapma olasılığını faiz gelirleri, personel sayısı, banka karlılığı, vergi karşılığı, vergi öncesi gelir ve sektör payına göre %5 anlamlılık seviyesinde ($p<0,05$) olduğundan anlamlı bir bicimde etkilemektedir. Başka bir ifadeyle, faiz gelirlerinde ve banka karlılıklarında meydana gelecek değişiklikler bankacılık sektöründe bulunan 16 bankanın vergi planlaması yapma olasılığının logaritmik formu sırasıyla 5,234 ve 4,010 kat arttırmaktadır. GAAP ETR vergi planlamasına göre de faiz gelirlerindeki ve banka karlılığındaki artışlar bankaların vergi planlaması yapmaları hususunda meyilli olabileceklerine yönelik bir olasılığı ifade etmektedir.

- ANOVA analiz sonuçlarına göre, banka karlılığı ve sektör payı değişkenlerinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı sonuç bulunmuştur. Bunun anlamı ise, üç banka türünde de banka karlılığı ve sektördeki payları önemli değişkenlerdir.

Çalışmanın kapsamı 2015-2020 dönem aralığı içerisinde faaliyet gösteren kamu, özel ve yabancı sermayeli 16 bankanın vergi planlaması etkinliğinin hem Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri Efektif Vergi Oranına hem de Nakit Efektif Vergi Oranı göre hesaplanarak lojistik modeller ile tahmin edilmesidir. Bu kapsam ışığında Türk Bankacılık Sektöründe vergi planlamasının söz konuau olup olmadığının alternatif hipotez kurularak test edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda yapılan çözümlemelerde alternatif H_0 hipotezi kabul edilmiş H_1 reddedilmiştir. Son olarak, elde edilen bulgular ve sonuçlar doğrultusunda, çalışmada bazı öneriler yapılmıştır. Bankaların vergi planlaması çalışmalarını daha sistemli yapmaları ya da kurumsal hale dönüştürerek etkili bir planlama sistemi tesis etmeleri yararlı olabilir. Ayrıca, gelecekte yapılacak çalışma ve araştırmalar için araştırmacı ve uzmanlara bankacılık sektörüne ilişkin vergi planlamalarının sektör paylarındaki değişimleri ve vergi öncesi kazançları ile ilişkilerinin tahmini için araştırma yapmalarının faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bunlara ek olarak, bankalarda vergi planlaması yapan

yöneticilerle yapılacak mülakatların sonucunda saptanacak nitel verilerle beraber nicel verilerin zenginleştirilmesi temin edilebilir.

Yapılan çalışmada Türkiye'de faaliyet gösteren 16 banka 2015-2020 dönemi için incelenmiş ve vergi planlamasının önemi ve bu bankalar bakımından vergi planlamasının önemi ile etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Gelecekteki çalışmalarda, bankacılık sektöründeki vergi planlamasının geniş zaman aralığında ve daha fazla banka için yapılması önerilmektedir. Çünkü bankacılık sektöründe vergi planlaması bankaların hem performanslarının artırılması hem de maliyetllerinin azaltılması bakımından oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Acinöroğlu, S. (2009). Genel olarak vergi teşviklerinin ekonomi üzerine etkinliği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi,* 1(2), 148–165. Erişim adresi: http://www.ajindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423936333.pdf

Agresti, A. (1996). *An ıntroduction to categorical data analysis*, John Willey &Sons, Inc. New York, Chichester, Brisbane, Toronto, Singapore.

Akdoğan, A. (2011). *Kamu maliyesi,* 14. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi.

Akgüç, Ö. (1989). *100 soruda Türkiye'de bankacılık*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Akgüç, Ö. (2007). Türkiye'de yabancı bankalar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi,* (36), 6-17. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/mufad/issue/35607/395617

Akintoye, I. R., Adegbie, F. F. ve Onyeka-Iheme, C. V. (2020). Tax planning strategies and profitability of quoted manufacturing companies in Nigeria. *Journal of Finance and Accounting*, 8(3), 148-157. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/profile/FolajimiAdegbie/publication/342896221_Tax_Planning_Strategies_and_Profitability_of_Quoted_Manufacturing_Companies_in_Nigeria/links/5f13ffa6299bf1e548c360ca/Tax-Planning-Strategies-and-Profitability-of-Quoted-Manufacturing-Companies-in-Nigeria.pdf

Alm, J. (2014). Does an uncertain tax system encourage "aggressive tax planning?. *Economic Analysis and Policy*, 44(1), 30-38. Erişim adresi: https://doi.org/10.1016/j.eap.2014.01.004.

Altınsoy, S. (2010). *Banka ve sigorta muameleleri vergisinin Türk bankacılık sektörüne etkileri.* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı. Sakarya. Erişim adresi: https://acikerisim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/93110/T04863.pdf?sequence=1.

Amadasun, A. B. ve Igbinosa, S. O. (2011). Strategies for effective tax planning. *Franklin Business & Law Journal*, (2), 51–64. Erişim adresi: https://doi.org/10.2139/ssrn.3496201

Armstrong, C. S., Blouin, J. L. ve Larcker, D. F. (2012). The incentives for tax planning. *Journal Of Accounting And Economics*, 53(1-2), 391-411. Erişim adresi: https://EconPapers.repec.org/RePEc:eee:jaecon:v:53:y:2012:i:1:p:391-411.

Aspal, P. K., Dhawan, S. ve Nazneen, A. (2019). Significance of bank specific and macroeconomic determinants on performance of Indian private sector banks. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 9(2), 168-178. Erişim adresi: https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/7727/pdf.

Baka, W. (2001). *Central banking functions-methods-organization*. Warsaw: Management and Finance.

Bala, S. K. (2007). Tax planning in bangladesh perspective. *Social Science Research Network Working Paper Series E*, 62, 1–21. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/mdbakis/issue/63903/967263

Bariyima, D. K. ve Cletus, O. A. (2014). Tax planning and corporate governance in Nigerian banks. *European Journal of Business and Management*, 6(19), 235-243. Erişim adresi: https://www.iiste.org/Journals/index.php/EJBM/article/view/14028/14312

Barone, R. (2022). *Home sweet home how money laundering pollutes the real estate market:* An Agent Based Model. Available at Ssrn

Başak, L. (2008). Türkiye'de yabancı bankaların vergilendirilmesi. Yayın No: 261, *Türkiye Bankalar Birliği*. Erişim adresi: https:// www.tbb.org.tr/content/uploaddo/kuman/810/261.pdf

Batun Çölgezen, Ö. (2016). Caterpillar Inc. örneği üzerinde uluslararası vergi planlaması. *Vergi Dünyası Dergisi*, (424), 21-29. Erişim adresi: https://www.acarindex.com/vergi-dunyasi-dergisi/caterpillar-inc-ornegi-uzerinde-uluslararasi-vergi-planlamasi-148108.

Bentley, S. (1987). Income transfers, taxes, and the poor. *Rural America/Rural Development Perspectiv*es, 3(2221-2021-857), 30-33. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/tarekoder/issue/63285/847005

Bilici, N. (2015). *Vergi hukuku* (3. Baskı; M. E. Üyümez, ed.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi. Yayın No: 1526.

Blouin, J. (2014). Defining and measuring tax planning aggressiveness. *National Tax Journal*, 67(4), 875-899. Erişim adresi: https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.17310/ntj.2014.4.06.

Bozanic, Z., Hoopes, J. L., Thornock, J. R. ve Williams, B. M. (2017). IRS attention. *Journal of Accounting Research,* 55(1), 79-114. Erişim adresi: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1475-679X.12154.

Britannica, (2020). *Development bank.* Erişim adresi: https://www.britannica.com/topic/development-bank.

Cardoso, L. G. M. ve Laruccia, M. M. (2006). *The quest for brand value*. Erişim adresi: http://ssrn.com/abstract=1337325.20.04.2022.

Carrero, J. M. C. ve Seara, A. Q. (2016). The concept of 'aggressive tax planning'launched by the OECD and the EU commission in the BEPS era: Redefining the border between legitimate and illegitimate tax planning. *Intertax,* 44(3), 206-226. Erişim adresi: https://doi.org/10.1007/978-3-319-31816-5_3859-1

Cayebank, (2020). *How ınternational banking works.* Erişim adresi: https://www.cayebank.bz/blog/2020/02/06/international-banking/how-international-banking-works/. Erişim Tarihi: 20.04.2022.

CFI, (2020). *Private banking.* Erişim adresi: https://cfi.co/awards/tag/private-banking/.

Chen, N. X., Chiu, P. C. ve Shevlin, T. (2018). Do analysts matter for corporate tax planning? *Evidence From A Natural Experiment. Contemporary Accounting Research*, 35(2), 794-829. Erişim adresi: https://doi.org/10.1111/1911-3846.12413

Chyz, J. A., Gal-Or, R., Naiker, V. ve Sharma, D. S. (2021). The association between auditor provided tax planning and tax compliance services and tax avoidance and tax risk. *The Journal of the American Taxation Association*, 43(2), 7-36. Erişim adresi: https://doi.org/10.2308/JATA-19-041.

Cooper, M. ve Nguyen, Q. T. (2020). Multinational enterprises and corporate tax planning: A review of literature and suggestions for a future research agenda. *International Business Review*, 29(3), 1-20. Erişim adresi: https://centaur.reading.ac.uk/89207/7/IBR%20-%20Manuscript%20-%203rd%20R%26R.pdf https://doi.org/10.1016/j.ibusrev.2020.101692

Çelebi, A. K. ve Özcan, P. M. (2018). Agresif vergi planlaması yöntemi olarak transfer fiyatlandırması: Seçilmiş ülkelerde ve Türkiye'de uygulanan kuralların değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(39), 273-297. Erişim adresi: https://doi.org/10.31795/baunsobed.443822.

Delgado, J. F., Fernandez-Rodrıguez, E. ve Martınez-Arias, A. (2018). Corporation effective tax rates and company size: Evidence from Germany. *Economic Research-Ekonomska İstraživanja*, 31(1), 2081-2099. Erişim adresi: https://doi.org/10.1080/1331677X.2018.1543056

Dünya Bankası, (2018). *Yoksulluk ve paylaşılan refah 2018: Yoksulluk bulmacasını bir araya getirmek.* Erişim adresi: http://elibrary.worlbank.org/doi/abs/10.1596/978-1-4648-1330-6

Dyreng, S. D., Hanlon, M. ve Maydew, E. L. (2008). Long- run corporate tax avoidance. *The Accounting Review*, 83(1), 61-82. Erişim adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1017610.

Erasmus, E. G. ve Uwikor, M. K. (2021). Tax planning strategies and financial performance of quoted banks in Nigeria. *Journal of Accounting and Financial Management*, Vol 7, 60-80. Erişim adresi: https://www.research gate.net/publication/356750633_Tax_Planning_Strategies_and_Financial_Performance_of_Quoted_Banks_in_Nigeria

Erdaş, S. (2018). Cumhuriyetin ilk yıllarında aksaray ve çevresinde yerel bankacılık faaliyetleri ve aksaray halk iktisat bankası örneği. *History Studies*, 10(3). Erişim adresi: https://doi.org/10.9737/hist.2018.593

Erdoğan, E. A. T. (2010). *Türk vergi mevzuatı çerçevesinde transfer fiyatlaması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı ve vergilendirme.* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı. İstanbul. Erişim adresi: http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/45467.pdf

Ergülen, G. ve Erdem, H. (2000). *Vergi kanunlarındaki vergi avantajları*. Yaklaşım Yayıncılık.

Erkekoğlu, L. C. (2003). *1923-1940 Tarihleri arasında Cumhuriyet dönemi Türk bankacılık tarihi.* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTez Merkezi/tezDetay.jsp?id=vzGKrOnPKnu8dQGw5bNNkw&no=C1pEhlQw9I3VhwBGsc7MlA.

Eroğlu, O. (2014). *Kurumlar vergisinde vergi planlaması.* Zonguldak: Ekin Yayınevi.

Erol, A. (2019). Vergi hukukunda ekonomik yaklaşım ilkesinin önemi. *Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (1), 57-64. Erişim adresi: https://dergipark .org.tr/tr/pub/iuusbd/issue/46049/492423.

European Commission, (2012). Clamping down on tax evasion and avoidance: Commission presents the way forward. Erişim adresi: http://europa.eu/rapid/press release_ IP-12-1325_en.htm#PR_metaPress Release_bottom.

European Commission, (2012). Linsinger T, Roebben G, Gilliland D, Calzolai L, Rossi F, Gibson P, Klein C. Requirements on measurements for the implementation of the European Commission definition of the term `nanomaterial`. EUR 25404 EN. Luxembourg (Luxembourg): Publications Office of the European Union; 2012. JRC73260.

Fagbemi, T. O., Olaniyi, T. A. ve Ogundipe, A. A. (2019). The corporate tax planning and financial performance of systemically important banks in Nigeria. *Ekonomski Horizonti*, Volumen 21, Sveska 1, 15 - 28. Erişim adresi: https://doi.org/10.5937/ekonhor1901015F

Fikriyah, I. ve Herliansyah, Y. (2019). Analysis of the effect of tax planning and leverage on earnings management with company size as a moderating variable. *EPRA International Journal of Research & Development (IJRD)*, 4(6), 28-40. Doi: https://doi.org/10.36713/epra3394

Ftouhi, K. ve Ghardallou, W. (2020). International tax planning techniques: a review of the literature. *Journal of Applied Accounting Research*, 21(2), 329-343. Erişim adresi: https://techniumscience.com/index.php/technium

Gallemore, J., Gipper, B. ve Maydew, E. (2019). Banks as tax planning intermediaries. *Journal of Accounting Research*, 57(1), 169-209. Erişim adresi: https://doi.org/10.1111/1475-679X.12246.

Gerçek, A. (2005), Türk vergi hukukunda vergi sorumlusu, sorumluluk halleri ve türlerinin incelenmesi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* 54 (3), 157-193. Erişim adresi: https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000398.

Gerçek, A. ve Uygun E. (2018). OECD ülkelerinde agresif vergi planlamasını önlemeye yönelik tedbirlerin değerlendirilmesi. *Vergi Sorunları Dergisi,* 360, 34-49. Erişim adresi: http://www.vergisorunlari.com.tr/makale/oecd-ulkelerinde-agresif-vergi-planlamasini-onlemeye-yonelik-tedbirlerin-degerlendirilmesi/8703.

Gerentepe, K. (2021). *Gelir vergisinde vergi planlaması ve Türkiye örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Muhasebe ve Denetim. İstanbul. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/Ulusal TezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp.

Gırla, L. ve Rahmani, U. (2016). Illegal tax planning through actions which are defined criminal according to the tax laws. S*tudia Universitatis Moldaviae*, 8(98). Erişim adresi: http://studiamsu.eu/nr-8-98-2016/

Girginer, N. ve Cankuş, B. (2008). Tramvay yolcu memnuniyetinin lojistik regresyon analiziyle ölçülmesi: Estram örneği. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 15(1), 181-193. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/145986

González-Barreda, P. A. H. (2018). A historical analysis of the beps action plan: old acquaintances, new friends and the need for a new approach. *Intertax*, 46(4), 278-295. Erişim adresi: https://www.academia.edu/36416735/A_Historical _Analysis_of_the_BEPS_Action_Plan_Old_Acquaintances_New_Friends_an d_the_Need_for_a_New_Approach

Gökten, S. ve Karabudak, Ç. Ö. (2017). Uluslararası vergi planlaması: Türkiye'nin merkez olarak kullanıldığı bir vaka çalışması. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi,* 19(2), 547-566. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub /mbdd/issue/54663/746106.

Graham, J. R., Hanlon, M., Shevlin, T. ve Shroff, N. (2014). Incentives for tax planning and avoidance: Evidence from the field. *The Accounting Review*, 89(3), 991-1023. Erişim adresi: https://doi.org/10.2308/accr-50678. 2014.

Gujarati, D. (2006). *Fundamentals of econometrics.* Penerbit Erlangga, Jakarta.

Gül Ekşi, G. (2014). *Türk bankacılık sisteminde kurumsal yönetim süreci: Borsa İstanbul'da bir uygulama örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı. Çankırı. Erişim adresi:https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=DFV7GForO Uobk-sVKHb4ag&no=U7kouwY2vm9zn8SHZbmb8A

Gülgün, S. (2015). Vergiye karşı direnme biçimlerinden agresif vergi planlaması: kavram, terminoloji ve unsurları. *Vergi Sorunları Dergisi*, 38(327), 132–153. Erişim adresi: http://vergisorunlari.com.tr/makale/vergiye-karsi-direnme-bicimlerinden-agresif-vergi-planlamasi-kavram-terminoloji-veunsurlari/8031.

Hanlon, M. ve Heitzman, S. (2010). A review of tax research. *Journal of Accounting and Economics*, 50(2-3), 127-178. Erişim adresi: https://doi.org/10.1016 /j.jacceco.2010.09.002

Heakal, R. (2021). *What Central banks do*. Erişim Adresi: https://www. investopedia.com/articles/03/050703.asp. Erişim adresi: https://corporate financeinstitute.com/resources/careers/jobs/private-banking/.

Huseynov, F. ve Klamm, B. K. (2012). Tax avoidance, tax management and corporate social responsibility. *Journal of Corporate Finance*, 18(4), 804-827. Erişim adresi: https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2012.06.005

Ifada, L. M. ve Wulandari, N. (2015). The effect of deferred tax and tax planning toward earnings management practice: An empirical study on non-manufacturing companies listed in ındonesia stock exchange in the period of 2008-2012. *International Journal Of Organizational İnnovation*, 8(1), 156-170. Erişim adresi: https://www.proquest.com/scholarly-journals/effect-deferred-tax-planning-toward-earnings/docview/1698285635/se-2

Işık, H. (2020). *Vergi planlaması*. Erişim adresi: https://www.halkbankkobi .com.tr/tr/uzmanina-danisin/makaleler/vergi/vergi-planlamasi.html.

İbiş, C. (2004). İşletmelerde vergi planlaması. *Mali Çözüm Dergisi*, 68, 72-79. Erişim adresi:https://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/68MaliCozum/06%20cemal%20ibiş.pdf

Jalbert, T., Rask, E. ve Jalbert, M. (2007). Optimal tax deferral choices in the presence of changing tax regimes. *Journal of Applied Business Research* (JABR), 23(1), 1-11. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/journal/Journal-of-Applied-Business-Research-0892-7626

Joshi, P., Outslay, E., Persson, A., Shevlin, T. ve Venkat, A. (2020). Does public country- by- country reporting deter tax avoidance and income shifting? Evidence from the European banking industry. *Contemporary Accounting Research*, 37(4), 2357-2397. Erişim adresi: https://doi.org/10.1111/1911-3846.12601

Kaçar, M. ve Çetin Gerger, G. (2021). Banka ve sigorta muameleleri vergisi karşısında denizli merkez ilçede mükelleflerin tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi. *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 8(24), 66-81. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/gumrukticaretdergisi/issue/63502/908111

Kagan, J. (2021). Commercial Bank. Erişim adresi: https://www.investopedia. com/terms/c/commercialbank.asp.

Kagan, J. (2021). State Bank. Erişim adresi: https://www.investopedia .com/terms/s/state-bank.asp.

Kagan, J. (2021). Universal Banking. Erişim adresi: https://www.investopedia .com/terms/u/universalbanking.asp.

Kahriman, H., Özcan, P. M. ve Tepekule, U. (2015). İşletmelerde uluslararası vergi planlaması. I. *İnternational Congress on Economics and Business,* 163–175. Erişim adresi: https://www.academia.edu/35640349/İşletmelerde_Uluslararası_Vergi_Planlaması.

Karacaoğlan, Ç. (2011). *Yabancı sermayeli bankaların Türk bankacılık sektörüne girişi.* (Yüksek Lisans Tezi). Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni .jsp

Karakoç Y. (2011). *Türk bankacılık sisteminde katılım bankacılığının yeri ve işleyişi.* (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp.

Kaya, N. (2021). *Muhasebe tarihi*. Ankara: İKSAD Publishing House.

Kazgan, H. (1997). *Osmanlı'dan cumhuriyete Türk bankacılık tarihi*, The Bank's Association of Turkey, İstanbul.

Khaoula, A. ve Ali, Z. M. (2012). The board of directors and the corporate tax planning: Empirical evidence from Tunisia. *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, 2(2), 142. Erişim adresi: https://doi.org/10.5296/ijafr.v2i2.2525.

Kılıc ve Partners, (2015). *Turkey: Reform To The Regulations On Resource Utilization Support Fund Rate Regarding Imports To Turkey*, Erişim adresi: https://www.mondaq.com/turkey/international-trade-investment/449006/reform-to-the-regulations-on-resource-utilization-support-fund-rate-regarding-imports-to-turkey#:~:text=The%20Resource%20Utilization%20Support%20Fund,Bank%20of%20Republic%20of%20Turkey.

Kılıçer, İ. P. (2017). Vergi planlamasının kötüye kullanımını önleyici bir etken olarak işletmelerde vergi uyumunun sağlanmasına yönelik politikalar. *Mali Çözüm,* 27(144), 111. Erişim adresi: https://www.acarindex.com/mali-cozum/vergi-planlamasinin-kotuye-kullanimini-onleyici-bir-etken-olarak-isletmelerde-vergi-uyumunun-saglanmasina-yonelik-politikalar-324546

Klieštik, T., Kočišová, K. ve Mišanková, M. (2015). Logit and probit model used for prediction of financial health of company. *Procedia Economics and Finance,* 23, 850-855. Erişim adresi: https://doi.org/10.1016/S2212-5671(15)00485-2

Kohi, M. F. (2015). *An overvıew of tax plannıng ın respect of personal ıncome tax ın tanzanıa.* (Unpublished LLM Thesis). University of Dar es Salaam. Erişim adresi:https://www.academia.edu/11765366/An_Overview_of_Tax_Planning_in_Respect_of_Personal_Income_Tax_in_Tanzania.

Krzyżkiewicz, Z. (2002). *Banking textbook*. Warsaw: Management and Finance.

Kurylowicz, L. (2004). *Short history of banking and prospects for ıts development in poland at the beginning of the 21st century.* SSRN 3051610.

Küçük, Ö. (2019). *Dünya bankası'nın Türkiye'deki iktisadi kalkınma anlayışına etkisi ve sosyal politikaya yansımaları.* (Doktora Tezi). Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı. İzmit. Erişim adresi: https://9lib.net/document/ky6m2xgq-duenya-bankasi-tuerkiyeiktisadikalkinma-anlayisina-politikaya-yansimalari.html

Labetskiy, V. ve Virkovskiy, A. (2015). *The future of banking*. Erişim Adresi: http://library.bseu.by:8080/bitstream/edoc/23802/1/Labetskiy%2C%20V.%2C%20Virkovskiy%2C%20A..pdf.

Lessambo, F. I. (2020). *The U.S. banking system: Laws, regulations, and risk management.* Cham: Palgrave Macmillan.

Lestari, A., Yusrizal, Y., Susilo, D. D. ve Rachmany, H. (2017). The Analysis of imposition, deposit and reporting of value-added tax by PT. S*eimitsu Diagnostics Jurnal Office,* 6(1),37-44. Erişim adresi: https://pdfs.semanticscholar.org/4a6d/95f18ec45fe6f0648d08e2ad8e545ab14dbc.pdf

Majaski, C. (2021). *Retail banking*. Erişim adresi: https://www.investopedia.com/terms/r/retailbanking.asp.

Maverick, B. (2021). *Types of ınvestment banks*. Erişim adresi: https://www.investopedia.com/articles/active-trading/121715/bulge-bracket-vs-mid-market-vs-boutique-investment-banks.asp.

Mgammal, M. H. ve Ku Ismail, K. N. I. (2015). Corporate tax planning activities: overview of concepts, theories, restrictions, motivations and approaches. *Mediterranean Journal of Social Sciences,* 6(6): 350-358. Erişim adresi: https://www.semanticscholar.org/paper/Corporate-Tax-Planning-Activities%3A-Overview-of-and-Mgammal-Ismail/1f2c5df807e5095adbd9900504f430b3f7f4de54.

Miftah, M. (2021). Pengaruh pajak, multinasionalitas, dan tunneling ıncentive terhadap keputusan transfer pricing. *Jurnal Akuntansi, Keuangan, Dan Manajemen,* 2(3), 167-178. Erişim adresi: https://doi.org/10.35912/jakman.v2i3.214

Mills, L., Erickson, M. M. ve Maydew, E. L. (1998). Investments in tax planning. *The Journal of the American Taxation Association*, 20(1), 1-20. Erişim adresi: https://www.proquest.com/scholarly-journals/investments-tax-planning/docview/211139522/se-2.

Morawski, W. (2000). *Przed rozbiorami. In: Historia bankowości w Polsce.* Gazeta Bankowa, April 18-24, 2000.

Mucai, G. P., Kinya, G. S., Noor, A. I. ve James, E. R. (2014). Tax planning and financial performance of small scale enterprises in Kenya. *International Review of Management and Business Research*, 3(2), 1236. Erişim adresi: http://citeseerx.ist.psu.edu/messages/downloadsexceeded.html.

Nar, M. (2015). Vergi planlaması aracı olarak ar-ge harcamaları. *Journal of International Social Research*, 8(37), 925–940. Erişim adresi: https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/rd-expenditures-as-a-tool-for-tax-planning.pdf.

Nas, A. (2018). Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının koşulları ve hukuki sonuçları. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (37), 25-49. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/taad/issue/52645/693558.

Nyk, M. (2016). Tax planning for small and medium enterprises (SMEs). *Annuals of Marketing Management & Economics*, 2(1), 91-98.

OECD, (2011). Andrews, D. ve Sánchez, A.C. (2011). The evolution of homeownership rates in selected oecd countries: Demographic and public policy ınfluences. *OECD Dergisi: Ekonomik Çalışmalar*, 2011(1), 1-37. Erişim adresi: https://doi.org/10.1787/19952856.

Oktar, C. (2004). *İşletmelerde vergi planlaması ve türkiye örneği*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp.

Organization of Economic Co-operation and Development [OECD], (2011). *Tackling aggressive tax planning through ımproved transparency and disclosure*, OECD, Paris, France. Erişim adresi: https://www.oecd.org/ctp/48993634.pdf

Organization of Economic Co-operation and Development [OECD], (2010). *Promoting transparency and exchange of ınformation for tax purposes*, OECD, Paris, France. Erişim adresi: https://www.oecd.org/tax/transparency/global-forum-10-years-report.pdf.

Ortabağ, E. (2018). Osmanlı imparatorlu'nda bankacılığın gelişimi ve regülasyon. Yayın No: 326. *Türkiye Bankalar Birliği*. Erişim adresi: https//www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/7553/Osmanlı_Imparatorluğunda_Bankacılık.Pdf

Ostertagova, E. ve Ostertag, O. (2013). Methodology and application of the One-way Anova. *American Journal of Mechanical Engineering*, 2013, Vol. 1, No. 7, 256-261. Erişim adresi: https://doi.org/10.12691/ajme-1-7-21

Overesch, M., & Wolff, H. (2021). Financial transparency to the rescue: Effects of public Country- by- Country Reporting in the European Union banking sector on tax Avoidance. *Contemporary Accounting Research*, 38(3), 1616-1642. Erişim adresi: https://doi.org/10.1111/1911-3846.12669.

Oyenike, O., Olayinka, E. ve Emeni, F. (2016). Female directors and tax aggressiveness of listed banks in Nigeria. In: 3rd International Conference on African Development Issues (CU-ICADI), May 9- May 11, 2016, Covenant University, Ota, Nigeria. Erişim adresi: file:///C:/Users/sener/Downloads/FemaleDirectorTaxAggressiveness.pdf.

Özdemir, T. (2007). Tü*rk bankacılığının tarihsel gelişimi ve reel sektöre katkısına ilişkin bir araştırma*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi SBE İşletme Anabilim dalı. İstanbul. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp.

Park, H. A. (2013). An introduction to logistic regression: from basic concepts to interpretation with particular attention to nursing domain. *Journal of Korean Academy of Nursing*, 43(2), 154-164. Erişim adresi: https://doi.org/10.4040/jkan.2013.43.2.154

Powers, K., Robinson, J. R. ve Stomberg, B. (2016). How do CEO incentives affect corporate tax planning and financial reporting of income taxes? *Review of Accounting Studies*, 21(2), 672-710. Erişim adresi: https://link.springer.com /article/10.1007/s11142-016-9350-6.

Proniewski, M. ve Niedźwiecki, A. (2003). *An overview of economic integration Białysto*k. University of Finance and Management in Białystok. Erişim adresi:https://scholar.google.com.tr/citations?view_op=view_citation&hl=tr&user=jhmj8zeaaaaj&citation_for_view=jhmj8zeaaaaj:u-x6o8ysg0sc.

Rajendran, G. (2019). The Need and Importance of Tax Planning For the Promotion of Entrepreneurship. *International Review of Business and Finance*, Volume 11, Number 1 (2019), pp. 1-7. Erişim adresi: http://ripublication.com /irbf19/irbfv11n1_01.pdf.

Reiter, F. (2017). *Avoiding taxes: Banks' use of ınternal debt, beiträge zur jahrestagung des vereins für socialpolitik 2017*: *Alternative geld- und finanzarchitekturen - session: Unternational economics*, No. G14-V1, ZBW - Deutsche Zentralbibliothek für Wirtschaftswissenschaften, Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft, Kiel, Hamburg. Erişim adresi: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/168115/1/VfS-2017-pid-2319.pdf

Sağbaş, İ. (2011). *Vergi teorisi*. Ankara: Ece Matbaa.

Salaudeen, Y. M. ve Eze, U. C. (2018). Firm specific determinants of corporate effective tax rate of listed firms in Nigeria. *Journal of Accounting and Taxation*, 10(2), 19-28. Erişim adresi: https://doi.org/10.5897/JAT2017.0288

Salawu, R. O. (2017). Corporate governance and tax planning among non-financial quoted companies in Nigeria. *African Research Review*, 11(3), 42-59. Erişim adresi: https://doi.org/10.4314/afrrev.v11i3.5

Saraçoğlu, F. ve Çakır, M. (2017). Bir vergi planlaması aracı olarak devir müessesesinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (8), 94-106. Erişim adresi: https://doi.org/10.20860/ijoses.332275

Sarens, E. (2020). *Country-by-country reporting vs the exchange of ınformation in the fight against tax avoidance – a comparative analysis.* (Master thesis). Tilburg University, International Business Taxation Economics: International Business Tax Law. Erişim adresi: http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=155922

Sawyer, S. F. (2009). Analysis of variance: the fundamental concepts. *Journal of Manual & Manipulative Therapy*, 17(2), 27E-38E. Erişim adresi: https://doi.org/10.1179/jmt.2009.17.2.27E.

Schwab, C. M., Stomberg, B. ve Williams, B. M. (2022). Effective tax planning. *The Accounting Review*, 97(1), 413-437. Erişim adresi: https://doi.org/10.2308 /TAR-2019-0020

Seidu, B. A., Queku, Y. N. ve Carsamer, E. (2021). Financial constraints and tax planning activity: Empirical evidence from Ghanaian banking sector. *Journal of Economic and Administrative Sciences.* Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. Erişim adresi: https://doi.org/10.1108/JEAS-12-2020-0199

Sivolapenko, E. ve Sapozhnikova, E. (2020). *Tax planning as an effective method to reduce the tax burden of organizations in the russian federation*. In E3S Web of Conferences (Vol. 210, p. 13007). EDP Sciences. Erişim adresi: https://doi.org/10.1051/e3sconf/202021013007

Sönmez, E. ve Kaçar, S. (2016). Web laboratuvarı tasarım tabanlı matlab builder ne ve Asp. kontrol sistemleri kursu için net. *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 20(2), 155-165. Erişim adresi: https://app.trdizin.gov.tr /makale/TWpBek5UWXhNUT09/kontrol-sistemleri-dersi-icin-matlab-builder -ne-ve-asp-net-tabanli-web-laboratuari-tasarimi

Sümer, G. (2013). *Türk vergi sistemi açısından bankaların ödev ve yükümlülükleri.* (Doktora Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı. Bursa. Erişim adresi: http://acikerisim.uludag.edu.tr/jspui/bits tream/11452/2099/1/333917.pdf.

Şenel Uzunkaya, S. (2020). Türkiye ekonomisi'nde 1923-1977 yılları arasındaki sanayi ve kalkınma planlarının değerlendirilmesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Prof. Dr. Sabri ORMAN Özel Sayısı, 14-30. Erişim adresi:https://dergipark.org.tr/en/pub/iticusbe/issue/56181/760458

Şenyüz, D. (2008). Peçeleme ile muvazaanın niteliği ve arasındaki farklar. *Yaklaşım*, 16(185), 24-27. Erişim adresi: https://uludag.edu.tr/dosyalar/hukukmalihukuk/doğan%20şenyüz%20kitap/yükle/dogan_senyuz_peceleme_ile_muvazaa.pdf

Şişman, B. (2003). *İşletmelerde vergi planlaması yöntemleri*. İstanbul: Yaklaşım Yayınları.

Takan, M. ve Boyacıoğlu, M. A. (2011). *Bankacılık teori uygulama ve yöntem*, 3. Baskı. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Taşkın, Y. (2012). Vergi hukukunda ekonomik yaklaşım ilkesine genel bakış. *Mali Çözüm*, (109), 69–76. Erişim adresi: https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/tvrnek56vxlnzz09

Taşkın, Y. ve Peker, İ. (2019). Vergi planlaması: Muhasebe meslek mensupları üzerine bir alan araştırması. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis,* 29(153), 67-88. Erişim adresi: https://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/153malicozum/4.PDF

TBB (2008). *50.Yılında Türkiye'de bankalar birliği ve Türkiye'de bankacılık sistemi 1958-2007*. Yayın No: 262, İstanbul.

Toprak, E. ve Armağan, R. (2019). Vergi hukukunda yorum kurallarının ve ekonomik yaklaşım ilkesinin kullanılması üzerine bir değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(1), 145–169. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/ahbvuhfd/issue/43951/541278.

Toprak, M. ve Coşkun, M. (2012). *Bankacılık ve sigortacılığa giriş*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2478 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1449.

Uğur, A. ve Kömürcüler, E. (2008). Vergi planlamasına yönelik uluslararası stratejiler ve türkiye'deki yansımaları. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar,* 45(515). Erişim adresi: http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/files/articles/152820004311_2.pdf.

Uluyol, O., Lebe, F. ve Akbaş, Y. E. (2014). Firmaların finansal kaldıraç oranları ile öz sermaye kârlılığı arasındaki ilişki: hisseleri Borsa İstanbul (BİST)'da işlem gören işletmeler üzerinde sektörler bazında bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 70-89. Erişim adresi: https://www.isarder.org/index.php/isarder/article/view/157.

Uyanık, O. A. (2013). *İşletmelerde vergi kaçırma yolları ve bunlara karşı güvenlik müesseseleri.* (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp.

Ünsal, H., Atabey, S. E. ve Bıyık, G. (2019). Türk bankacılık sektöründe vergi planlaması analizi. *Sayıştay Dergisi*, (113), 9-43. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/sayistay/issue/61569/919285

Vržina, S. (2018). Corporate income tax planning and financial performance: Evidence from Serbia. *Contemporary Issues in Economics, Business and Management,* 463-472. Erişim adresi: file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/CorporateIncome TaxPlanningandFinancialPerformanceEvidencefromSerbia%20(1)%20(1).pdf

Waluyo, W. (2017). The effect of good corporate governance on tax avoidance: Empirical study of the ındonesian banking company. *The Accounting Journal of Binaniaga,* 2(02), 1-10. Erişim adresi: https://www.stiebinaniaga .ac.id/ejournal/index.php/Accounting/article/view/92/78.

Werner, R. A. (2014). Can banks individually create Money out of noting? –The theories and the empiricial evidence. *İnternational Review of Financial Analysis*, 36, 1-19. Erişim adresi: https://doi.org/10.1016/j.irfa.2014.07.01.

Yağcılar, G. G. (2010). *Türk bankacılık sektörünün rekabet yapısının analizi*. (Doktora Tezi). T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı. Erişim adresi: https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=_ZpJFkuyqveu_nPgk2Gx1Q&no=6LSCQRQtuvyG9oo9d0YrS.

Yetiz, F. (2016). Bankacılığın doğuşu ve Türk bankacılık sistemi. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 9 (2), 107-11. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/niguiibfd/issue/19762/211698.

Yılmaz, E. (2013). Kanuna karşı hilenin vergi hukukundaki görünümü olarak peçeleme kavramı ve muvazaa ile mukayesesi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 1757-1782. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/en/pub/ahbvuhfd/issue/48109/608429.

Yimbila, B. (2017). T*ax planning, corporate governance and performance of banks in Ghana* (Doctoral dissertation, University of Cape Coast). Erişim Adresi: https://www.sciencepublishinggroup.com/journal/paperinfo?journalid=171&paperId=10050258.

Yuan, M. ve Xu, X. (2015). Reviews of Tax Planning. *Open Journal of Social Sciences***,** 3(11), 134-140. Erişim adresi: https://www.scirp.org/journal/paperabs.aspx?paperid=61121.

Zafar, (2020). *Offshore company*. Erişim adresi: https://zallp.com/practice/offshore_company/,

Zagorodniy, A. ve Olikhovskyi, V. (2017). Concept of tax planning at the enterprise. *Economics, Entrepreneurship, Management*, 1 (4), 15-24. Erişim adresi: https://doi.org/10.23939/eem2017.01.015

Zemzem, A. ve Ftouhi, K. (2013). Moderating effects of board of directors on the relationship between tax planning and bank performance: Evidence from Tunisia. *European Journal of Business and Management*, 5(32), 148-154. Erişim adresi: https://iiste.org/Journals/index.php/EJBM/article/view/9575/9701.

Resmi Gazete (1956). *Gider vergileri kanunu*. Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6802.pdf

Resmi Gazete (1959). *Veraset ve intikal vergisi kanunu*. Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.7338.pdf

Resmi Gazete (1960). *Gelir vergisi genel tebliği*. Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.7338.pdf

Resmi Gazete (1961). *Vergi usul kanunu.* Kanun Numarası: 213, Sayı: 10703. Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10703.pdf

Resmi Gazete (1963). *Değerli kâğıtlar kanunu*. Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.210.pdf

Resmi Gazete (1963). *Motorlu taşıtlar vergisi kanunu*. Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11342.pdf

Resmi Gazete (1964). *Damga vergisi kanunu*. Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11751.pdf

Resmi Gazete (1964). *Harçlar kanunu.* Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.492.pdf

Resmi Gazete (1970). *Emlak vergisi kanunu*. Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13576.pdf

Resmi Gazete (1981). *Belediye gelirleri kanunu*. Erişim adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2464&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5

Resmi Gazete (1984). *Katma değer vergisi kanunu*. Erişim Adresi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3065.pdf.

Resmi Gazete (1998). *Gider vergileri kanunu'nun değişik 33 üncü maddesine ilişkin*. Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/04/20080415-2.htm

Resmi Gazete (2004). *Kaynak kullanımı destekleme fonu kesintileri hakkında karar*. Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/08/20040815.htm #8

Resmi Gazete (2006). *Kurumlar vergisi kanunu*. Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/06/20060621-1.htm. 24.02.2022.

Resmi Gazete (2012). *Finansal kiralama, faktoring, finansman ve tasarruf finansman şirketleri kanunu*. Erişim Adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121213-1.htm

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000-0003-0418-329X
Adı Soyadı	Engin DEVREZ

Doğum Yeri	Kastamonu / Tosya
Doğum Tarihi	31.07.1985

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Hitit Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Bölüm	Maliye

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Bankacılık ve Finans

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	YDS (…..) YÖKDİL (….) TOEFL (….) EILTS (….)
. . .	-

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	T. Vakıflar Bankası T.A.O
Görevi/Pozisyonu	Yetkili Yardımcısı /Kobi Portföy Yöneticisi
Tecrübe Süresi	9 Yıl

KATILDIĞI

Kurslar	2018-Teknik Personel Yeterlilik Sertifikası (SEGEM) 2021-Bireysel Emeklilik Aracılığı Lisans Belgesi (BEAS)
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	Dilkuşa Mah. Cumhuriyet Meydanı 1A Tosya Kastamonu
E-mail	enngindevrez@gmail.com